МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

«Сучасні проблеми та перспективи проведення економічних, товарознавчих, будівельних експертиз»

Міністерство освіти і науки України

Запорізький національний університет

Інженерний інститут

Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

МАТЕРІАЛИ
КРУГЛОГО СТОЛУ

«Сучасні проблеми та перспективи проведення економічних, товарознавчих, будівельних експертиз»

13 листопада 2019 року

м. Запоріжжя

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КРУГЛОГО СТОЛУ

Оргкомітет круглого столу

Голова:
Фролов М.О. – ректор ЗНУ.
Заступник голови:
Васильчук Г.М. – проректор з наукової роботи ЗНУ.
Меліхова Т.О. – д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту.
Члени оргкомітету:
Коломоєць Г.П. – директор Інженерного інституту ЗНУ.
Каркоцький І.О. – директор Запорізького НДЕКЦ МВС
Корнеєва Н.М. – заступник директора Запорізького НДЕКЦ МВС
Ткаченко Є.Ю. – к.е.н., доцент, в.о. декана факультету економіки та менеджменту.
Федченок О.І. – к. т. н., доцент, декан факультету будівництва та цивільної інженерії.
Метеленко Н.Г. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування.
Воронкова В.Г. – д.ф.н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та управлінням проектами.
Глущевський В.В. – д. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки та інформаційних технологій.
Дробишева О.О. – к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри економіки підприємства.
Арутюнян І.А. – д. т. н., професор, завідувач кафедри промислового та цивільного будівництва
Банах А.В. – к. т. н, доцент, завідувач кафедри міського будівництва та господарства.
Подмешальська Ю.В. – к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту.
Шушко О.О. – завідувач відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності.
Шатіна Ю.О. – завідувач сектору економічних досліджень.
Нікіта А.Г. – завідувач сектору товарознавчих та гемологічних досліджень.
Пушкарьова Г.О. – завідувач сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності.

Матеріали Круглого столу «Сучасні проблеми та перспективи проведення економічних, товарознавчих, будівельних експертиз». Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 128 с

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Каркоцький І.О.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ…….. 7-9

Корнеєва Н.М.
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У ЗВ'ЯЗКУ З ВВЕДЕННЯМ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ…… 9-12

Шушко О.О.
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОДАТКОВИМИ ПОРУШЕННЯМИ…… 12-14

Яришко О.В.
ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ…… 14-16

Дробишева О.О.
РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ…… 16-18

Рева Т.М.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПО ЕЛЕКТРОННИМ ДОКУМЕНТАМ…… 18-21

Фесенко О.С.
ДОСЛІДЖЕННЯ НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ…… 21-24

Гій Ю.А.
СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ…… 24-27

Вертепна К.О.
ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРАХУВАНЬ ТА ВИПЛАТ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ…… 28-31

Шатіна Ю.О.
ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ПИТАНЬ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ…….. 31-33

Моложан К.В.
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ГОТІВКОЮ…… 34-37

Ковальчук Ю.С.
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО -ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПО ДОКУМЕНТАМ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ, ЯКІ ОБРАЛИ СПРОЩЕНУ СИСТЕМУ ОПОДАТКУВАННЯ…….…….. 37-39

Сотченко Ю.К.
ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 40-42

СЕКЦІЯ 2. ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА

Нікіта А.Г.
ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ……. 43-45

Капітаненко Н.П.
ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ…….. 45-48

Коробка О.М.
СУТНІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ….. 48-50

Пригаріна Г.Г.
ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ВЛАСНОГО ВИРОБНИЦТВА МЕРЕЖ СУПЕРМАРКЕТІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ……. 50-54

Бабак М.В.
ОСОБЛИВОСТІ ВІДНЕСЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДО КЛАСИФІКАЦІЙНИХ КАТЕГОРІЙ…….. 55-57

Горбань Т.А.
КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗУТТЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ…… 58-60

СЕКЦІЯ 3. БУДІВЕЛЬНА ТА ЗЕМЕЛЬНА ЕКСПЕРТИЗИ

Єгоров Ю.П., Гребенюк О.В., Гребенюк І.В.
БАЛАНС АРХІТЕКТУРИ ТА ЕКОНОМІКИ В ЗАБУДОВІ МАЛИХ І ВЕЛИКИХ МІСТ……. 61-62

Пушкарьова Г.О., Федченок О.І.
ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ БУДІВНИЦТВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ З ВИЗНАЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО ПОКРИТТЯ. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ……... 62-65

Павлов І.Д., Полтавець М.О.
КОМПЛЕКСНА ЕКСПЕРТИЗА УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ СКЛАДНИХ БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЕКТІВ……. 65-68

Кармазь М.В.
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗИ З ПИТАНЬ ЗЕМЛЕУСТРОЮ……. 68-71

Банах А.В., Полікарпова Л.В.
ТЕХНІЧНИЙ СТАН МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ, ЩО ЕКСПЛУАТУЄТЬСЯ. 72-75

Воденнікова Ок.С., Воденнікова Ол.С.
БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЙ ДЛЯ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД…… 76-78

Данкевич Н.О
ВИЗНАЧЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ КОШТОРИСНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ВИМОГАМ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА…… 78-81

СЕКЦІЯ 4. ОБЛІК, АУДИТ, КОНТРОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ, ФІНАНСОВОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Метеленко Н.Г.
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА БЕЗПЕКА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА, ЩО ФУНКЦІОНУЄ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ…… 82-89

Воронкова В.Г.
ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕКСПЕРТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ, ЯК ВИМОГА ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА…… 89-91

Макаренко А.П., **Меліхов Є.В.**
РЕЙДЕРСТВО ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА…… 91-93

Ткаченко Є.Ю.
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА……. 93-95

Меліхова Т.О., Лєвтєрова Л.
УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ……... 96-97

Шапуров О.О.
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ МЕТАЛУРГІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА……... 97-101

Сілина І.В.
ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ…… 101-104

Феофанов Л.К., Меліхов В.В.
УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНОГО ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ…. 105

Гамова О.В., Гнатєва Х.В.
ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТА ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ……... 106

Феофанова І.В., Гончарова В.В.
ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНЕ-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ…… 107-109

Подмешальська Ю.В., Олексенко К.О.
УДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА…… 109-110

Фатюха В.В.
РОЛЬ БЮДЖЕТУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА……. 111-112

Тараненко В.Є.
НЕЗАДЕКЛАРОВАНА ПРАЦЯ В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗИ ТА НАСЛІДКИ…….. 113-116

Шапурова О.О.
ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА…….. 116-120

Чакалова Н.С.
ОСОБЛИВОСТІ ДИСКОНТУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ВІДПОВІДНО ДО П(С)БО ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ…….. 121-123

Стоєв В.Л., Коваленко Є.С.
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ…… 123-125

Кущик А.П., Купріна А.В.
ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОТРЕБИ ПІДПРИЄМСТВА В ОБОРОТНИХ КОШТАХ…… 125-127

СЕКЦІЯ 1.

ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Каркоцький І.О.
директор Запорізького
НДЕКЦ МВС

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

Гарантією успішної роботи експертної служби є професіоналізм та ефективність діяльності працівників установи. При цьому для якісного та швидкого процесу обміну інформації з експертною установою автентичні методи обробки інформації себе не зовсім виправдовують.

Електронний документообіг – високотехнологічний і прогресивний підхід до суттєвого підвищення ефективності роботи експертних установ.

Електронний документообіг дозволяє створити єдиний інформаційний простір, інтегруючи в інформаційний вузол усі документальні системи. Інтеграція здійснюється без втрати якості роботи з документами, зі збереженням традицій діловодства. Основа подібної інтеграції – надійне сховище документів і взаємодіючі з ним системи документообігу. Всі документи зберігаються в єдиному сховищі, що дозволяє забезпечити оптимальний пошук і відбір інформації при підготовці матеріалів. Доступ до світових інформаційних ресурсів, перехід на електронні технології документування, зберігання і передання документів, тобто перехід на принципово нові способи організації інформації і доступу до неї, ставлять перед службою діловодства нові наукові і прикладні завдання [1].

Порядок електронного документообігу визначається державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності згідно з законодавством. Одиницею електронного документообігу є електронний документ – «документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа». Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про електронні документи й електронний документообіг», візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною [2].

Як зазначає Н. Білова, процес електронного документообігу оснований на електронній обробці обліково-звітної інформації, яка включає формування первинних електронних документів, порядок обробки інформації,

автоматизований банк даних тощо. Електронний документообіг забезпечує процеси створення, управління доступом і розповсюдження великих обсягів документів у комп'ютерних мережах, а також контроль за рухом документів в установі [3, с. 88].

Основними цілями впровадження електронного документообігу в організації, на думку Г. Охріменко, є:

– підвищення ефективності управлінської діяльності;

– прискорення руху документів між головними й підпорядкованими підрозділами у організації;

– зменшення трудомісткості опрацювання документів та витрати часу на опрацювання цих документів, що у свою чергу дозволить підвищити оперативність й ефективність управлінської діяльності всіх підрозділів [4, с. 57].

Головне завдання електронного документообігу полягає в підвищенні ефективності та якості роботи підприємства за рахунок впровадження системи прозорості руху документів і контролю за їх виконанням. Електронний документообіг насамперед пов`язаний з будовою єдиного інформаційного середовища підприємства. Тому він має бути впроваджений на всіх робочих місцях пов`язаних зі створенням, редагуванням і зберіганням інформації [5].

Найближчим часом планується запровадити електронний документообіг в Запорізькому НДЕКЦ МВС. Його функціонування має забезпечити розроблена фахівцями інформаційно-телекомунікаційна система.

Що передбачає функціонування програмного продукту в реальних умовах експлуатації та навантаження, із залученням усіх користувачів, які зареєструють офіційні електронні адреси.

Електронний документообіг надасть можливість здійснювати:

1) реєстрацію документів, листів тощо у день надходження, ведення всього діловодства, контроль руху усіх документів;

2) обмін документами (надавати та отримувати) між співробітниками установи та експертної служби з іншими установами;

3) розгляд та зберігання архівної інформації в електронній формі.

Так як електронний документообіг, скорочує час на пересилання документів та надання їх нарочним, це сприяє відсутності затримок, пов'язаних з часом на подолання шляху до експертної установи та відправку і отримання документів звичайною поштою.

Перевагою використання електронного документообігу є оперативність у роботі з документами та надійність зберігання, тобто всі відскановані документи з часом не псуються, а їхні користувальницькі якості не погіршуються, і вони можуть зберігатися практично вічно.

Враховуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що запровадження електронного документообігу в Запорізькому НДЕКЦ МВС в цілому є важливим етапом у формуванні сучасної та ефективної роботи експертної служби, роблячи роботу експертів більш ефективною, швидкою і значимою.

Література

1. Діловодство та архівна справа. Терміни та визначення: ДСТУ 2732:2004 / розроб. : О. Загорецька, Л. Драгомірова, Л. Кузнєцова та ін. – на зміну ДСТУ 2732-94. Київ: Держспоживстандарт України, 2005. 32 с. (Національний стандарт України).
2. Про електронні документи та електронний документообіг Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення 07.11.2017. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/851-15 (дата звернення 20.10.2019).
3. Белова Н. Справжній бух облік, 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Фактор, 2007. 1072 с.
4. Охріменко, Г. В. Основні принципи та проблеми впровадження електронного документообігу в організації. *Наукові записки. Серія «Культура та соціальні комунікації»* / за заг. ред.. Л. В. Квасюк. Острог: Видавництво національного університету «Острозька академія», 2009. Вип. 1. С. 300-307.
5. КручінінаТ. Переваги й недоліки електронного документообігу. *Секретар-референт Діловодство:* 2014. Вип.10 (141) URL: https://tsdea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/pages/20102014.pdf (дата звернення 28.10.2019)

Корнеєва Н.М.
заступник директора Запорізького НДЕКЦ МВС,
завідувач відділу автотехнічних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних засобів

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ В ЗВ'ЯЗКУ З ВВЕДЕННЯМ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Ефективне виконання завдань з розслідування кримінальних, господарських, цивільних справ часто неможливе без використання слідчим, прокурором та судом спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо. Їх застосування надає можливість вирішити питання, що не відносяться до категорії правових та знаходяться поза межами професійних знань фахівців органів досудового розслідування та суду.

Однією з найбільш поширених процесуальних форм використання спеціальних знань під час кримінального провадження є залучення експерта.

Підстави призначення та порядок проведення судової експертизи під час кримінального провадження останні роки є предметом постійного реформування кримінального процесуального законодавства України.

На протязі останніх двох років, зміни до статей №242-244 Кримінального процесуального кодексу України (далі-КПК) вносились двічі в редакції Закону №2147-VIII від 03.10.2017 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України,

Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» та в редакції Закону №187-IX від 04.10.2019 «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства», порівняння змін наведено в таблиці [1,2]:

Таблиця 1

Порівняння змін до КПК України, які набрали чинності з 15.03.2018 та діяли до 17.10.2019 зі змінами які набрали чинності з 17.10.2019 та діють на сьогоднішній день

Стаття	**Зміни до КПК України які набрали чинності з 15.03.2018 та діяли до 17.10.2019**	**Зміни до КПК України які набрали чинності з 17.10.2019 та діють на сьогоднішній день**
1	**2**	**3**
Стаття 242. Підстави проведення	1. Зміни до підстав проведення експертизи (**ухвала** слідчого судді, суду).	1. Зміни до підстав проведення експертизи (**постанова** сторони кримінального провадження або
експертизи	2. Слідчий або прокурор **зобов'язані звернутися з клопотанням** не до експерта, а до слідчого судді для ініціювання проведення експертизи (в зазначених у статті випадках).	ухвала слідчого судді за зверненням сторони захисту). 2. Слідчий або прокурор **зобов'язані забезпечити проведення експертизи (**в зазначених у статті випадках).
Стаття 243. Порядок залучення експерта	1. Експерт міг бути **залучений лише за дорученням слідчого судді чи суду**.	1. Експерт **залучається за дорученням сторони кримінального провадження, сторони захисту** на договірних умовах або у випадках та порядку, передбачених статтею 244
Стаття 244. Розгляд слідчим суддею клопотання про проведення експертизи	1. Зміни до підстав задоволення слідчим суддею клопотання про проведення експертизи. 2. Внесено зміни до змісту клопотання про проведення експертизи.	1.Перелік підстав, згідно яких сторона захисту, має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи. 2. Внесено зміни до змісту клопотання про проведення експертизи.

Проаналізувавши нововведення вже чинного станом на 17 жовтня 2019 року КПК України у порівнянні з внесеними поправками до КПК України в 2017 році, зазначимо, що сторони кримінального провадження знову отримали право на самостійне залучення експерта для проведення експертизи без звернення до слідчого судді на підставі винесеної ними постанови.

Незважаючи на те, що однією з причин внесення змін в 2017 році до порядку проведення експертиз в кримінальному процесі стала практика недобросовісного затягування досудового розслідування шляхом використання механізму призначення експертиз, очікувалося, що із змінами буде впроваджено більш системний підхід до призначення судових експертиз, але на

практиці дані зміни призвели ще до більшого затягування розгляду справ.

Оскільки сторони зобов'язані були ініціювати залучення експерта перед слідчим суддею чи судом, це вимагало часових затрат, адже потрібно було підготувати клопотання, яке розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду. Враховуючи і без того досить серйозну завантаженість слідчих судів, ці зміни відобразились на роботі самих суддів в результаті чого розгляд клопотання потребував більше часу ніж п'ять днів. Окрім того, після отримання експертами ухвали слідчого судді про доручення проведення судової експертизи, в разі потреби уточнення питань, експерт направляв клопотання ініціатору проведення експертизи, в свою чергу для внесення змін в ухвалу ініціатор проведення експертизи знову повинен був звертатися до слідчого судді з клопотання на внесення уточнень до ухвали. Що знову вимагало часових витрат і тому проведення експертизи перетворився на трудомісткий та тривалий процес. При тому, що фактор часу є дуже важливим у питаннях проведення експертиз, оскільки необґрунтована затримка може вкрай негативно позначитись на хід досудового розслідування справ.

Також як зауважують адвокати О. Ромасєв, В. Монастирська в статті «Зміни потребують змін», слідчий суддя не мав уявлення про те, які експертизи у проваджені вже проведено, які висновки експерта є, щодо яких запитань дано експертний висновок, а щодо яких ні, та щодо яких була відмова від давання висновку; які експертизи вже перебувають на виконанні. Таким чином, слідчий суддя не міг перевірити на стадії розгляду клопотання той факт, чи не спрямоване відповідне клопотання на затягування досудового розслідування чи зловживання своїми процесуальними правами [3].

Таким чином, основна мета змін 2017 року через відповідні недоліки КПК України деякою мірою була нівельована, і слідчий суддя не мав реальних процесуальних можливостей перевірити доцільність та необхідність проведення заявленої судової експертизи, та і сам порядок залучення експерта став довгим та трудомістким процесом.

Отже внесені зміни від 16 жовтня 2019 до КПК України мають ряд позитивних змін в порядку залучення експерта сторонами кримінального провадження, а також стороні захисту.

Незважаючи на низку позитивних моментів новий порядок залучення експерта викликає і певні побоювання стосовно змін внесених в підпункт 6 пункту 2 статті 242 КПК України «Підстави проведення експертизи» щодо визначення експертом розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди [2]. Наприклад, стосовно визначення розміру матеріальних збитків під час проведення судово-економічної експертизи, адже об'єктами дослідження цієї експертизи є первинні документи та регістри бухгалтерського обліку та інші документи. Експерти-економісти проводять дослідження та надають висновки тільки на підставі документів, що підтверджують господарські операції, відповідно до вимог чинного законодавства, яким регулюється документування та відображення в обліку та звітності тих чи інших операцій.

Тому вважаємо, що новий процесуальний порядок залучення експерта та підстави проведення експертизи мають більше позитивних змін, а ніж негативних та деякі зміни все ж потребують аналізу та доопрацювання.

Література

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19 (дата звернення 30.10.2019).
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства: Закон України від 04.10.2019 р. № 187-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-20 (дата звернення 30.10.2019).
3. Ромасєв О., Монастирська В. Зміни потребують змін. *Закон і Бізнес*: електрон. газета 2018. Вип. від 01.06.2018. URL: https://zib.com.ua/ua/print/133164-onovlena_ekspertiza_v_kriminalnomu_procesi_pershi_rezultati.html

Шушко О.О.
Завідувач відділу товарознавчих,
гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та
оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОДАТКОВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Судово-економічна експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань в кримінальних, цивільних, господарських справах потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання. Експертиза проводиться на підставі відповідного судового рішення (ухвала судді) чи рішення органу досудового розслідування (постанова) або на підставі укладеного договору з експертом чи експертною установою - якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб [2].

При проведенні судово-економічної експертизи досліджуються документи бухгалтерського, податкового обліку та звітності підприємств, організацій, фізичних осіб-підприємців, що містять інформацію про обставини справи.

Найчастіше судово-економічна експертиза призначається з метою документального підтвердження або спростування зазначених в акті контролюючого органу порушень податкового законодавства та не сплати

податків (обов’язкових платежів) до бюджету.

Під час проведення експертизи досліджуються:

- первинні документи (накладні, акти приймання-передачі, касові та банківські документи, митні декларації, інвентаризаційні описи, відомості нарахування заробітної плати тощо);
- облікові регістри (касові книги, картки складського обліку, реєстри податкових накладних, відомості аналітичного обліку, головні книги);
- бухгалтерська, фінансова та податкова звітність, звіти матеріально відповідальних осіб, касові звіти, звіти про використання коштів, наданих під звіт, баланси та фінансова звітність, податкові декларації та звіти.

Податковим кодексом України передбачено, що для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством.

Платникам податків забороняється формування показників податкової звітності, митних декларацій на підставі даних, не підтверджених документами [1].

Платники податків зобов’язані забезпечити зберігання документів, а також документів, пов’язаних із виконанням вимог законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, протягом не менш як 1095 днів (2555 днів - для документів та інформації, необхідної для здійснення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням відповідно до статті 39 ПКУ [1]) з дня подання податкової звітності, для складення якої використовуються зазначені документи, а в разі її неподання - з передбаченого ПКУ [1] граничного терміну подання такої звітності [1].

Так, відповідно до статті 102 Податкового кодексу України: контролюючий орган має право провести перевірку та самостійно визначити суму грошових зобов'язань платника податків у випадках, визначених цим Кодексом, не пізніше закінчення 1095 дня (2555 дня у разі проведення перевірки контрольованої операції відповідно до статті 39 ПКУ [1]), що настає за останнім днем граничного строку подання податкової декларації, звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації та/або граничного строку сплати грошових зобов'язань, нарахованих контролюючим органом, а якщо така податкова декларація була надана пізніше, - за днем її фактичного подання. Якщо протягом зазначеного строку контролюючий орган не визначає суму грошових зобов'язань, платник податків вважається вільним від такого грошового зобов'язання (в тому числі від нарахованої пені), а спір стосовно такої декларації та/або податкового повідомлення не підлягає розгляду в адміністративному або судовому порядку [1].

Судово-економічна експертиза проводиться по первинним документам піприємства, незалежно від періоду їх складання, бо лише первинні документи підприємства підтверджують задекларовані доходи та витрати.

Таким чином, призначення судово-економічної експертизи одразу після

проведення документальної перевірки податковою службою дасть змогу уникнути ситуації при якій документальне підтвердження або спростування порушення податкового законодавства унеможливлюється через відсутність документів.

Література

1. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. №: 2755-VI. Дата оновлення 20.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 30.10.2019).
2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. №: 4038-XII. Дата оновлення 17.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення 20.10.2019).

Яришко О.В.,
к.е.н., доц. каф. фінансів,
банківської справи та страхування
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сьогоднішній час в умовах нестабільності в Україні підвищуються вимоги суспільства щодо діяльності як держави в цілому так і окремих підприємств. Важливу роль в сучасних економічних процесах, що відбуваються в Україні, відіграє й економічна експертиза діяльності підприємств. Її роль постійно збільшується у зв'язку з посиленням конкуренції.

Але існує низка проблем у тому числі неоднозначність визначення окремих понять: експертна система, експертна діяльність, вид діяльності, класифікація, технологія, висновок експерта та інші, недостатнє правове регулювання економічного виду експертної діяльності, відкритим є питання підготовки кадрів і також є певні проблеми щодо правового статусу експертиз, виконаних окремими категоріями експертів, наприклад іноземними експертами.

Проблеми проведення економічної експертизи діяльності підприємства в наукових публікаціях українських вчених фактично не розглядалися.

Поняття економічної експертизи, на відміну від інших видів експертиз, наприклад, будівельної, судової, екологічної та інших, чітко не визначено в українському законодавстві, та в більшості випадків розуміється як вид судової експертизи або як вид аудиторської діяльності. Проте поняття економічної експертизи є більш широким та охоплює всі види економічної діяльності. Під економічною експертизою розуміють - вид наукової експертизи, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка стану економічної діяльності досліджуваного об'єкту [1].

Світлоока В.Ф пропонує наступну класифікацію економічних експертиз:

- за галуззю виділяють економічні експертизи в залежності від виду

економічної діяльності (промислова діяльність, сільськогосподарська тощо);

- за замовником - за формою власності (державні або приватні) та за суб'єктами (юридичні або фізичні особи);

- за призначенням виділяють загальні експертизи або спеціальні (судово-економічна, кредитна, інвестиційна тощо);

- за користувачами – державні або приватні користувачі результатів економічної експертизи;

- за ступеню інформаційного забезпечення – з достатнім та недостатнім інформаційним потенціалом.

У науковій літературі у більшості випадках розглядається саме судово-бухгалтерська (судово-економічна) експертиза. Така експертиза проводиться виключно на запит судово-слідчих органів і спрямована на встановлення законності і правдивості відображення в системі управлінського й фінансового обліку реальних фактів, виявлення порушень щодо складання фінансової, податкової та статистичної звітності; здійснення кредитних і розрахункових операцій, а також операцій з капіталом. Але, окрім судово-економічної експертизи, є несудова (неконфліктна) економічна експертиза. Несудова (неконфліктна) економічна експертиза проводиться тоді, коли керівництво підприємства зацікавлено у проведенні такої економічної експертизи.

Для обґрунтування впевненості щодо управлінських рішень, які приймаються на підприємствах, в тому числі й на проведення природоохоронних заходів, доцільно застосовувати саме економічну експертизу як найбільш дієву форму фінансового контролю підприємства [2].

Застосування економічної експертизи сягнуло далеко за межі процесу судочинства; її результати використовуються як базис управлінських рішень непроцесуального характеру[3].

Для забезпечення ефективності діяльності підприємства в сучасних вимогах необхідно застосовувати несудову (неконфліктну) економічну експертизу як одну із важливіших форм фінансового контролю за діяльністю підприємства, його сегментів. За результатами такої експертизи керівництво підприємства буде мати впевненість у правильності схвалюваних ним управлінських рішень.

Таким чином, використання економічної експертизи є необхідною складовою ухвалення управлінських рішень підприємством в сучасних умовах господарювання.

Література

1. Світлоока В.Ф. Місце і роль економічної експертизи в сфері державного контролю економічної діяльності URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=845

2. Перевозова І. Економічна експертиза як пріоритетна форма фінансового контролю на підприємствах нафтогазової галузі України при вирішенні питань стосовно проведення природоохоронних заходів. *Економіст.* 2013. № 7. С. 54-55. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21RE

F=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=econ_2013_7_15

3. Перевозова І.В. Економічна експертиза як специфічна галузь знань *Економіка: реалії часу.* 2013. № 3. С. 97-105. URL: https://economics.opu.ua/files/archive/ 2013/No3/97-105.pdf

Дробишева О.О.,
к.е.н., доц. каф. економіки підприємства,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Економічна експертиза діяльності підприємств відіграє важливу роль в економічних процесах, що відбуваються у нашій державі. Її роль постійно збільшується у зв'язку з посиленням конкурентної боротьби та ускладненням глобалізаційних процесів.

Економічна експертиза – це дослідження певних проблем, що виникають у процесі економічної діяльності суб'єкта господарювання і потребують кваліфікованих дій експерта (експертів) для досягнення визначеної мети та розв'язання конкретних завдань, пов'язаних із веденням фінансового і податкового обліку, фінансово-економічною діяльністю та фінансово-кредитними операціями, а також для відвернення суттєвих загроз і ризиків від суб'єкта господарювання [1, с. 509].

У науковій літературі переважно розглядаються проблеми проведення судово-економічної (судово-бухгалтерської) експертизи, яка проводиться за завданням судово-слідчих органів з метою встановлення істини щодо законності і правдивості відображення в системі фінансового й управлінського обліку фактів господарського життя; порушень основних вимог щодо складання фінансової, податкової та статистичної звітності; здійснення кредитних і розрахункових операцій, а також операцій із власним та позиченим капіталом.

На нашу думку, окрім судово-економічної експертизи, не менш цікавою є несудова (неконфліктна) економічна експертиза. Така експертиза проводиться не тоді, коли цього вимагають судово-слідчі органи, а тоді, коли сам суб'єкт господарювання зацікавлений у її проведенні і готовий здійснювати всі необхідні витрати для забезпечення її повноти, об'єктивності та результативності. Несудова економічна експертиза може обійтися підприємству недешево, але збитки від ухвалення неправильних управлінських рішень можуть бути в рази більшими. Отже, економічна експертиза дуже потрібна для обґрунтування впевненості щодо управлінських рішень, котрі ухвалюються підприємствами. Для підтвердження наших тез процитуємо І.В. Перевозову, на думку якої для забезпечення високої ефективності діяльності підприємства на стратегічних її напрямах, коли йдеться про значні майбутні витрати і доходи,

необхідно застосовувати несудову (неконфліктну) економічна експертизу як одну із важливіших форм фінансового контролю за діяльністю підприємства, його сегментів [2, с. 55]. Проте тут треба виробити певні критерії, за якими можна судити, чи є потреба в економічній експертизі діяльності підприємства загалом або окремих його підрозділів, видів діяльності тощо, адже сам процес проведення економічної експертизи вимагає суттєвих трудових, матеріальних та фінансових ресурсів, тому від час її планування необхідно виходити з принципу реальної корисності проведення такої експертизи для конкретного підприємства.

Повністю погоджуємося з авторами, що на сьогодні економічну експертизу бажано виокремити у самостійну науку [3, с. 99; 4, с.57]. Історичний шлях становлення і розвитку економічної експертизи перетворив її в науку, здатну досліджувати сутність і поведінку, аналізувати, пояснювати, моделювати і прогнозувати об'єкти, визначати та формувати методи експертиз. Вона, будучи системою знань, володіє необхідними ознаками, які притаманні теорії, яка водночас, має свою специфіку. Економічна експертиза як галузь знань буде розвиватися на стику економічних і юридичних наук, привносячи у них принципово нові та розвиваючи уже відомі теоретичні, методологічні, організаційні та технологічні положення.

Як вид дослідницької, аналітичної та прогнозної діяльності сучасний етап розвитку економічної експертизи поза рамками процесу судочинства може здійснюватися в двох основних формах:

– як елемент (стадія) процесу управління – внутрішньовідомча, корпоративна, внутрішня експертиза;

– як вид консалтингової діяльності – незалежна (комерційна, замовна) зовнішня експертиза, що здійснюється незалежними експертами.

Сучасний стан економічних процесів спричинив суттєве ускладнення економічних експертиз: наявність великого різноманіття об'єктів експертизи та збільшення числа прошарків у фрагментах господарської діяльності визначеного суб'єкта, які виносяться на експертне дослідження. Відповідно, пошук відповідей на поставлені питання (вирішення експертних завдань) неухильно призводить до розширення існуючих та розробки нових методів, засобів та методик дослідження, що охоплюють все більше коло різноманітних об'єктів – документально зафіксованих господарських фактів, явищ, операцій, в часових та логічних межах, визначених конкретним питанням, запропонованим на дослідження експерту-економісту, тобто здійснюється динамічний розвиток наукових знань економічної експертології.

Необхідно звернути увагу на те, що проведення економічної експертизи зумовлене потребою у спеціальних економічних знаннях із бухгалтерського обліку, оподаткування, контролю, аналізу результатів фінансово-господарської діяльності для забезпечення повноти, всебічності й об'єктивності дослідження фактичних обставин справи [4, с. 59]. На практиці це можливо реалізувати шляхом підготовки в Інженерному інститут ЗНУ в межах спеціальності 071 «Облік і оподаткування» бакалаврів та магістрантів за спеціалізацією (освітньою програмою) «Економічна експертиза й аудит». До слова зауважимо, що нині на ринку праці в Україні відчувається гострий дефіцит кваліфікованих

експертів-економістів зі спеціалізованою вищою освітою.

Таким чином, резюмуючи вищевикладене, необхідно підкреслити наступне: застосування економічної експертизи сягнуло далеко за межі процесу судочинства; її результати використовуються як базис управлінських рішень непроцесуального характеру. Тому, подальші дослідження у цьому напрямі варто зосередити на розробленні питань методики й організації несудової (конфліктної) експертизи, інтерес до якої найближчими роками збільшуватиметься. Оскільки в експертів-економістів відчувається брак спеціальних економічних знань, тому варто у вищих закладах освіти розпочати у межах спеціальності 071 «Облік і оподаткування» підготовку бакалаврів та магістрантів за спеціалізацією «Економічна експертиза й аудит».

Література

1. Дерій В. А. Дема Д. І. Економічна експертиза діяльності підприємств. *Економіка та суспільство. Мукачівський державний університет*. 2017. № 11. С. 508-514.
2. Перевозова І. Економічна експертиза як пріоритетна форма фінансового контролю на підприємствах нафтогазової галузі України при вирішенні питань стосовно проведення природоохоронних заходів. *Економіст.* 2013. № 7. С. 54-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ econ_2013_7_15.
3. Перевозова І. В. Економічна експертиза як специфічна галузь знань/ *Економіка: реалії часу.* 2013. № 3. С. 97-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ econrch_2013_3_18
4. Клименко Н. І. Судово-економічна експертиза: сучасний стан і актуальні питання. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1. С. 56-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krvis_2016_1_11.

Рева Т.М.,
судовий експерт сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПО ЕЛЕКТРОННИМ ДОКУМЕНТАМ

З появою комп'ютерної техніки записи на носіях інформації стали однією з форм відображення подій і фактів, що мають юридичне значення. Поняття електронний документ міцно увійшло в наше життя. Тому поряд із паперовими документами, які експерти досліджують при проведені економічних експертиз, виникає необхідність досліджувати електронні, які в свою чергу мають зовсім іншу природу, характеристики та просторові межі.

Легалізація поняття «електронний документ» в Україні відбулася у 2003

році з прийняттям Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1] та Закону України «Про електронний цифровий підпис» [2].

Відповідно ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [1].

15 грудня 2017 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». Цим законом введено новий вид доказів – електронні докази.

Згідно внесених змін електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, графічні, голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [3].

Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам’яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях зберігання даних в електронній формі (у тому числі в мережі інтернет).

Електронні докази подаються до суду в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги», під електронним підписом розуміється «електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов’язуються і використовуються ним як підпис» [4].

Також відповідно до статті 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов’язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» [1].

Оригінал електронного документа повинен давати змогу довести його цілісність та справжність у порядку, визначеному законодавством; у визначених законодавством випадках може бути пред’явлений у візуальній формі відображення, в тому числі у паперовій копії.

Електронна копія електронного документа засвідчується у порядку, встановленому законом.

Копією документа на папері для електронного документа є візуальне подання електронного документа на папері, яке засвідчене в порядку, встановленому законодавством [1].

Судова практика з питань визнання оригіналів електронних документів як доказів, так як і використання їх в проведені економічних експертиз не є поширеною. Це зумовлено різними причинами.

У сфері економічної діяльності кожна господарська операція відображається в облікових документах і на електронних носіях інформації, на підставі яких робляться записи в облікових регістрах. Документи відносяться до основних джерел інформації, які свідчать про господарську операцію та відповідальних осіб за її здійснення. У зв'язку з цим, дослідження документів є необхідним елементом при проведені економічної експертизи.

Виходячи із вказаних чинників, використання електронних документів для проведення експертизи повинно бути пов'язане з можливістю експерта дослідити документ, який має цифровий підпис відповідальних осіб за здійснення господарської операції, не маючи при цьому змоги змінити його початкову структуру та зміст. Найчастіше, такі документи зберігаються у вигляді електронних документів в базі даних, тобто програмах для ведення бухгалтерського і податкового обліку, що використовуються суб’єктом господарської діяльності. Вилучення та подання такої бази даних для дослідження також вимагає не тільки професійної підготовки в її використанні, а й можливості програмної сумісності із засобами експерта і забезпечення достовірності її даних.

Відповідно, експерт-економіст повинен знати особливості функціонування комп’ютерних систем бухгалтерського обліку та як оцінити якість даних на носіях електронної інформації, а також методику їх дослідження з метою надання відповідей на поставлені перед ним питання. Закономірно, що при наданні об’єктів в електронному вигляді в процесі дослідження експерту-економісту необхідно використовувати аналогічні комп’ютерні програми з ведення бухгалтерського обліку.

База даних бухгалтерської програми окремого підприємства, як правило містить відомості щодо всієї його господарської діяльності. Використання всього комплексу даних необхідне, наприклад, для формування висновків з питань, пов'язаних з дослідженням показника, що відображає результат фінансової або виробничої діяльності суб’єкта. В той же час при дослідженні, наприклад, руху основних засобів або операції відношень з окремими контрагентами, експерту необхідно мати можливість дослідити данні стосовно тільки конкретної операції.

Безумовно, використання документів в електронному вигляді істотно прискорить проведення дослідження експертом-економістом при пошуку необхідних даних та їх узагальненні. Наприклад, відомості про рух грошових коштів по розрахункових рахунках суб'єкта господарської діяльності. Якщо потрібно знайти певні операції, то електронний пошук забезпечить вибірку та поділ на групи чи розділи відповідно до можливостей формату представленого матеріалу або виписка розрахунків з бюджетом по податках і зборах, сформована податковим органом в електронному вигляді, також дозволить узагальнити необхідні відомості в розрізі податкових періодів та сплати податку. Тут основним завданням є забезпечення порівнянності формату вихідних даних з програмними можливостями засобів експерта.

На підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки: подальший розвиток судової економічної експертизи нерозривно пов’язаний з

впровадженням інноваційних технологій, модернізацією організаційно-правового забезпечення, нових методів і засобів проведення експертизи. Існує нагальна необхідність визначити можливості і регламент використання експертом електронних документів і даних програм бухгалтерського та податкового обліку суб'єктів господарської діяльності, розробки та запровадження алгоритму використання електронних документів і даних програм бухгалтерського та податкового обліку суб'єктів господарської діяльності при проведенні судово-економічних експертиз.

Безумовно, пропоновані напрямки вдосконалення експертної діяльності не можуть бути реалізовані без відповідної технічної забезпеченості експертів.

Література

1. Про електронні документи та електронний документообігу: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення 07.11.2017. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/851-15 (дата звернення 20.10.2019).

2. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. №: 852-IV. Дата оновлення 07.11.2018. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/852-15 (дата звернення 20.10.2019).

3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. Дата оновлення 03.10.2017. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/2147-19 (дата звернення 20.10.2019).

4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. Дата оновлення 05.10.2017. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/2155-19 (дата звернення 20.10.2019).

О.С. Фесенко
старший судовий експерт сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС

ДОСЛІДЖЕННЯ НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Одним із головних стимулюючих факторів трудової діяльності робітників в Україні є заробітна плата.З одного боку, оплата праці є основним джерелом доходів працівників, адже їївеличина значною мірою характеризує рівень добробуту всіх членів суспільства. З іншого боку, правильна організація оплати праці зацікавлює працівників підвищувати ефективність виробництва. Тобто, заробітна плата тісно пов’язана з продуктивністю праці, що є одним із основних показників оцінки ефективності роботи підприємства.

Теоретичні основи обліку праці та її оплати ґрунтовно досліджені у працях таких провідних українських вчених як: Ф.Ф. Бутинця, І.А. Герасимовича, В.В. Бабіча, А.М. Кузьмінського,В.П. Завгороднього, М.Т. Ткаченко, В.В. Сопко та інших.

Оплата праці в Україні регулюється Конституцією України [1], Законом України «Про оплату праці» [2], Кодексом законів про працю України [3], Податковим кодексом України [4] та низкою інших нормативно-правових актів.

Так, згідно норм статті 1 Закону України «Про оплату праці» та статті 94 Кодексу законів про працю України,заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства, установи, організації і максимальним розміром не обмежується [2, 3].

До структури заробітної плати належить:

–основна заробітна плата (встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців);

–додаткова заробітна плата (включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій);

–інші заохочувальні та компенсаційні виплати (до них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми) (стаття 2 Закону України «Про оплату праці» [2]).

Відповідно до вимог статті 24 Закону України «Про оплату праці», заробітна плата виплачується працівникам регулярно в робочі дні у строки, встановлені колективним договором або нормативним актом роботодавця, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації чи іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом, але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів, та не пізніше семи днів після закінчення періоду, за який здійснюється виплата. При цьому розмір заробітної плати за першу половину місяцяповинен бути не менше оплати за фактично відпрацьований час з розрахунку тарифної ставки (посадового окладу) працівника [2].

Згідновимог статті 43 Конституції України, кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом [1].

Одним із найчастіших запитань які ставляться на вирішення судової економічної експертизи є документальне підтвердження нарахування та отримання (виплати) заробітної плати конкретним працівником підприємства.

Адже відсутність на підприємстві належного контролю за оформленням та обліком документів із заробітної плати, дає можливість нечесним

працівникам бухгалтерії розкрадати грошові кошти.Так є випадки, коли працівники бухгалтерії розподіляючи грошові кошти із заробітної плати робітників, самостійно на власний розсуд роблять коригування, та шляхом заниження заробітної плати інших працівників, направляють залишки собі, на свій картковий рахунок та рахунок своїх подільників. Як приклад: працівник бухгалтерії на папері готує відомість в банк на перерахування заробітної плати на карткові рахунки працівників та дає на узгодження керівнику підприємства з одними даними до виплати (по Іванову І.І. заробітна плата складає 5 600,00 грн, Мартиненку П.П. 7 000,00 грн, загалом по всім працівникам сума складає 150 000,00 грн), а в електронному вигляді надсилає банку відомість на виплату заробітної плати з зовсім іншими даними (по Іванову І.І. заробітна плата складає 3 600,00 грн, Мартиненку П.П. 9 000,00 грн, загалом по всім працівникам сума складає 150 000,00 грн).

Таким чином, внесення завідомо неправдивих даних відповідальними особами бухгалтерії до відомостей в банк на перерахування заробітної плати на карткові рахунки працівників, призводить до безпідставного перерахування заробітної плати одному працівнику (якому вона не належить) та до недоотримання заробітної плати другим працівником.

При проведеннісудової економічної експертизи та вирішенні запитань щодо нарахування та виплати заробітної плати, судовий експерт використовуєметодидокументальної перевірки (перевірка документів за формою та змістом, арифметична перевірка та нормативна перевірка), зіставлення (контрольне звірення), узагальнення результатів експертизи та досліджує наступні документи:колективний договір підприємства, накази про прийом на роботу, накази про премії, накази про відпустки, табель обліку використання робочого часу, штатний розпис, розрахунково-платіжні відомості, розрахункові листи працівників.

У першу чергу, судовий експерт досліджує колективний договір (для визначення форми і системи оплати праці, умов запровадження та розмірів надбавок, доплат, премій, винагород, строків виплати заробітної плати на підприємстві), потім, співставляє дані відображені у табелі обліку використання робочого часу з даними зазначенимиу наказах про преміювання, у розрахунково-платіжних відомостях та оборотно-сальдових відомостях по субрахункам № 661«Розрахунки за заробітною платою», № 301 «Готівка в національній валюті». Тим самим, експерт-економіст перевіряє правильність нарахування заробітної плати, утримань з неї та суми заробітної плати що підлягає виплаті.

Також, експерт-економіст обов’язково повинен дослідити та співставити дані відображені по працівникам у розрахунково-платіжних відомостях з даними зазначеними у відомостях в банк на зарахування (виплату) заробітної плати на карткові рахунки працівників.

Звертаємо увагу, що основним документом, який підтверджує отримання (виплату) заробітної плати конкретним працівникомпідприємства є рух коштів по картковому рахунку даного працівника, який повинен бути наданий на дослідження експерту в обов’язковому порядку. Завдяки руху коштів по картковому рахунку працівника, експерт-економіст зможе зазначити у своєму

висновку суму виплаченої заробітної плати, зайво виплаченої заробітної плати, суму недоотриманої працівником заробітної плати.

Таким чином, для вирішення запитань, щододокументального підтвердження нарахування та виплати заробітної плати, на дослідження експерту-економісту необхідно надати: колективний договір підприємства, накази про прийом на роботу, накази про премії, накази про відпустки, табель обліку використання робочого часу, штатний розпис, розрахунково-платіжні відомості, розрахункові листи працівників, оборотно-сальдові відомості по субрахункам № 661 «Розрахунки за заробітною платою», № 301 «Готівка в національній валюті», відомості в банк на перерахування заробітної плати на карткові рахунки працівників (перелік документів не є вичерпним).

Документальним підтвердженнямотримання заробітної плати конкретним працівникомпідприємства є рух коштів по картковому рахунку даного працівника, який повинен бути наданий на дослідження експерту в обов'язковому порядку.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4303(дата звернення: 23.10.2019).

2. Про оплату праці:Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. Дата оновлення: 01.01.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр(дата звернення: 23.10.2019).

3. Кодекс законів про працю України: Закон від 10.12.1971 р. № 322-VIII.Дата оновлення: 25.09.2019. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08(дата звернення: 23.10.2019).

4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 20.10.2019. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8575(дата звернення: 23.10.2019).

Гій Ю.А. ,
судовий експерт сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС України

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності нерозривно пов'язана із своєчасністю, повнотою та об'єктивністю проведення судово-економічних експертиз у кримінальних провадженнях відповідної категорії.

Згідно приписів ст.93 Кримінального процесуального кодексу України висновок експерта-економіста наразі став надійним джерелом доказів вчинення окремими фізичними і юридичними особами протиправних діянь, які посягають на встановлений порядок у сфері суспільного виробництва, спрямованого на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності вчиняються суб'єктами господарювання у процесі здійснення ними професійної управлінської або фінансово-господарської діяльності і дістають вияв у недотриманні норм і правил, що її регламентують. Зазвичай сліди протиправної діяльності відображаються у відповідних документах, котрими ця діяльність оформлюється й супроводжується, доволі часто вони маскуються зовнішньо звичайними і, на перший погляд, законними господарськими угодами та різноманітними документами бухгалтерського та управлінсько-розпрорядчого характеру. Також необхідно враховувати, що такі правопорушення вчиняють, частіше за все, з використанням прийомів, спрямованих на викривлення й фальсифікацію в документах порядку і результатів діяльності суб'єкта господарювання. У зв'язку з цим неабияке місце в досудовому розслідуванні кримінальних проваджень про економічні злочини посідають експертні дослідження, засновані на застосуванні прийомів і методів діагностики діяльності та фінансово-господарського стану підприємства [1, с.238].

Проведення судово-економічних експертиз є однією з форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні і має важливе значення для досудового розслідування і судового розгляду. Результати економічного дослідження у вигляді висновку експерта є одним із джерел доказів у кримінальному провадженні, яке має об'єктивний характер і відображає кореляційні зв'язки з метою кримінального провадження – забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Власне формування судово-економічної експертизи, як самостійного напрямку судово-експертної діяльності, було зумовлене потребами судово-слідчої практики, розгалуженою структурою злочинності у сфері господарської діяльності. Як слушно зазначається у літературі, в умовах ринкових перетворень в економіці, які базуються на ускладнених господарських зв'язках, виникає необхідність комплексного використання правових та економічних знань для успішного розкриття економічних злочинів. Вона зумовлена потребою у спеціальних знаннях у галузях економіки з бухгалтерського обліку, оподаткування, контролю, аналізу господарської діяльності для повноти, всебічності і об'єктивності дослідження фактичних обставин справи [2, с. 22-23].

За загальним визначенням предметом економічної експертизи є стан і результати економічної діяльності суб'єктів економічних відносин [3, с. 463].

Об'єктом економічної експертизи є документи, що містять дані про матеріальні, трудові і фінансові ресурси, процеси господарської діяльності, та система бухгалтерського, податкового обліку і звітності (первинні документи, регістри бухгалтерського, податкового обліку, форми бухгалтерської, податкової та статистичної звітності), розрахунки економічних показників, матеріали стосовно оцінки майнових комплексів підприємств, орендних відносин тощо. Поряд із цим проведення судово-економічних експертиз на сьогоднішній день охоплює три експертні спеціальності: дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій; дослідження документів фінансово-кредитних операцій [4; 5].

Предметом експертизи при дослідженні документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності є відображені в документах бухгалтерського та податкового обліку господарські операції у справах, що перебувають у провадженні органів суду чи досудового слідства стосовно яких експерт дає висновок з поставлених на його вирішення питань. Основними завданнями експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності є: визначення документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення; визначення документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, у тому числі грошових, основних засобів, надання послуг; визначення документальної обґрунтованості відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів; визначення документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат; установлення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток; визначення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість.

Предметом експертизи при дослідженні документів про економічну діяльність підприємств і організацій є відображена в документах інформація щодо фінансово-економічних показників діяльності підприємства (організації, установи), акціонування, банкрутства, орендних відносин, цільового використання бюджетних коштів та грошових коштів підприємств за господарськими операціями по справах, що перебувають у провадженні органів суду чи досудового слідства. Встановлюються дані, які характеризують утворення, розподіл і використання на підприємстві доходів, грошових фондів, наявність (чи відсутність) негативних відхилень у цих процесах, що вплинули на показники господарської діяльності або сприяли правопорушенням, пов'язаним з дотриманням фінансової дисципліни.

Предметом експертизи при дослідженні документів фінансово-кредитних операцій є відображена в документах господарська діяльність підприємств і організацій стосовно розрахункових операцій, кредитування, страхової діяльності, банків, фінансових установ, інших фінансових операцій по справах,

що перебувають у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду. Метою цієї експертизи є експертне дослідження документів, якими підтверджуються здійснення і документування операцій з отримання і повернення кредитів, їх матеріального і правового забезпечення, цільового використання, нарахування відсотків; дослідження документального оформлення готівкових і безготівкових розрахунків, операцій, пов'язаних зі страхуванням майнових інтересів, особистим страхуванням тощо. У ході проведення експертизи документів фінансово-кредитних операцій можуть вирішуватися наступні завдання: визначення документальної обґрунтованості оформлення банківських операцій з відкриття рахунків, руху грошових коштів на рахунках; визначення документальної обґрунтованості оформлення та відображення в обліку операцій з видачі, використання та погашення кредитів; визначення документальної обґрунтованості оформлення та відображення в обліку банків їх фінансово-господарської діяльності; визначення відповідності чинному законодавству відображення фінансово-господарських операцій банків вимогам нормативних актів з ведення обліку і подання звітності; визначення документальної обґрунтованості відображення фінансово-господарських операцій щодо нарахування та сплати банками податків та їх відповідність даним обліку та звітності, чинному законодавству; встановлення кола осіб, на яких покладено обов'язок забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів з банківського обліку і контролю.

Таким чином, залучення у встановленому порядку слідчим або прокурором фахівця, який має спеціальні знання у галузі економіки, для проведення судово-економічної експертизи дає широкі можливості у вирішенні завдань доказування по кримінальним провадженням щодо вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Література

1. Експертиза в судочинстві України: науково-практичний посібник / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, І.В. Гори. К.: Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

2. Гончаренко В.Г., Курдюков В.В., Легких К.В. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні. *Вісник Академії адвокатури.* 2007. Вип. 2(9). С. 22-34.

3. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков: Консум, 1999. 480 с.

4. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів: наказ Міністерства юстиції України від 03.03.2015 № 301/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15

5. Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2017 № 102. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0275-17

Вертепна К.О.
судовий експерт сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРАХУВАНЬ ТА ВИПЛАТ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Відповідно до Конституції України на законодавчому рівні встановлено гарантований державою рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей. Так, статтею 1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 № 2811-XII передбачено, що громадяни України, в сім'ях яких виховуються та проживають неповнолітні діти, мають право на державну допомогу у випадках та на умовах, передбачених цим Законом та іншими законами України [1].

Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми та перелік документів, необхідних для призначення допомоги за цим Законом, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751 [2].

В Україні грошову допомогу від держави виплачують малозабезпеченим сім′ям, одиноким матерям. Існує також соціальна допомога на дітей, над якими встановлено опіку і піклування, та тимчасова допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів. Окрім того, кожна жінка, яка стала матір'ю, гарантовано отримує допомогу при народжені дитини, незалежно від того, працевлаштована вона чи ні.

Підставою для призначення жінкам допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами є видана в установленому порядку довідка лікувального закладу встановленого зразка та довідка: з основного місця роботи (служби, навчання); ліквідаційної комісії для жінок, звільнених з роботи у зв'язку з ліквідацією підприємства, установи, організації; державної служби зайнятості для жінок, зареєстрованих у державній службі зайнятості як безробітні [3].

Застрахованій особі допомога по вагітності та пологах надається у формі матеріального забезпечення, яке компенсує втрату заробітної плати за період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами і не залежить від страхового стажу (особам, які протягом 12 місяців перед настанням страхового випадку мають стаж менше 6 місяців, розмір допомоги розраховується виходячи з нарахованої заробітної плати (доходу), з якої сплачуються страхові внески, але не більше за розмір допомоги, обчисленої з двократного розміру мінімальної заробітної плати. Сума допомоги по вагітності та пологах обчислюється шляхом множення суми середньоденної заробітної плати на кількість днів

фактичного перебування у відпустці. З відповідної допомоги податки та внески не утримуються.

До бази нарахування єдиного внеску суму допомоги по вагітності та пологах включають у місяці її нарахування. Єдиний внесок на допомогу нараховують за кожен місяць окремо. Для цього визначають:

- середньоденний розмір допомоги (суму допомоги ділять на кількість днів, за які вона нарахована);
- суму допомоги, що припадає на кожен місяць (перемножають середньоденний розмір допомоги на кількість календарних днів кожного місяця, за які вона нарахована);
- суму єдиного внеску за кожен місяць (суму допомоги за кожен місяць окремо на ставку єдиного внеску).

Якщо в останньому місяці декретної відпустки сума допомоги, яка на нього припадає, є меньшою за мінімальну зарплату, єдиний внесок не донараховують, а здійснюють донарахування в місяці закінчення відпустки. Адже в останні місяці декрету ще можуть проводитися нарахування або змінитися розмір мінімальної заробітної плати.

Сума відпускних у зв'язку із вагітністю та пологами повинна бути виплачена під час найближчої виплати заробітної плати. Зазвичай підприємства виплачують ці суми за свій рахунок, а потім Фонд соціального страхування відшкодовує цю суму. Документи для призначення допомоги по вагітності та пологах розглядаються не пізніше 10 днів з дня їх подачі.

У бухгалтерському обліку нарахування допомоги по вагітності та пологах, що здійснюється за рахунок Фонду соціального страхування, відображається проводкою:

Дт 378 – Кт 663

Надходження грошей на рахунок підприємства для виплати допомоги проводкою

Дт 313 – Кт 378,

а виплату цієї допомоги записом

Дт 663 – Кт 313

Соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям здійснюється відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу. Середньомісячний сукупний доход сім'ї обчислюється як середній за місяць дохід усіх членів сім'ї з усіх джерел надходжень протягом шести місяців, що передують місяцю звернення сім'ї до органу соціального захисту населення за місцем проживання або до виконавчого комітету сільської, селищної ради за призначенням державної соціальної допомоги. До малозабезпечених належить сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний доход нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї. Розмір державної соціальної допомоги визначається як різниця між прожитковим мінімумом сім'ї та її середньомісячним сукупним доходом, але не може бути більшим ніж 75 % прожиткового мінімуму для сім'ї. Державна соціальна допомога призначається на шість місяців [4].

У більшості випадків соціальні виплати на дітей залежать від

прожиткового мінімуму, який з 2019 становить:

Таблиця 1

Прожитковий мінімум у 2019 році

Основні соціальні та демографічні групи населення	Розмір прожиткового мінімуму у 2019 році, грн		
	з 01.01.2019 р.	з 01.07.2019 р.	з 01.12.2019 р.
На одну особу в розрахунку на місяць	1853	1936	2027
Для дітей віком до 6 років	1626	1699	1779
Для дітей віком від 6 до 18 років	2027	2118	2218
Для працездатних осіб	1921	2007	2102
Для осіб, які втратили працездатність	1497	1564	1638

Право на допомогу на дітей одиноким матерям мають одинокі матері (які не перебувають у шлюбі), одинокі усиновлювачі, якщо у свідоцтві про народження дитини або документі про народження дитини відсутній запис про батька (матір) або запис про батька (матір) проведено в установленому порядку органом державної реєстрації актів цивільного стану за вказівкою матері (батька, усиновлювача) дитини.

Допомога на дітей одиноким матерям призначається за наявності витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію народження дитини, виданого відділом державної реєстрації актів цивільного стану, або довідки про народження, виданої виконавчим органом сільської, селищної, міської (крім міст обласного значення) ради, із зазначенням підстави внесення відомостей про батька дитини до актового запису про народження дитини відповідно до абзацу першого частини першої статті 135 Сімейного кодексу України, або документа про народження, виданого компетентним органом іноземної держави, в якому відсутні відомості про батька, за умови його легалізації в установленому законодавством порядку [5].

Допомога на дітей одиноким матерям призначається з місяця, в якому подано заяву з усіма необхідними документами, та виплачується щомісячно по місяць досягнення дитиною 18-річного віку. Кожні шість місяців допомога підлягає перегляду у відповідності до сукупних доходів родини за минулі шість місяців. Для перегляду звертаються до Управління соціального захисту населення та подають декларацію про доходи та майновий стан осіб, що звернулися за призначенням усіх видів соціальної допомоги, зокрема:

- з′ясовується дохід кожного члена сім’ї за попередні шість місяців;
- визначається середньомісячний дохід сім’ї;
- середньомісячний дохід сім’ї ділиться на кількість членів сім’ї.

Допомога на дітей одиноким матерям призначається на кожну дитину, по відношенню до якої жінка визнана одинокою матір’ю.

Отримання соціальних допомог є предметом вчинення шахрайства з боку матерів (батьків) одиначок, які для отримання державної соціальної допомоги одиноким матерям, умисно, з корисливих мотивів, маючи на меті незаконне збагачення підробляють офіційні документи.

З метою встановлення розміру матеріальних збитків нанесених державі вчинення шахрайських дій та керуючись статями 242-244 Кримінально-

процесуального кодексу України призначається судово-економічна експертиза [6].

При дослідженні нарахувань та виплат державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми, експерту-економісту надаються первинні документи за зазначений період. Дослідження наданих матеріалів справи проводиться відносно до діючих нормативних та законодавчих актів із використанням методики «Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз».

Таким чином, висновок судово-економічної експертизи з дослідження нарахування та виплатою соціальної допомоги визначить обґрунтованість нарахованих сум.

Література

1. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р.№ 2811-XII. Дата оновлення: 09.08.2019 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T281100.html (дата звернення: 04.11.2019).
2. Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751. Дата оновлення: 31.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF/ed201304 (дата звернення: 04.11.2019).
3. Питання виплати застрахованим особам допомоги при народженні дитини та по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку: постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 р. № 32. *Офіційний вісник України*. – 2007. № 32.
4. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. №1768-III. Дата оновлення: 09.08.2019. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14 (дата звернення: 04.11.2019).
5. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 р. №2947-III. Дата оновлення: 28.08.2018. URL: https://docs.dtkt.ua/doc/2947-14 (дата звернення: 04.11.2019).
6. Кримінально процесуальний кодекс України від 13.04.2012р. № 2147-19. Дата оновлення:18.10.2019. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page (дата звернення: 04.11.2019).

Шатіна Ю.О.
завідувач сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС

ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ПИТАНЬ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Кредитування фізичних осіб як форма економічних відносин між позичальником та банківською установою, що передбачає надання населенню

на умовах повернення, строковості, платності та забезпечення акумульованих у банку тимчасово вільних грошових коштів, є вагомою складовою, як фінансового сектора, так і економіки України в цілому.

Банківське кредитування фізичних осіб має наступні особливості:

– позичальник самостійно та вільно вибирає той банк, в якому б він хотів отримати позику. Фізична особа має право одночасно брати позики в різних банках;

– банківський кредит надається при укладенні кредитного договору;

– згідно з договором, кожний із суб'єктів кредитних відносин бере на себе певні зобов'язання.

Дуже часто в результаті кредитних правовідносин можуть виникати суперечки у зв'язку з визнанням недійсними кредитних договорів та договорів іпотеки, оскарження істотних змін умов кредитних договорів, реструктуризації проблемних кредитів, списання безнадійної заборгованості та ін. При вирішенні подібних суперечок зазвичай не обійтись без проведення незалежної судово-економічної експертизи.

Згідно Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

Судово-економічна експертиза є найпоширенішим видом судових експертиз. Необхідність у судово-економічній експертизі виникає під час досудового розслідування і в судовому розгляді кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах коли необхідні спеціальні знання у сфері бухгалтерського обліку та фінансово-кредитних операцій.

Підставою проведення судово-економічної експертизи як і будь-якою іншою судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування (постанова слідчого органу або ухвала слідчого судді чи суду). Крім того судово-економічна експертиза може бути проведена на замовлення юридичних чи фізичних осіб із укладанням договору з експертною установою.

Економічна експертиза яка пов'язана з кредитуванням фізичних осіб, проводиться за експертною спеціальністю «Дослідження документів фінансово-кредитних операцій».

Найчастіше судово-економічна експертиза призначається з метою вирішення наступних питань: чи підтверджуються документально наданні банком та отриманні фізичною особою кредитні кошти за кредитними договорами; чи відповідають розрахунки умовам кредитного договору і розрахунковим документам; чи підтверджуються розрахунки заборгованості фізичних осіб перед банками; чи відповідають методи нарахування банками процентів відповідно умовам кредитного договору; визначення ануїтетного чи диференційованого щомісячного платежу згідно з кредитним договором.

Під час здійснення експертного дослідження з питань кредитування фізичних осіб, експерту-економісту необхідно дослідити: первинні документи (квитанції; меморіальні ордери, чеки); виписки по розрахунковим рахункам за

кредитним договором; регістри бухгалтерського обліку, виданих кредитів та нарахованих процентів; кредитні договори; додаткові угоди до кредитного договору; тарифи, кредитну політика банку, нормативні документи банку відносно кредитування, тощо.

Як свідчить досвід, основними порушеннями, які потребують документального підтвердження при проведенні економічної експертизи є недотримання зобов'язань, передбачених та узгоджених при укладанні кредитних договорів, як позичальниками (фізичними особами), так і кредиторами (банківськими, іншими фінансовими установами).

Найпоширенішими порушеннями зі сторони фізичних осіб є:

– несвоєчасність погашення кредитної заборгованості, зокрема несвоєчасність повернення основного боргу (тіла кредиту) та сплати нарахованих відсотків за користування кредитними коштами; неповнота внесення щомісячного платежу, обов'язковість здійснення якого передбачена умовами кредитного договору.

Зі сторони банківської установи:

– несвоєчасність зарахування на відповідні бухгалтерські рахунки, за якими обліковується кредитна заборгованість, внесених або перерахованих позичальником грошових коштів для погашення такої заборгованості; недотримання черговості погашення кредитної заборгованості внаслідок виникнення прострочення виконання позичальником його договірних зобов'язань; необґрунтоване застосування для нарахування відсотків за користування кредитними коштами відсоткової ставки, розмір якої не передбачено кредитним договором; ненадання або недостовірне надання позичальнику інформації про сукупну суму кредиту, реальну відсоткову ставку та абсолютне подорожчання кредиту; арифметичні помилки у розрахунках заборгованості, складених банками для підтвердження позовних вимог щодо стягнення з позичальників кредитної заборгованості.

Як приклад: для документального підтвердження суми нарахованих процентів за процентною ставкою, визначеної в кредитному договорі, експерт-економіст повинен дослідити умови кредитного договору, перевірити чи відповідає умовам договору ставки та суми нарахованої заборгованості, та визначити: яка сума видавалась кредиту, в якій валюті, дату видачі кредиту, якщо кредит видавався частинами, дати і суми надання таких частин кредиту, термін на який кредит отримано.

Отже, судово-економічна експертиза з питань кредитування фізичних осіб здійснюється з метою документального підтвердження дотримання умов кредитного договору з обох сторін. Дослідження включає в себе перевірку та співставлення документів кредитних операцій як банківською установою, так і позичальником.

Література

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. №: 4038-XII. Дата оновлення 17.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення 20.10.2019).

Моложан К.В.
судовий експерт сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ГОТІВКОЮ

На сьогоднішній день актуальність і значимість грошових коштів (готівки) не викликає сумнівів. Грошові кошти – це унікальний вид оборотних коштів, який володіє абсолютною ліквідністю, тобто здатний негайно виступати засобом платежу за зобов'язаннями підприємства в будь-який час.

Операції з готівкою здійснює майже кожне підприємство, коли отримує її за продані товари (надані послуги), виплачує заробітну плату працівникам, видає готівку під звіт або на відрядження.

На кожному підприємстві для забезпечення належного використання і контролю за рухом готівкових коштів організовується їх облік.

Основними завданнями обліку грошових коштів є:

- забезпечення їх зберігання і правильного використання;
- суворе додержання встановлених правил касових та банківських операцій;
- правильне оформлення руху грошових коштів у документах і регістрах бухгалтерського обліку.

Практика проведення судово-економічних експертиз показує, що у справах про розкрадання і зловживання грошовими коштами, особлива увага повинна бути надана дослідженню касових операцій. Саме при проведенні операцій, пов'язаних з рухом готівки в касі підприємства частіше всього допускаються істотні порушення встановлених правил ведення бухгалтерського обліку і контролю, виявляються нестачі грошових коштів, необґрунтоване їх використання.

Операції з грошовими коштами досліджують не відокремлено, а у взаємозв'язку з іншими операціями – купівлею і продажем товарно-матеріальних цінностей, розрахунками з робітниками та службовцями, підзвітними особами, дебіторами і кредиторами, утворенням і використанням фондів і ін.

Нормативним документом, що регулює порядок ведення касових операцій у національній валюті, є Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене Постановою Правління Національного банку України 29.12.2017 № 148 (далі – Положення № 148) [1].

Відповідно до п.п.3 п.3 Положення № 148, готівка – це, грошові знаки національної валюти України (банкноти і монети, у тому числі розмінні, обігові, пам'ятні монети, які є платіжними засобами), у свою чергу, під

готівковими розрахунками ми розуміємо – платежі готівкою суб'єктів господарювання та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна про що зазначено у п.п.5 п.3 Положення № 148.

Суб'єкти господарювання здійснюють готівкові розрахунки між собою і з фізичними особами за рахунок готівкової виручки або коштів, отриманих в банках. При цьому готівкові розрахунки здійснюють через: реєстратори розрахункових операцій (далі - РРО) або з використанням розрахункових книжок (далі - РК); касу підприємства з оформленням прибуткових касових ордерів (далі - ПКО) і видаткових касових ордерів (далі - ВКО); установи банків або небанківських фінансових установ шляхом внесення готівки для перерахування на відповідні рахунки інших суб'єктів господарювання або фізичних осіб, при цьому такі розрахунки для платників коштів є готівковими, а для отримувачів - безготівковими (п.10 Положення № 148).

Підприємства, які здійснюють готівкові розрахунки, в обов'язковому порядку повинні мати касу, про це зазначено у першому абзаці п.38 Положення № 148. Відповідно до п.п.8 п.3 Положення № 148, каса – це, приміщення або місце здійснення готівкових розрахунків, а також приймання, видачі, зберігання готівки, інших цінностей і касових документів. Також слід зазначити, що в касі не можна зберігати готівку та інші цінності, які не належать підприємству (абзац другий п.38 Положення № 148). Оскільки одним з основних завдань обліку грошових коштів є забезпечення їх зберігання і правильного використання, керівники підприємств повинні забезпечити: належне облаштування кас; надійне зберігання готівкових коштів у касах; збереження готівкових коштів при доставці з установи банку і здачі в установу банку. Якщо з вини керівника не були створені необхідні умови для забезпечення схоронності коштів під час їх зберігання і транспортування, саме він несе за це відповідальність у встановленому законодавством України порядку.

Не залежно від виду діяльності та форми їх власності всім підприємствам необхідно дотримуватись касової дисципліни, тому перед початком здійснення готівкових розрахунків, підприємству бажано розробити наказ про касову дисципліну і Порядок оприбуткування готівки в касі підприємства. Зміст вищезазначених документів нічим не регламентований, тому кожне підприємство самостійно вирішує, що в них доцільно включити.

Щодо документального оформлення касових операцій, то кожна видача і кожне отримання готівкових грошових коштів повинні бути документально підтверджені. Також всі надходження і видачу готівки в національній валюті підприємства відображають у касовій книзі типової форми № КО-4 (Додаток 5 до Положення № 148), яку відкривають на один календарний рік. Кожне підприємство, що має касу, веде одну касову книгу для обліку операцій з готівкою в національній валюті (без урахування кас відокремлених підрозділів) Записи в касовій книзі касир здійснює в двох примірниках, перші і другі

примірники повинні мати однакові номери.

Однією з важливих вимог до підприємств, які мають справу з готівкою, є встановлення ліміту каси. Відповідно до п.п.16 п.3 Положення № 148, ліміт залишку готівки в касі (ліміт каси) – це, граничний розмір суми готівки, яка може залишатися в касі в позаробочий час і забезпечити роботу на початку наступного робочого дня.

Щодо обліку готівки в касі, у бухгалтерському обліку використовують активний рахунок №30 «Готівка» із субрахунками № 301 «Готівка в національній валюті» та № 302 «Готівка в іноземній валюті». На дебеті субрахунка № 301 «Готівка в національній валюті» відображається залишок та надходження грошових коштів до каси підприємства, на кредиті – виплата грошових коштів із каси підприємства у національній валюті. На субрахунку № 302 «Готівка в іноземній валюті» підприємства здійснюють операції з валютою у перерахунку на національну валюту України (за кожним видом валюти окремо). Бухгалтерські записи ведуть на підставі перевірених відривних листків (другий примірник Касової книги) і доданих до них документів [3].

Якщо підприємством не дотримуються основні вимоги щодо правильності ведення касових документів, їх оформлення, дотримання встановленого ліміту каси, готівкових розрахунків все це, призводить до порушень, з приводу яких і ставляться запитання на вирішення судової економічної експертизи.

Найбільш поширеними порушеннями, що мають місце при оформленні касових документів, є відсутність порядкових номерів у прибуткових і видаткових ордерах, невчасна їх реєстрація в касовій книзі. Найчастіше для приховування необґрунтованого вилучення грошей з каси перекручують підсумкові суми в платіжних документах, неодноразово використовують не погашені своєчасно видаткові документи, до звітів додаються підроблені первинні документи. При дослідженні відповідності записів у журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових ордерів, касовій книзі та у звітах касира, експерт звертає увагу на виправлення і перекручування облікових даних, тому що нерідко правила ведення обліку навмисно порушують для того, щоб завуалювати нестачі готівки в касі (необґрунтоване списання фактично виданих або не витрачених грошей, неоприбуткування отриманих сум тощо). При дослідженні документів, що обґрунтовують касові операції найважливіше значення має встановлення повноти оприбуткування грошей і порядку відображення по касі. Для визначення, чи вся отримана в банку готівка оприбуткована, звіряється запис у касовій книзі і звітах касира з випискаами банку і чековими книжками.

Об’єктами судової економічної експертизи при вирішенні запитань щодо проведення операцій із грошовими коштами у касі є:

- касові книги і звіти касира з доданими до них прибутковими і видатковими касовими ордерами та іншими грошовими документами;
- книги обліку розрахункових операцій та розрахункові книжки;

- журнали і відомості № 1, № 2;
- акти внутрішніх ревізій каси та попередніх перевірок.

Судова економічна експертиза досліджує фінансово-господарську діяльність підприємств всіх форм власності на предмет підтвердження фактів втрат, крадіжки цінностей, які встановлюють за даними бухгалтерського обліку, тому висновки експерта повинні бути підтверджені посиланнями на первинні документи і записи в облікових регістрах. Дотримуючись вимог щодо правильного оформлення руху грошових коштів у документах і регістрах бухгалтерського облік, здійснюючи постійний контроль за готівковим грошовим обігом підприємства, можна уникнути правопорушень у касовій дисципліні, або мати документальне підтвердження їх здійснення, що в свою чергу вплине на результат проведення судової економічної експертизи.

Література:

1. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене Постановою Правління Національного банку України 29.12.2017 №148. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ v0148500-17 (дата звернення: 18.10.2019).

2. Алешкіна Н., Ворона Н., Нестеренко М., Чернишова Н. Касові операції. *Податки та бухгалтерський облік*. *Спецвипуск*. 2018. (№ 32).

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#n333 (дата звернення: 18.10.2019).

Ковальчук Ю.С.
головний судовий експерт сектору
економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної
діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПО ДОКУМЕНТАМ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ, ЯКІ ОБРАЛИ СПРОЩЕНУ СИСТЕМУ ОПОДАТКУВАННЯ

Важливе соціально-економічне значення у розвитку країни відіграє мале підприємництво, так як воно більш оперативно реагує на зміну ринкової кон’юнктури, надаючи ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця риса малого бізнесу набуває в сучасних умовах особливої значущості з огляду на процеси швидкого зростання споживчого попиту, прискорення науково-

технічного прогресу, зростання номенклатури вироблених товарів і послуг. Також малий бізнес відіграє важливу роль у збільшенні чисельності робочих місць і вирішенні проблем зайнятості населення, тим самим, пом'якшуючи негативні наслідки коливань на ринку праці.

Відповідно до ст. 42 Господарського кодексу України**,** підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1].

Спрощена система оподаткування найбільш поширена серед фізичних осіб-підприємців. Правила застосування спрощеної системи оподаткування встановлені главою 1 розділу XIV Податкового кодексу України (далі - ПКУ). Даною системою для фізичних осіб-підприємців встановлена сплата єдиного податку та ЄСВ [2].

Спрощена система оподаткування – це особливий механізм справляння податків і зборів, який замінює сплату окремих податків і зборів на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності (п. 291.2 ст. 291 ПКУ) [2].

В статті «Актуальні аспекти організації обліку та оподаткування суб'єктів малого підприємництва» Кузьома В.В. зазначає, що спрощена система оподаткування – спеціальний податковий режим, запроваджений для зниження податкового навантаження та стимулювання малого підприємництва в Україні [4].

Так, глава 1 розділу XIV ПКУ «Спрощена система оподаткування, облік та звітності» не містить вимог щодо ведення, зберігання та узагальнення первинних документів (ні по доходах, ні по витратах). Для здійснення господарської діяльності фізичними особами-підприємцями, які обрали спрощену систему оподаткування та є платниками єдиного податку першої і другої груп, а також платники єдиного податку третьої групи, які не є платниками податку на додану вартість, затверджено порядок ведення книги обліку доходів, у якій вони відображають отримані доходи, також дані книги обліку є підставою для заповнення декларації платника єдиного податку.

У Книзі обліку доходів за підсумками робочого дня зазначається сума коштів за реалізований товар або надані послуги, які надійшли в безготівковій формі (розрахунковий рахунок фізичної особи-підприємця) або які отримано готівкою [3]. Отже у порядку ведення книги обліку доходів також не сказано, що необхідна первинна документація, тільки те що на підставі цієї книги, складається звітність.

Сума єдиного податку, яку підприємець сплачує до бюджету ніяк не залежить від витрат підприємця, які він здійснює при веденні підприємницької діяльності. Фізична особа-підприємець – платник єдиного податку не зобов'язаний використовувати реєстратор розрахункових операцій і при здійсненні продажу товарів або послуг, підприємець видає товарний чек тільки на вимогу покупця.

Фізичні особи-підприємці, які вважають що ведення бухгалтерського

обліку, проведення кожного року інвентаризації та зберігання первинних документів їм не потрібно, так як на законодавчому рівні достатньо вести книгу обліку доходів, стикаються з проблемами які виникають при виявлені самими же підприємцями нестачі товарно-матеріальних цінностей, коштів та ін.

Внаслідок цього, коли експерту-економісту доручається проведення судово-економічної експертизи з питання документального підтвердження суми нестачі товарно-матеріальних цінностей на складі чи магазині, власником якого є фізична особа-підприємець, найчастіше визначити суму нестачі експерту не надається за можливе, оскільки:

– відсутні матеріально-відповідальні особи (не укладаються договори про матеріальну відповідальність);

– в разі зміни матеріально-відповідальної особи не проводиться передача між матеріально-відповідальними особами, як наслідок не складається акт прийому передачі товарно-матеріальних цінностей;

– відсутні первинні документи, як наслідок не ведеться облік по отриманому товару і не здійснюється контроль по реалізованому товару (відсутні регістри аналітичного та синтетичного обліку);

– передача товарно-матеріальних цінностей проводиться без матеріально-відповідальної особи;

– оформлення документів при передачі товарно-матеріальних цінностей здійснюється без зазначення місця проведення, станом на яку дату, без підсумкових сум, без підписів та прізвищ осіб які були присутні при передачі.

Отже, з метою забезпечення збереження матеріальних цінностей, контролю за рухом товарно-матеріальних цінностей та можливості при нестачі у разі крадіжки експерту-економісту провести дослідження документів та встановити суму нестачі, вважаю доцільно фізичним особам-підприємцям зберігати первинні документи по надходженню і вибуттю матеріальних цінностей, вести бухгалтерський облік та проводити періодичні інвентаризації.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 21.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення 04.11.2019).

2. Податкового Кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 20.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 04.11.2019).

3. Порядок ведення книги обліку доходів для платників єдиного податку першої, другої та третьої груп, які не є платниками податку на додану вартість: затв. наказом М-ва фінансів України від 19.05.2015 р. № 579. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0800-15 (дата звернення 04.11.2019).

4. Кузьома В. В. Актуальні аспекти організації обліку та оподаткування суб’єктів малого підприємництва. Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. №2. С.1334.

Сотченко Ю.К.
ст. викладач кафедри
економіки підприємства
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Криміналізація економічних відносин в Україні є однією з головних загроз національній безпеці. Це обумовлено перш за все масштабами економічних злочинів, оскільки сукупний матеріальний збиток від них набагато вище збитків від інших видів правопорушень. Особливе місце серед спеціальних інструментів протидії криміналізації в сфері економіки належить економічній експертизі.

Важливість економічної експертизи обумовлена тим, що динаміка розвитку економічної злочинності свідчить про ускладнення способів здійснення та приховування злочинів, існує значне зростання професіоналізму кримінальних суб'єктів. Даний факт зумовлює необхідність використання спеціальних експертних знань в сфері економіки для протидії злочинності практично на всіх стадіях цього процесу.

Роль економічної експертизи полягає у виявленні кримінальних явищ, їх профілактиці, попередженні, прогнозуванні та експертному супроводі при розслідуванні слідчими органами протиправних дій в економіці.

Питанням економічної експертизи, її ролі у виявленні та попередженні злочинних дій в економічній сфері приділяється чимало уваги. Неможливо розглядати тільки юридичний аспект економічної експертизи як інструменту доказу злочинної дії в економіці, так як це суттєво звужує функціональну складову економічної експертизи в системі забезпечення економічної безпеки країни як в теорії, так і на практиці.

Методи, які використовуються експертами для виявлення і прогнозування економічних злочинів, залишаються недостатньо дослідженими. Також відсутні науково розроблені критерії оцінки доцільності проведення певного виду економічної експертизи при протидії конкретному економічного злочину.

Існують дві основні тенденції становлення і розвитку інституту економічної експертизи в Україні:

- Трансформація лічильно-фінансової експертизи в економічну з подальшим виділенням її самостійних видів: бухгалтерська, податкова, фінансово-кредитна та фінансово-аналітична – організаційно-функціональна спеціалізація.

- Трансформація суб'єктного складу експертів від приватних, незалежних осіб, які проводять експертизи поза основної професійної діяльності, до співробітників державних правоохоронних органів і їх спеціалізованих експертних підрозділів, для яких проведення експертиз є професійним обов'язком – організаційно-суб'єктна спеціалізація.

За період становлення і розвитку економічної експертизи економічна злочинність зазнавала істотних змін темпами, що випереджають реакцію з боку держави і правоохоронних органів, так як кримінальні явища в сфері економіки не є статичними. Економічна злочинність набула професійний характер, з глибокою спеціалізацією осіб, які вчиняють порушення, тому потрібні високопрофесійні фахівці, що володіють експертними знаннями у відповідній економічній сфері.

У перспективі розвитком даних тенденцій повинна стати подальша функціональна спеціалізація на основі появи нових самостійних видів економічних експертиз в області банківської діяльності, страхових організацій, бюджетних установ.

Щоб не обмежувати потенціал економічної експертизи на практиці необхідно розширити функціональну складову економічної експертизи:

1) фактологічна частина – виявлення порушення; встановлення особи, відповідальної за порушення; визначення розміру заподіяної шкоди; встановлення слідчо-причинного зв'язку, що згодом дозволяє слідчим органам встановити відповідну міру покарання;

2) попереджувальна компонента – приватна і загальна превенція, попередження скоєння правопорушень як досліджуваним господарюючим суб'єктом, так і іншими особами;

3) прогностична ознака – складання прогнозів про тенденції в розвитку злочинності, як кількісних (прогнози зростання, зниження числа тих чи інших видів злочинів), так і якісних (прогнози розвитку способів скоєння злочинів, їх приховування, прогнози нових видів злочинів).

Методи, які використовуються при проведенні економічних експертиз, можна розділити на три групи (рис. 1).

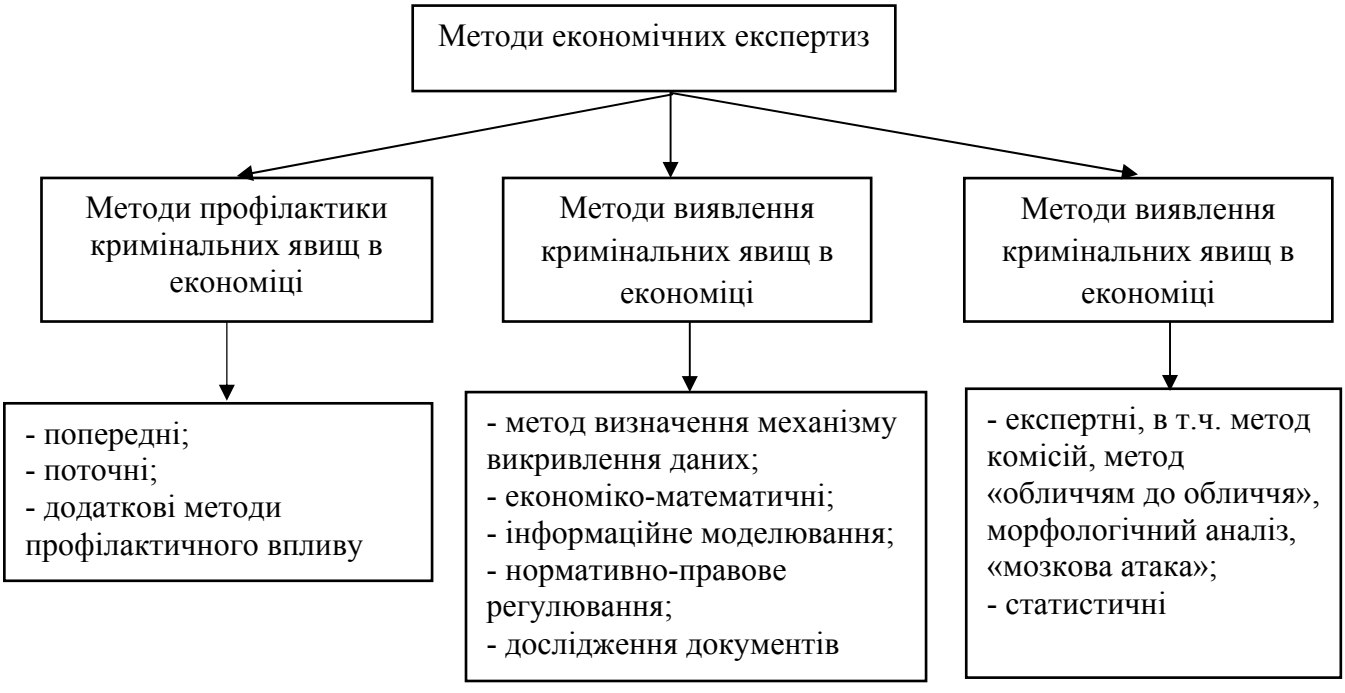

Рис. 1. Методи економічних експертиз

Протидію кримінальних явищ в економіці необхідно розглядати саме в контексті забезпечення економічної безпеки країни. При зіставленні функцій економічної експертизи як інструменту протидій корупційним схемам і іншим кримінальним економічним порушенням, місце економічної експертизи визначається як інструмент супроводу правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ, що дозволяє виявити, попередити, запобігти, оцінити (ідентифікувати джерело виникнення, об'єкт деструктивного впливу, ступінь небезпеки, розмір збитків) конкретні форми прояви такої загрози.

Існує необхідність систематизувати існуючі недоліки в практичній діяльності судових експертів-економістів та запропонувати напрями вдосконалення правового забезпечення в частині розширення правових функцій експертів-економістів через реалізацію права брати участь у розробці алгоритму дій з розкриття злочину, права на безпосередній вихід на суб'єкта господарювання та права на надання розгорнутих профілактичних заходів стосовно подальшого уникнення економічного злочину. Закріплення таких прав на законодавчому рівні забезпечить підвищення ефективності судово-економічної експертизи. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є розробка типологізованих за змістом експертних завдань з метою наповнення бази даних, що суттєво скоротить час та значною мірою підвищить ефективність судово-економічної експертизи.

Складність розслідування злочинів в сфері економіки висуває підвищені вимоги до економічної експертизи, надійність її висновків повинна гарантуватися високою кваліфікацією фахівців. Ефективність експертного дослідження забезпечують глибоке знання процесуальних норм, професіоналізм в області ведення бухгалтерського обліку, фінансової звітності, аудиту. Зміни в економічній сфері нашої держави, проблеми, пов'язані з економічною безпекою держави, закономірно спричинили за собою необхідність розробки нових методик розслідування кримінальних явищ. У зв'язку з цим саме судово-економічні експертизи вимагають свого подальшого вдосконалення з прив'язкою до нових складів злочинів, закріплених у Законі України «Про судову експертизу», «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз» з доповненнями та в статтях 69, 101, 102 Кримінального процесуального кодексу України.

Література

1. Про судову експертизу. Закон України від 25.02.1994р. № 4038-XII. URL: http:// zakon1.rada.gov.ua/cgibin/ laws/main.cgi?nreg=4038-12. (дата звернення 25.10.2019).

2. Мисака Г. В. Теоретико-організаційні засади підвищення ефективності проведення судово-бухгалтерської експертизи. *Матеріали економічного форуму* URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_8/115_Gub.pdf.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI . URL: http://www.zakon4.rada.gov.ua. (дата звернення 25.10.2019).

4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р., із змінами і доп. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua. (дата звернення 25.10.2019).

СЕКЦІЯ 2.

ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА

Нікіта А.Г.,
Завідувач сектору товарознавчих та гемологічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Одним із напрямків дослідження експерта товарознавця – є визначення ринкової вартості продуктів харчування. Оскільки існує дуже різноманітні групи продуктів харчування, то виникають і особливості їх дослідження. Для того щоб визначити ринкову вартість експерту за товарознавчим напрямом необхідно знати всі особливості, характеристики та нюанси об'єкта дослідження, розібратися з його призначенням, видами, умовами продажу.

Бджолиний мед з давніх часів відомий людині. Це натуральний продукт, що володіє виключно цінними якостями. Він має приємний смак і одночасно є чудовим лікувально-профілактичним засобом. Для визначення його ринкової вартості необхідно враховувати його різновиди, особливості пакування, умови зберігання та реалізації на споживчому ринку [1].

Мед – це солодка в'язка рідина з приємним запахом (букетом), отримана медоносними бджолами з нектару квіток або паді рослин (падь – солодке виділення на листі рослинного або тваринного походження). У зв'язку з цим розрізняють два типи натурального меду: квітковий і падевий. Ненатуральним медом вважається перероблений бджолами цукровий мед, а також мед з солодких соків плодів овочів і штучний мед.

Бджолиний мед може бути відцентровим (якщо його відкачано з стільників за допомогою медогонки), стільниковим і секційним. Секційним називають стільниковий мед, який знаходиться в невеликих рамочках-секціях.

Забарвлення меду буває всіх відтінків – від світло-жовтого до коричневого і бурого, залежно від виду рослини, з якої бджоли зібрали нектар.

Мед, зібраний з одного виду рослин (монофлорний), називають конюшиновим, гречаним, вересковим, липовим, а мед, зібраний з багатьох видів медоносних рослин (поліфлорний), зазвичай називають за місцем його збору – лісовий, луговий, степовий, гірський тощо.

Сорт меду можна точно визначити за кольором, ароматом і смаком. Багато з сортів відрізняються один від одного не тільки основним забарвленням, але і безліччю найрізноманітніших відтінків. Відомі сорти меду абсолютно безбарвні – прозорі як вода.

Світлий мед належить до кращих сортів. Хоча є дані, згідно з якими мед темного забарвлення містить більше мінеральних солей (головним чином заліза, міді, марганцю) і тому повинен вважатися більш цінним для організму, ніж світлий.

Для деяких сортів меду характерний виключно приємний, ніжний аромат (цитрусовий, акацієвий, липовий мед).

Правда, зустрічаються сорти меду і з неприємним запахом (тютюновий мед тощо).

Бджолиний мед зберігає свої якості і аромат тільки при зберіганні в зрілому вигляді в строго певних умовах. Він відрізняється високою гігроскопічністю, тобто може поглинати вологу з повітря, якщо вона перевищує 60%, і віддавати свою вологу при низькій вологості повітря. Тому зберігати його слід тільки в сухому приміщенні з вологістю повітря не вище 60-70% [2]. Експерт за товарознавчим напрямом не визначає до якого сорту відноситься мед, а лише досліджує упакування та маркування меду і маючи інформацію щодо сорту меду ідентифікує та класифікує його.

Тара для зберігання меду повинна бути гігієнічною і зручною. Кращими вважаються скляні банки різного об'єму з щільними кришками, а також глиняний, емальований і дерев'яний посуд, який теж щільно закривається.

У посуді з заліза, цинку, алюмінію і міді зберігати мед не рекомендується, так як ці метали вступають в з'єднання з кислотами і цукрами меду і утворюють отруйні сполуки.

Мед не повинен містити речовини, не властиві його природному складу.

Масові частки токсичних елементів, пестицидів, ветеринарних препаратів, в т.ч. антибіотиків в меді повинні відповідати вимогам, встановленим у нормативно-правових актах, що діють на території держави, яка прийняла стандарт.

Для реалізації мед може бути фасований в споживчу упаковку (перероблений) та не фасований в споживчу упаковку (не перероблений).

Кожну партію меду, що надходить з пасіки для реалізації населенню або промислової переробки, супроводжують документом (ветеринарним свідоцтвом), встановленим нормативними правовими актами.

Маркування наносять на корпус або кришку споживчої упаковки. Маркування споживчої упаковки меду повинне містити такі відомості: найменування продукту, маса нетто, рік збору, дата фасування (упаковки) при фасуванні в споживчу упаковку, дата пакування, термін придатності, умови зберігання, умови зберігання після відкриття упаковки, найменування і місце знаходження виробника, показники харчової цінності, єдиний знак обігу продукції на ринку, товарний знак виробника (за наявності).

Допускається наносити на споживчу упаковку додаткові відомості інформаційного та рекламного характеру, а також штриховий код.

У разі, якщо мед фасований в споживчу упаковку експерт товарознавець досліджує маркування, приділяючи особливу увагу терміну придатності, цілісності заводського упакування. Не фасований в споживчу упаковку мед (не перероблений) додатково підлягає хімічному дослідженню.

У тих випадках, коли під час дослідження встановлено, що порядок маркування та наявність всіх маркувальних реквізитів на товари відповідає вимогам чинних нормативних документів, то оцінка їх вартості проводиться виходячи з умов, що вони якісні та можуть використовуватися за призначенням, з використанням підходів і методів, загальноприйнятих при виконанні товарознавчих досліджень щодо визначення вартості продуктів харчування [3].

Отже для визначення ринкової вартості меду експерту за товарознавчим напрямом необхідні дані щодо найменування меду, маси нетто, року збору, дати пакування, терміну придатності, умов зберігання, найменування виробника.

Література

1. ДСТУ 8684:2016 Мед і продукти бджільництва. Готування проб і розведень для мікробіологічного досліджування [Чинний від 01.10.2017]. Вид. офіц. Київ, ДП «УкрНДНЦ», 2017.

2. Руцька Т. В. Бджоли. Розведення і утримання. Видавництво АСТ, 2012. URL: https://aldebaran.ru/author/ruckaya_tamara/kniga_pchyolyi_razvedenie_i_soderjanie (дата звернення 25.10.2019).

3. Лозовий А.І., Донцова О.С., Губарева В.М.. Методичний посібник з питань призначення та проведення судово-товарознавчих експертиз продовольчих товарів з метою визначення їх вартості. Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса. Харків, 2009. 108 с.

Капітаненко Н.П.,
к.е.н., доц. каф. менеджменту
організацій та управління проектами,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Реалізація конституційного права громадян України на судовий захист передбачає становлення України як демократичної правової держави. Здійснювана судова реформа має сприяти створенню умов для посилення захисту прав і свобод людини й громадянина, зокрема через якісне експертне забезпечення правосуддя.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об’єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1]. Цей Закон визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об’єктивною експертизою, орієнтованою на

максимальне використання досягнень науки і техніки.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. законодавство України про судову експертизу складається із цього Закону, інших нормативно-правових актів. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про судову експертизу, застосовуються правила міжнародного договору України.

За час, що минув, переважна більшість положень вказаного Закону не втратила своєї актуальності, проте й виявлено чимало проблем, вирішення яких потребує системного вдосконалення та уточнення нормативно-правової бази, що регулює судово-експертну діяльність [2, с.57].

Відповідно до ст.ст.7, 8 Закону України «Про судову експертизу» та з метою забезпечення єдиного підходу при проведенні судових експертиз і підвищення якості проведення судових експертиз були затверджені Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [3], а також Положення про науково-консультативну та методичну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України [4]. Так, саме Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень серед основних видів (підвидів) експертизи визнає товарознавчу: машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; авто-товарознавча; транспортно-товарознавча; військового майна, техніки та озброєння (п.1.2.4.).

Чинне законодавство не містить визначення судово-товарознавчої експертизи, однак правники зазначають, що вона є способом збирання фактичних даних, що можуть бути встановлені спеціалістом (спеціалістами) товарознавцем шляхом спеціального дослідження відповідних об'єктів [5, с.262]. Сутність товарознавчої експертизи полягає у проведенні обізнаною особою (експертом-товарознавцем) спеціального дослідження. Поняття судово-товарознавчої експертизи включає в себе два необхідних компоненти: а) спеціальний (застосування спеціальних товарознавчих знань у формі дослідження); б) правовий (дотримання процесуальної форми).

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р., «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р., іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності та вказаною Інструкцією. Отже, правовий зміст судово-товарознавчої

експертизи визначається процесуальною формою, яка реалізується лише через процесуальні правовідносини.

Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб.

Основною метою товарознавчих досліджень, що проводяться для потреб правосуддя, є визначення ринкової (дійсної) вартості товару та визначення ринкової вартості (дійсного розміру) завданого матеріального збитку. Законодавчим актом, який визначає правові засади здійснення оцінки майна, професійної оціночної діяльності в Україні, її державного та громадського регулювання, забезпечення створення системи незалежної оцінки майна з метою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна та використання її результатів є Закон України «Про оцінку майна, майнових прав професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. [6]. Цей Закон встановлює, що діяльність експертів, пов'язана з оцінкою майна, здійснюється на умовах і порядку, передбачених Законом України «Про судову експертизу» та з урахуванням особливостей, визначених цим Законом щодо методичного регулювання оцінки майна (ст. 4).

Обов'язковим для застосування під час проведення оцінки будь-якого товару є розроблений на виконання Закону України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 [7].

Таким чином, законодавство України щодо статусу судово-товарознавчої експертизи враховує потреби українського суспільства в справедливому судочинстві. Основною пропозицією щодо проведення таких експертиз можна назвати потребу в осучасненні нормативної бази технічної документації, зокрема, гармонізації положень вітчизняної нормативної документації з європейськими нормами.

Література

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1994. №28. ст.232. URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення 09.11.2019).
2. Усенко О. В., Целуйко М.Ф. Правове регулювання організації судових товарознавчих експертиз та експертних, товарознавчих досліджень в Україні. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2016. № 1 (2). с.56-60.
3. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.98 № 53/5/. URL: https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (дата звернення 09.11.2019).

4. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про науково-консультативну та методичну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України» від 27.03.2012 № 470/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0460-12#n16 (дата звернення 09.11.2019).

5. Шевченко О. В. Призначення і провадження судово-товарознавчої експертизи. *Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 1. С. 261–265.

6. Про оцінку майна, майнових прав професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14 (дата звернення 09.11.2019).

7. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF (дата звернення 09.11.2019).

Коробка О.М.
судовий експерт сектору товарознавчих та
гемологічних досліджень відділу
товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС

СУТНІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ

На сучасному етапі формування вільного ринку в Україні актуальною проблемою є вивчення властивостей товарів та виявлення підробок.

Ідентифікація товарів є важливою дією при оцінці якості та встановлення їх відповідності вимогам, які передбачаються в документації.

При судовому розгляді кримінальних, цивільних справ часто виникає необхідність у проведенні судової товарознавчої експертизи, яка вимагає застосування спеціальних знань в галузі товарознавства.

Проведення дослідження експерт товарознавець розпочинає з ідентифікації об’єкта.

Ідентифікація – це ототожнення, прирівнювання, уподібнення, розпізнавання об'єкта за завданими критеріями [2].

Ідентифікація в залежності від призначення поділяється на:

- асортиментну;
- якісну;
- товарно-партійну.

Асортиментна ідентифікація – встановлення відповідності найменування товару по асортиментній приналежності, що обумовлює пред'явлені до нього вимоги. Використовується для виявлення відповідності товару його найменуванню.

Якісна ідентифікація – встановлення відповідності призначеного для сертифікації товару вимогам якості, передбаченим нормативною

документацією.

Товарно-партійна ідентифікація – встановлення приналежності представленої вибірки товару до конкретної товарної партії.

Результатом ідентифікації служить підтвердження відповідності або встановлення невідповідності асортиментних, якісних, кількісних характеристик і товарної інформації. При виявленні невідповідності продукція відноситься до фальсифікованої.

Фальсифікація – дії, спрямовані на обман одержувача та / або споживача шляхом підробки об'єкта купівлі-продажу з корисливою метою [1].

У широкому значенні фальсифікація може розглядатися як дії, спрямовані на погіршення споживчих властивостей товару або зменшення його кількості за збереження найхарактерніших, але несуттєвих для його використання за призначенням властивостей.

При фальсифікації зазвичай присутня одна або кілька характеристик товару, що дозволяє виділити кілька видів фальсифікації:

- асортиментна (видова);
- технологічна;
- кількісна;
- вартісна;
- інформаційна [3].

При асортиментній фальсифікації підробка здійснюється шляхом повної заміни його замінниками іншого сорту, виду або найменування із збереженням подібності одного або декількох ознак. Зрозуміло, замінники значно дешевше в порівнянні з справжнім товаром і володіють заниженими споживчими властивостями.

При технологічній фальсифікації підробка товарів здійснюється в процесі технологічного циклу виробництва. Наприклад введення різних добавок без їх зазначення на маркуванні.

Кількісна фальсифікація – це обман споживача за рахунок значних відхилень параметрів товару (маси, об'єму, довжини, товщини, щільності тощо) від гранично допустимих норм відхилень.

При вартісній фальсифікації підробка товарів відбувається при їх підготовці до продажу. Це, наприклад, заміна фірми-виробника при реалізації виробу, що видається за виріб відомої фірми, чи продаж товарів нижчих категорій і сортів за ціною і з зазначенням більш високих градацій.

Інформаційна фальсифікація – це обман споживача за допомогою недостовірної або завідомо невірної інформації про товар. Можуть спотворюватися дані про найменування товару, фірмі-виробника і країни-постачальника, інформація про склад, технічні розмірні характеристики та інше.

Кожен вид фальсифікації має свої характерні способи підробки справжніх товарів, а при комплексній – поєднання двох, трьох або всіх видів. При комплексній фальсифікації необхідно встановлювати вплив кожного окремого виду на підробку товару в цілому.

Таким чином, метою ідентифікації товарів є виявлення та підтвердження

справжності конкретного виду і найменування товару, відповідність його певним вимогам або інформації про нього, що міститься на маркуванні та / або в товарно-супровідних документах.

Ідентифікація є початковим етапом визначення ринкової вартості товарів, з неї починається проведення експертизи. В результаті ідентифікації виводиться підтвердження відповідності товару встановленим вимогам, внаслідок чого встановлюється справжність (оригінальність) товару. При виявленні невідповідності констатується фальсифікація.

Судова товарознавча експертиза дозволяє встановити фактичні дані, що підтверджують або спростовують відповідність характеристик досліджуваних об’єктів товарного походження базовим (нормативним) значенням.

Література

1. Дубініна А.А., Овчіннікова І.Ф., Дубініна С.О., Летута Т.М., Науменко М.О. Методи визначення фальсифікації товарів. Київ: Професіонал, Центр учбової літератури, 2010. 272 с.

2. Вікіпедія – вільна енциклопедія URL: http://wikipedia.org. – (дата звернення: 09.10.2019).

3. Архипов В.В. Экспертная оценка товаров: учеб. пособ. /2-е издание. Київ: Центр учебной литературы, 2016. 36 с.

Пригаріна Г.Г.
Судовий експерт сектору товарознавчих та гемологічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ВЛАСНОГО ВИРОБНИЦТВА МЕРЕЖ СУПЕРМАРКЕТІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

При розслідуванні і судовому розгляді кримінальних правопорушень часто виникає необхідність в застосуванні спеціальних знань в області товарознавства, тобто в проведенні судово-товарознавчої експертизи.

Такі експертизи можуть призначатися за різними категоріями злочинів, пов'язаних з розкраданнями, фальсифікацією товарів тощо. Успіх розслідування багато в чому залежить від того, наскільки повно вдалося скористатися наявними можливостями даної експертизи. Така залежність пояснюється тим, що більшість злочинів вчиняється, як правило, завуальованими засобами, в числі яких прийоми, спрямовані на зміну, фальсифікацію властивостей матеріальних цінностей з метою створення резервів для розкрадання.

Розвиток власного виробництва у торгівельних мережах, які діють на території України на сьогодні є досить актуальним через низку явних економічних та соціальних переваг, що притаманні цій діяльності і наряду з виготовленням власної продукції виникає потреба в її оцінці, оскільки такий вид товару є унікальним і реалізується виключно в магазинах мережі виробника.

Так, під терміном виробництво продукції (англ. Manufacture of production) слід розуміти процес створення продукції або видозміни форми сировинних матеріалів, матеріалізації певних ідей у конкретному об'єкті [1].

До продукції власного виробництва може бути віднесена продукція, яка виробляється та реалізується самим підприємством в єдиному технологічному процесі з використанням власної або найманої робочої сили [2].

Мережева торгова марка, власна торгова марка, або приватна марка (англ. Private label) – торгова марка, власником якої є роздрібна мережа (супермаркет, гіпермаркет). Майже всі мережі магазинів, супермаркетів, гіпермаркетів таких як «АТБ», «Сільпо», «Варус», «Ашан», «Метро», «Ева», «Лотос», мають представлену продукцію з власною торговою маркою:

- «**АТБ**» – Своя лінія, АТБ – спецзамовлення, Розумний вибір;

- «**Сільпо**» – Продукція ВТМ Премія, Повна Чаша;

- «**Варус**» – Чиста ВигоДА!, VARTO, Вигода;

- «**Ашан**» – Товари з пташкою, кожен день, Cosmia, In Extenso, Actuel, Qilive, ONE TO FUN;

- «**Метро**» – Товари ARO;

- «**Лотос**» – Frau muller, Mr.PROFI, Фантастик, Calinerie;

- «**Єва**» – Uterra Native, MAY, TM Green way, Ombrello, Sky, Lito, Smereka, Honey Bunny, Полісся вона є найоб'ємнішою, в неї входять креми, маски, лосьйони, зволожуючі сироватки для жінок різного віку, косметика для догляду за обличчям.

Створюючи приватні марки, компанія отримує більший контроль над виробництвом, якістю товару, ціноутворенням і розподілом.

Товари власних торгових марок магазинів дешевше аналогів до 30%. Низькі витрати на рекламу і маркетинг за рахунок достатності просування товару на місці продажу значно знижують собівартість товару. Звідси – більш низька ціна на товари власної марки в порівнянні з аналогічними товарами інших торгових марок.

У більшості випадків для виробництва товарів під марками мереж використовуються потужності незалежних заводів. У рідкісних випадках товари виробляються на підприємствах, які перебувають у власності цих торгових марок. Приватні марки створюються під сегмент покупців конкретної роздрібної мережі, і завдяки знанню своєї аудиторії компанія більш гнучко реагує на запити споживачів [3].

При дослідженні продукції торгових марок «Премія», «Чиста ВигоДА!», «VARTO», «ARO» власного виробництва під час проведення судової товарознавчої експертизи експерт за експертною спеціальністю 12.1 «Визначення вартості машин, обладнання, сировини та споживчих товарів» стикається з проблемою визначення ринкової вартості, бо ця продукція реалізується лише в магазинах які її представляють.

При проведенні товарознавчої експертизи головними завданнями судової товарознавчої експертизи є: визначення належності товарів до класифікаційних категорій, прийнятих у виробничо-торговельній сфері (вид, сорт, артикул, марка, модель, розмір, комплектність тощо); визначення якісних змін товарної продукції і причин таких змін (наприклад причини виробничого

характеру, наслідки транспортування, зберігання, процесу експлуатації); встановлення способу виробництва конкретної товарної продукції (промисловий чи саморобний), підприємства-виробника, країни-виробника; визначення вартості товарної продукції, в тому числі з урахуванням часткової втрати її товарних якостей у зв'язку з експлуатаційним зносом і пошкодженнями від впливу зовнішніх факторів; визначення відповідності упакування і транспортування, умов і строків зберігання товарної продукції вимогам чинних правил.

Товари, що сьогодні є об'єктами судової товарознавчої експертизи, в основному реалізуються за вільними ринковими цінами, які є результатом встановлення рівноваги між попитом і пропозицією і можуть змінюватися залежно від кон'юнктури ринку, що характеризується сукупністю ознак і відбиває стан ринку конкретних товарів у певний проміжок часу. Будь-який товар має дві властивості – вартість і споживчу вартість. Попит і пропозиція пов'язані з вартістю, котру має товар, затребуваний на ринку. Тобто це товар, який має споживчу вартість і характеризується корисними властивостями, які дістають вияв у процесі експлуатації (використання). При проведенні товарознавчих експертиз необхідно встановлювати різноманітні властивості об'єктів дослідження. У товарознавчій експертизі для встановлення ціни нового виробу використовують різні джерела цінової інформації; при визначенні вартості конкретного виробу необхідно врахувати ситуацію, яка складається на ринку щодо нього і характеризується рівнем попиту й пропозиції, кон'юнктурою ринку в конкретний проміжок часу та в конкретному регіоні, а також аналізувати цінову інформацію з достовірних легітимних джерел [4].

Таким чином, при визначенні ринкової вартості товарів, що реалізуються лише в окремих торгових магазинах необхідно здійснювати підбір аналогічного продукту.

Література

1. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник Київ: Кондор, 2006. 355 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf.
2. Олена Бережна. Впровадження та просування власних торгових марок: досвід NOVUS. Асоціація рітейлерів України. URL: https://rau.ua/ru/experience/sobstvennyh-torgovyh-marok-novus/.
3. Собственная торговая марка. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/ Собственная_торговая_марка.
4. Експертизи у судочинстві України: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 504 с. URL: https://pidruchniki.com/74915/pravo/sudova_tovaroznavcha_ekspertiza

Бабак М.В.
судовий експерт сектору товарознавчих та гемологічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНЕСЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДО КЛАСИФІКАЦІЙНИХ КАТЕГОРІЙ

Судова товарознавча експертиза є одним із поширених видів експертиз. Вона призначається у випадках, коли при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень або судовому розгляді кримінальних проваджень, цивільних, господарських справ і справ про адміністративні правопорушення виникає потреба у спеціальних знаннях у галузі товарознавства. Асортимент товарів, які досліджуються експертами товарознавцями, відрізняється складністю номенклатури та великою різноманітністю.

Об'єктами товарознавчої експертизи є машини, обладнання, сировина та споживчі товари. Це текстильні, швейні, трикотажні, взуттєві, хутряні, галантерейні, парфумерно-косметичні, металогосподарські, електротовари, побутові машини і прилади, товари побутової хімії, скляні, керамічні, будівельні, меблеві товари, товари культурно-побутового призначення, ювелірні вироби та інші товари, які мають споживчі якості й певну ціну.

Об'єктом судової товарознавчої експертизи є одиниці продовольчої або непродовольчої продукції, а також будь-які матеріальні предмети, що містять інформацію про товарне походження об'єкта дослідження: супровідна документація, технічні описи та рекомендації з використання, зберігання та переміщення виробів. Якщо певний матеріальний предмет не має характерних ознак, що свідчать про його товарну сутність, то його не можна розглядати як об'єкт відповідної експертизи [2]. Якщо, наприклад, в результаті впливу вогню, води або хімічних речовин товар втратив свої конструктивні характеристики, то проведення судової товарознавчої експертизи не представляється можливим.

Однією із особливостей проведення товарознавчих експертиз дуже часто є відсутність об'єктів дослідження. В цьому випадку як вихідні дані для дослідження використовуються відомості, що містяться в ухвалі слідчого судді та матеріалах справи (копіях протоколів допитів і пояснень обвинувачених, позивачів, відповідачів, свідків, копіях фотографій об'єктів, упаковочних коробок, чеків, гарантійних талонів, тощо) [1].

Предмет дослідження визначається в кожному індивідуальному випадку залежно від цілей товарознавчої експертизи і стосується класифікаційної ідентифікації продукту, його стану на момент проведення експертизи, а також визначення причин чи обставин зміни стану та/або характеристик товару.

Класифікація товарів є важливою складовою проведення судової

товарознавчої експертизи. Після ознайомлення з матеріалами справи судовим експертом проводиться ідентифікація об'єктів дослідження: вивчення їх властивостей та ознак, формується проміжний висновок про придатність об'єктів для ідентифікації (ототожнення) або установлення групової належності кожного з досліджуваних об'єктів, установлюються ознаки їх подібності та відмінності, порівнюються загальні та окремі ознаки.

Класифікація – це логічний процес розподілу товарів за найбільш характерними та суттєвими ознаками. Вона узагальнює й упорядковує результати досліджень і сприяє подальшому науковому пошуку) [3].

Суттєвими ознаками для класифікації товарів є призначення, сировина, способи виробництва, особливості конструкції, сезонність використання, вид продукції, розмірні показники, обробка та ін.

Залежно від того, що ставиться за мету при класифікації товарів — зручність вивчення, раціональна організація торгівлі або статистична звітність, розрізняють класифікації:

- навчальні;
- торгові;
- економіко-статистичні;
- стандартні;
- зовнішньо-економічні [4].

Вони можуть відрізнятися одна від одної, але використовуватись при проведенні товарознавчих експертиз може будь-яка.

В наукових дослідженнях класифікацію використовують для узагальнення та впорядковування одержаних результатів, а також як засіб подальшого наукового пошуку.

Класифікація товарів будується з дотриманням двох основних правил:

- по-перше, розподіляти всю масу товарів на одній стадії групування тільки за однією ознакою;

- по-друге, починати розподіл товарів на групи за найбільш загальними ознаками, а потім переходити до інших ознак, менш загальних.

Ознаки класифікації мають бути істотними і повинні відбивати споживчі властивості товарів. Найважливіше питання класифікації – правильний вибір ознаки, за якою той або інший товар буде віднесено до певного угрупування.

При класифікації товарів отримують підмножини у вигляді системних категорій: класи, роди, групи і т. п., при цьому методи класифікації можуть бути застосовані або кожен окремо, або комбіновано. В товарознавчій експертизі актуальним є встановлення груп, підгруп, видів і різновидів товарів.

Основними ознаками класифікації продукції вважаються:

1. Спільність технологічних процесів її виробництва. При цьому до одного класифікаційного угрупування можна віднести різні за зовнішнім виглядом і призначенням товари.

2. Мета використання товару. За цією ознакою товари поділяються на:

- товари промислового призначення – ті, що використовуються для виробництва інших товарів, створюючи їхню сировину та технологічну забезпеченість;

- споживчі товари – товари, безпосередньо призначені для задоволення особистих потреб людей, для особистого споживання [4].

Оскільки товари повинні задовольняти певні потреби споживачів, то їх призначення є головною ознакою на вищих і нижчих рівнях класифікації.

Так, наприклад:

бензин, який заливає споживач у бак свого автомобіля, відноситься до споживчих паливно-мастильних матеріалів, тоді, як бензин, який використовується на виробництві, відноситься до промислових паливно-мастильних матеріалів;

фарш, який домогосподарка купує в супермаркеті, відноситься до споживчих продовольчих товарів, а фарш, який виготовлено для виробництва пельменів та ковбас – до промислових напівфабрикатів,

металеві труби, які споживач купує в гіпермаркеті для обладнання водопостачання приватного будинку відносяться до споживчих будівельних товарів, а металеві труби, з яких на підприємстві виготовляють драбини відносяться до матеріалів промислового призначення;

пряжа, яку домогосподарка купує для в'язання, відноситься до текстильної галантереї споживчих товарів, а пряжа, яку завезено на ткацьку фабрику для масового виробництва трикотажних товарів, відносяться до матеріалів промислового призначення і т.д.

Таким чином, на стадії роздільного дослідження судовим експертом проводиться всебічне і повне вивчення властивостей та ознак досліджуваних об'єктів, установлюється їх групова належність, завдяки чому вивчаються ознаки: загальні (форма, розмір, рід, вид, тощо) та окремі (своєрідні деталі зовнішньої будови, характерні властивості, тощо), проводиться оцінка кожної виявленої ознаки з погляду механізму її утворення, стійкості, індивідуальності та частоти поширення і визначаються аналоги (подібні об'єкти) серед певної групи виробів. Тому при проведенні експертизи для судового експерта важливо правильно визначити призначення товару, тобто належність до товарної групи, оскільки в залежності від призначення один і той самий товар може бути віднесено до різних класів і груп.

Література

1. Лукьянчиков Б.Є., Лукьянчиков Є.Д., Петряєв С.Ю. Криміналістика, Частина ІІ Криміналістична тактика Методика розслідування: навч. посіб./ Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського. Київ, 2017. 144 с.

2. WikiLegalAid, Товарознавча експертиза: види та порядок проведення URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Товарознавча_експертиза:_види_та_порядок_проведення

3. Навчальні матеріали онлайн, Основи експертизи продовольчих товарів: підручник. URL: https://pidruchniki.com/14170120/ekonomika/tklasifikatsiya_spozhivchih_tovariv

4. Студопедія, Ознаки і загальні правила класифікації. Види класифікації товарів. URL: https://studopedia.com.ua/1_25601_oznaki-i-zagalni-pravila-klasifikatsii-vidi-klasifikatsii-tovariv.html

Горбань Т.А.
судовий експерт сектору товарознавчих та гемологічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗУТТЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Під час проведення судової товарознавчої експертизи експерт стикається з різними проблемними питаннями та особливостями, насамперед це інформація та вихідні дані, які необхідні йому для проведення дослідження. Розглянемо особливості проведення товарознавчої експертизи на прикладі дослідження взуття.

Взуття – це візитна картка, як жіночого, так і чоловічого гардеробу, іноді взуття може сказати за вас набагато більше, ніж ви самі. Важливо, щоб взуття гармонійно поєднувалось з одягом, підкреслювало стиль та індивідуальність особистості, відповідало напрямку моди та стилю. Не менш важливо, щоб взуття було зручним, міцним, гігієнічним, функціональним, надійним, естетичним та відповідало технологічним вимогам.

Взуття – елемент одягу, надягається на ноги, для оберігання ніг від зовнішніх впливів, застосовується в першу чергу для теплового і механічного захисту ніг, виконує утилітарні та естетичні функції [1].

З кожним роком дизайнери пропонують нові моделі взуття різного фасону, кольору та конструкції. Взуття налічує кілька тисяч найменувань.

Для проведення товарознавчої експертизи важливе значення має ідентифікації та класифікації об’єктів дослідження, оскільки якість та достовірність висновку експерта залежить від повного і всебічного дослідження об’єкта.

Класифікація взуття передбачає її поділ за різними ознаками: призначення, виду, статі та віку, методам кріплення верху та низу, способом виробництва, конструкцією, матеріалом виготовлення, висотою підборів та сезонністю.

За цільовим призначенням взуття поділяється на групи: взуття, що використовується за звичайних умов, взуття для активного відпочинку, побутове, спортивне, виробниче, спеціальне, домашнє, дорожнє, пляжне, національне, військове, ортопедичне та профілактичне. Побутове взуття поділяється на повсякденне та модельне.

За сезонністю: для літнього, зимового та весняно-осіннього періоду, всесезонне.

За статево-віковими ознаками взуття поділяється на жіноче, чоловіче та дитяче, останнє в свою чергу умовно можна розділити на взуття для немовлят (пінетки), для ясельного віку (гусарики), малодитяче, дошкільне взуття, шкільне, дівоче та хлопчаче.

За призначенням взуття може бути для пожежників, спелеологів, вантажників, хімічне, ортопедичне, акробатичне, боксерське, футбольне, велосипедне, для кінного спорту, для важкої атлетики, для фехтування, взуття для катання на ковзанах, лижні черевики та взуття для бігових лиж, роликове взуття, взуття для танців тощо.

За способом виробництва взуття поділяється на взуття ручного, машинного та хімічного виробництва.

За матеріалом деталей верху: з натуральної шкіри, штучної та синтетичної шкіри, з текстилю, з штучних і синтетичних матеріалів, з комбінованим верхом.

За матеріалом підошви: натуральна шкіра, резина, полівінілхлорид, термоеластичний еластомер, поліуретан, дерево, войлок і інші матеріали.

Розрізняють також взуття за способом з'єднання верху і низу – термічним зварюванням, клеєм, гарячої вулканізації, литтям, штамповане, формоване, нитковий, бортовий, сандальний, прошивний, шпильковий, цвяхами, гвинтами, гвинтово-цвяховий, та ін.

По висоті заготовки верху: туфлі, напівчеревики, черевики, напівсапоги, сапоги, сапоги з подовженими халявками.

За конструкцією заготовки взуття поділяється: з овальної вставкою, з цілими деталями, з відрізними деталями, з цілої союзкою, з цілими берцями, з відрізним носком, з настрочними союзками, з настрочними берцями.

Взуття також підрозділяється за видом та висотою підборів: віденський каблук (від 0,5 до 2 см), каблук-цеглинка (від 2 до 4 см), клиноподібний каблук (від 5 до 9 см), ковбойський каблук (від 5 до 9 см), конусоподібний каблук (від 7 до 10 см), каблук-чарочка (від 5 до 7 см), каблук-стовпчик (від 5 до 12 см), каблук-кльош, танкетка, платформа, шпилька (від 8 до 15 см), каблук-трапеція, стілет, набірний, фігурний.

Взуття повинно точно відповідати розміру і анатомічним особливостям будови стопи, бути комфортним, надійним, естетичним, зносостійким і не містити шкідливих або небезпечних для людини речовин та елементів.

Основним принципом класифікації взуттєвих товарів є їх поділ на шкіряне, гумове та валяне взуття.

При дослідженні взуття першочерговим завданням для експерта є ідентифікація об'єкта та визначення його приналежності до класифікаційних груп.

Взуття можна класифікувати як: клас – споживчі непродовольчі товари, підклас – текстильно-одягові і взуттєві товари, група – взуття, підгрупа – шкіряне / гумове / валяне, вид – побутове взуття / спеціальне взуття / спортивне взуття / виробниче взуття / ортопедичне взуття / профілактичне взуття.

Однією із особливостей товарознавчої експертизи є проведення дослідження як за наявності об'єкта дослідження так і за його відсутності [2].

У разі дослідження взуття без надання об'єкта використовуються вихідні дані: вид взуття, торгова марка, дата придбання та термін використання, розмір, матеріал виготовлення, статева приналежність, стан об'єкта дослідження (новий / бувший у використанні), наявність дефектів, дата, на яку необхідно

визначити ринкову вартість.

При наявності об’єкта дослідження експерт повинен звернути увагу на дефекти, які значно впливають на вартість взуття:

– новий виріб, що має сліди приміряння;

– малоношене взуття, у гарному стані, верх без пошкоджень, підкладка не забруднена, підошва зношена незначно;

– взуття має незначну деформацію верху, підкладка злегка забруднена, верх без пошкоджень, підошва зношена незначно;

– взуття після дрібного ремонту, має незначну деформацію, незначні пошкодження на деталях верху, які не торкаються дерми, підкладка злегка забруднена;

– взуття деформоване, підкладка забруднена, є подряпини, потертості та інші пошкодження деталей верху, що не торкаються дерми;

– взуття нове застарілих фасонів та моделей (моральний знос);

– розрив шкіри чи іншого матеріалу верху (залежність від розміру пошкодження та його прояву – впливу на зовнішній вигляд та якість);

– перелом супінатора;

– наскрізна тріщина (перелом) підошви;

– плями, що з’явились на деталях верху взуття (у тому числі сольові, неякісного фарбування);

– вихід деталей верху взуття з-під затягування;

– передчасний знос підошви (втрата товщини підошви);

– передчасний знос підкладки та інших внутрішніх деталей;

– деформація форми каблука чи інших окремих деталей;

– осідання твердого задника;

– через тривале збереження огрубіння шкіри;

– випадання кнопок, застібок, блочків та іншої фурнітури [3].

Таким чином, при проведенні товарознавчої експертизи взуття враховується велика кількість показників, а саме стан взуття (бувше у використанні / нове), вид, матеріал виготовлення, статева приналежність, розмір, торгова марка, дата придбання та термін використання, наявність дефектів а також відповідати моді та стилю.

Література

1. Вікіпедія – вільна енциклопедія URL: https://uk.wikipedia.org/ wiki/Взуття (дата звернення: 08.10.2019).

2. Лозовий А., Донцова О., Стебіх О., Бобрицький С., Кривошеєв В. Методика визначення вартості майна. Харків: Харківський НДІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, 2004. 112 с.

3. Желавська О.О. Розрахунок втрати якості непродовольчих товарів у зв’язку з їх зносом та наявністю дефектів: метод. рек. Мінюст України, КНДІСЕ. Київ: Київський НДІСЕ, 2011. 34 с.

СЕКЦІЯ 3.

БУДІВЕЛЬНА ТА ЗЕМЕЛЬНА ЕКСПЕРТИЗИ

Єгоров Ю.П.
к. арх., проф. каф. міського будівництва та господарства
Гребенюк О.В.
ст. викл. каф. міського будівництва та господарства
Гребенюк І.В.
ас. каф. міського будівництва та господарства
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

БАЛАНС АРХІТЕКТУРИ ТА ЕКОНОМІКИ В ЗАБУДОВІ МАЛИХ І ВЕЛИКИХ МІСТ

Загальновідомо, що головні складові архітектури - це користь, міцність, краса. Якщо функціональні і міцнісні вимоги необхідно витримувати незалежно від вартості проектних і будівельних робіт, то «красу» будівлі можна надати як великими грошовими, так і малими витратами.

Забудова проспекту Соборного в м. Запоріжжі є показовим прикладом балансу краси, міцності, функції та оптимальної вартості об'єктів.

Так наприклад, привокзальна забудова характерна стилем «Цегляний бруталізм та модерн» позбавлена штукатурних прикрас. Виразність таких будівель періоду забудови 1890 - 1915рр. досягається самою цегляною кладкою. Тому вартість будівництва відповідає прийнятим архітектурним рішенням не на шкоду «красі».

Період довоєнної забудови проспекту характерний використанням стилю «конструктивізм». Архітектори - конструктивісти відмовилися від прикрас типу капітелі, балясини, фризові барельєфи і ін. Таким чином, економічність забудови отримала найоптимальніший рівень. Здавалося, що будівлі стилю «конструктивізм» повинні втратити виразність. Проте, історики стверджують, що в стилі «конструктивізм» є особлива краса , яка виходить із логіки, функції та міцності.

Найбільш спірний період забудови проспекту - це 1943 - 1960рр. В цей період часу архітектура відійшла від конструктивізму і стала відображати стиль «соціалістичний класицизм». Будівлі цього періоду стали насичуватися колонадою, ордерною композицією, балясинами і іншими компонентами архітектурної виразності. Природно, що вартість таких будинків була значно вище забудови періоду «конструктивізму».

Період забудови 1960 - 2000рр. характерний застосуванням типових проектів, в яких економіка стала на головні позиції. Будинки втратили архітектурну виразність, «красу» і стали одноманітними і нудними.

Період забудови 2000 - 2019гг характерний для Запоріжжя малими обсягами будівельних робіт. На проспекті з'явилися нові рідкісні унікальні

будівлі, відповідні «інтернаціональному» стилю. Практично будівлі, побудовані в цей період часу стали копіями закордонної забудови.

Аналіз стильової забудови проспекту Соборного в м. Запоріжжі надано в таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз стильової забудови проспекту Соборного в м. Запоріжжі

№ п / п	Період забудови	Архітектурний стиль	Кількість будівель та споруд	Баланс: архітектура; економіка
1	1890 - 1915рр	Цегляний модерн і бруталізм	16	оптимальний баланс
2	1930 - 1941рр	Конструктивізм	28	економічна архітектура
3	1943 - 1960рр	Соціалістичний класицизм	40	«Дорога» архітектура
4	1960 - 2000рр	Типова архітектура	52	надекономічна архітектура
5	2000 – 2019рр	Інтернаціональний стиль	16	оптимальний баланс

Пушкарьова Г.О.,
завідувач сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України
Федченок О.І.,
к.т.н., доц.. кафедри міського будівництва і господарства, декан факультету будівництва та цивільного будівництва Запорізького національного університету

ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ БУДІВНИЦТВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ З ВИЗНАЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО ПОКРИТТЯ. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ.

Судова будівельно-технічна експертиза відноситься до класу інженерно-технічної експертизи, за допомогою якої найбільш точно й достовірно можна встановити якість будівельних і ремонтних робіт, виконаних на всіх етапах будівництва, їх відповідність будівельним нормам і договору, а також якість і кількість використаних будівельних матеріалів та їх відповідність вказаним у відповідній документації.

Судова будівельно-технічна експертиза – це процесуальна дія, яка полягає в проведенні досліджень та наданні експертом висновку з питань, які потребують спеціальних знань у галузі будівництва і ставляться судом, органом

досудового розслідування з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню у конкретній справі (цивільній, господарській, адміністративній) або у кримінальному провадженні.

Предмет досліджень, що виконуються в межах судової будівельно-технічної експертизи, являє собою фактичні дані, які встановлюються експертом за конкретними матеріалами досудового розслідування чи судовими справами і включає:

– встановлення вартості будівництва й виконання будівельних і ремонтно-відновлювальних робіт на об'єктах будівництва;

– визначення видів, якості та обсягу виконаних будівельних робіт;

– визначення можливості та варіантів реального розподілу об'єктів нерухомості між співвласниками відповідно до умов, які задані судом при розгляді спорів щодо права власності на будівельні об'єкти.

Отже, загальним предметом досліджень, які проводяться в межах судової будівельно-технічної експертизи, є відповідність будівельного об'єкта певній нормі, правилу, регламенту.

Метою призначення судової будівельно-технічної експертизи є:

– встановлення факту відповідності (невідповідності) збудованої або реконструйованої будівлі проекту і вимогам будівельних норм і правил;

– визначення вартості різного роду будівельних робіт (спорудження будівель, їх переобладнання, ремонт, благоустрій території тощо);

– встановлення відповідності (невідповідності) проектно-кошторисної документації вимогам будівельних норм і правил та інших державних стандартів з питань будівництва;

– визначення групи капітальності, категорії складності, ступеня вогнестійкості будівель і споруд і ступеня будівельної готовності незавершених будівництвом об'єктів;

– визначення вартості будівельних робіт, пов'язаних з переобладнанням, усуненням наслідків заливання, пожежі, стихійного лиха, механічного впливу тощо;

– визначення можливості й розробка варіантів розподілу будинків і надвірних будівель відповідно до ідеальних часток кожного зі співвласників з підготовкою у необхідних випадках пропозицій щодо переобладнання об'єктів, залишення їх частин у спільній власності, а також визначення грошової компенсації власнику, частка якого в натурі після поділу стала меншою за ідеальну;

– визначення технічного стану будівель, споруд, інженерного обладнання (відсоток зносу, придатність до експлуатації, необхідність ремонту, наявність відкритих і прихованих дефектів, фактори, які їх спричинили, тощо) [3].

Дослідження визначення вартості будівництва проводиться методом порівняння, шляхом співставлення результатів візуально-інструментального обстеження та інформації, яка міститься у наданих документах, з вимогами

нормативно-правових актів, чинних на території України у галузі містобудівної діяльності та ціноутворення в будівництві, а також розрахунковим методом.

Крім цього, на сьогодні залишається проблемним запитання при проведенні будівельно-технічних експертиз, саме визначення вартості будівництва дорожнього покриття.

Основним елементом автомобільної дороги, що забезпечує безпеку дорожнього руху є її покриття. Сьогодні більшість автомобільних доріг облаштовано нежорстким типом дорожнього «одягу», в переважній більшості з асфальтно-бетонним покриттям і на жаль, часто з порушенням вимог до якості покриття. Проблема якості виконаних робіт дорожнього будівництва в Україні стоїть дуже гостро.

Будівельні роботи, які проведені при капітальному ремонті дороги, можуть включати в себе:

а) розбирання асфальтобетонних, щебеневих покриттів, основ та бортових каменів, перевезення сміття, розбирання монолітних бетонних фундаментів, розбирання існуючих інженерних мереж - дані роботи перевіряються технічним наглядом, в процесі їх виконання;

б) улаштування дорожнього корита, улаштування підстилаючого (вирівнювального) шару основи, укріплення укосів, улаштування гідроізоляції, улаштування основ та покриттів з щебенево-піщаних сумішей, улаштування основ під тротуар;

в) улаштування верхнього шару покриття асфальтобетону, влаштування бортових каменів, дорожні знаки, розмітка – перевіряється натурним оглядом та відповідними вимірами.

Найбільш проблемним у даному виді експертиз, є те, що дані роботи відносяться до прихованих і визначення їх фактичних обсягів обумовлюють використання руйнівних методів. Для перевірки прихованих робіт необхідно залучати спеціалістів з відповідним обладнанням та інструментом для вирубки та замірів товщини шару дорожнього покриття та улаштування основ доріг відповідних об’єктів дослідження з подальшими лабораторними дослідженнями фізико-механічних властивостей кернів асфальтобетонних сумішей, відібраних з дорожнього полотна об’єкта дослідження.

Шурфування дорожньої конструкції з використанням спеціалізованого обладнання під час натурного обстеження проводиться для визначення:

1) товщини будь-якого шару дорожнього покриття;

2) наявності нижче розташованого шару;

3) якості виконаних будівельних робіт.

Ремонтні роботи в дорожньому будівництві виконуються з максимальним використанням будівельного матеріалу з існуючої дорожньої конструкції що значно ускладнює відокремлення досліджуваних будівельних матеріалів від тих що були виконані раніше.

Можливо виділити наступний алгоритм дослідження експертом робіт дорожнього будівництва:

1. Вивчення проектної, виконавчої та звітної документації;

2. Проведення візуально–інструментального обстеження об’єкта дослідження під час яких визначаються фактичні обсяги виконаних робіт і при необхідності відбираються зразки будівельних матеріалів для подальшого дослідження вже в лабораторії;

3. Отримання вимірів лабораторних випробувань конструктивних шарів дороги об’єктів дослідження та схем розташування виїмки кернів дорожнього покриття до протоколів вимірів з перевірки якості виконання дорожніх робіт. У разі незабезпечення видимості усіх шарів дорожнього покриття та відсутності протоколів лабораторних випробувань, стає можливим тільки визначення габаритних розмірів дорожнього покриття (довжина, ширина та загальна площа);

4. Співставлення візуально-інструментального обстеження з даними проектної, виконавчої та звітної документації з обов’язковим врахуванням нормативних вимог.

Застосування даного алгоритму виконання судових експертиз відповідного виду є вирішенням питань щодо незадовільного стану та низької якості автомобільних доріг.

Література

1. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038а-XII. Дата оновлення 17.10.2019. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення09.10.2019).

2. ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 від 01.01.2014 р. «Правила визначення вартості будівництва». Дата оновлення 01.06.2018. URL:https://dbn.co.ua/load/normativy/dstu/dstu_b_d_1_1_1_2013/5-1-0-1113 (дата звернення09.10.2019).

3. В.Г. Гончаренко. Експертиза у судочинстві України. Юрінком Інтер, 2017. 504 с.

Павлов І.Д.,
д.т.н., проф. каф. промислового та цивільного будівництва
Полтавець М.О.,
к.т.н, доц. каф. промислового та цивільного будівництва
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

КОМПЛЕКСНА ЕКСПЕРТИЗАУПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ СКЛАДНИХ БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

Реалізація складних проектів у зазначений термін приваблює багатьох дослідників. Процедура передбачення результату є актуальною боступінь надійності та ризик управлінських рішень безпосередньо впливає на

ефективність виробництва. Незважаючи на значні успіхи у вирішенні завдань управління складними проектами, існує широкий комплекс проблем щодо удосконалення методів і підходів в управлінні організаційно-технологічною підготовкою складнимибудівельними проектами.

У практичній роботі, а також у наукових дослідженнях завжди постає проблема обґрунтування термінів виконання проектів або виробничих програм в заданий (встановлений) термін. Процедура передбачення результату є актуальною боступінь надійності та ризик управлінських рішень безпосередньо впливає на ефективність виробництва. В цих умовах існує широкий комплекс проблем щодо удосконалення методів і підходів в управлінні організаційно-технологічною підготовкою складнимибудівельними проектами.

Зважаючи на багатоваріантність і багатокрітеріальність технології та організації виробництва вирішення питання здійснюватимемо на основі наукового підходу з використанням сучасного арсеналу теорії дослідження операцій та засобів обчислювальної техніки [1, 2, 3].

Складний будівельний проект охоплює впорядковану кінцеву безліч операцій, режим виконання яких завжди характеризується тривалістю (t_{ij}), інтенсивністю виробництва (n_{ij})та пов'язаний із залученням трудових ресурсів в одиницю часу.Для мінімізації залучення ресурсів та дотримання термінів реалізації проекту слід складові операції $(i, j) \in A$ виконувати з певною швидкістю, узгодженою з кінцевою швидкістю, заданою терміном реалізації проекту.

Структура наукового дослідження виконана у два етапи, сформована на основі системотехнічних підходів шляхом оптимізаційного аналізу методів моделювання управлінських рішень в реалізації складних проектів за допомогою методик теорії графів та лінійного програмування.

Встановлено, що на оптимальне значення рішень (x_{ij}) впливає вихідна інформація (обмеження), яка відсікає точність або її підживлюєнеобхідними додатковими даними. У процесі досліджень розглянуто чотири варіанти розв’язань задач реалізації проекту в термін, встановлений інвестором:1 тип – задача на основі потокового алгоритму з обмеженою пропускною здатністю (алгоритм Форда-Фалкерсона); 2 тип – задача на основі використання універсального алгоритму симплекс-методу; 3 тип – задача на основі розв’язання спеціальної *M*-задачі лінійного програмування (модифікований симплекс-метод); 4 тип – задача на основі синтетичного алгоритму, де вихідні дані наводяться на графах і сітях, а розв’язання виконане на основі використання матриці теорії лінійного програмування (матриці суміжності).

Проведені порівняльні розрахунки свідчать про переваги сітьових методів, як з точки зору системної ув’язки в єдиній моделі інтересів учасників складних проектів, так і процедури визначення оптимального вирішення в його реалізації. Використання моделей на графах і сітях зменшує труднощі розрахунків реальних складних проектів, які мають значні розмірності, та значно сприяє виробленню ефективних управлінських рішень (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів вирішення задачі

1й тип задачі	2й тип задачі	3й тип задачі
На цільову функцію впливають значення $c_{ij} = n_{ij}^{d} / d_{ij}$ у процесі оптимізації $(i, j) \in A$ а скорочення до 80% - d_{ij}. Решта або D_{ij}, або d_{ij} за технологічних і організаційних умов. Звідси і точність значення цільової функції в межах 5%.	Враховує як організаційно-технологічні умови ($D_{ij} \div d_{ij}$) так і вартісні (c^{D}_{ij} - c^{d}_{ij}), крім цього модель враховує особливості умов звершення подій $T_{i(j)}$ і потреби скорочення операцій Δx_{ij}, виходячи з їх вартості. Цільова функція еталонна.	Цей підхід універсальний, вимагає знань теорії ЛП, питань приведення задачі до стандартного вигляду (канонічного). Необхідно володіти методикою зведення потреб практичних задач до ***M***-задачі.
Використані позначення: D_{ij} – нормальна тривалість роботи *A(i, j)*; d_{ij}– тривалість операції *A(i, j)* при максимальному її скороченні; c^{D}_{ij} - розрахункові витрати на реалізацію операції *A(i, j)*; c^{d}_{ij} - теж за умови максимального скорочення її тривалості за рахунок залучення додаткових ресурсів, x_{ij} – оптимальне значення тривалості операції (невідоме задачі).		

Математичне моделюваннязадачіпотребує значення c_{ij}при її постановці, алеце значення мало впливає на стійкість рішення.Це означає при різних c_{ij} цільова функція змінює значення, а невідомі x_{ij} залишаються *const*. У випадку великої моделі (більше40операцій) значення x_{ij}матимуть розбіжність до 5%.

В умовах відсутності даних або труднощів їх отримання задовольняє рішення, яке орієнтує лінійне програмування на прийняття вибору.Але в разі збільшення кількості умов, що дозволяють оцінити вибір (крім організаційно-технологічних умов $d_{ij} - D_{ij}$, вартісніумови $c^{D}_{ij} - c^{d}_{ij}$) можлива ця ж постановка задачі з урахуванням додаткових умов, тобто тимчасових і вартісних. В цьому випадку оцінка рішення (критерій оптимальності) є жорсткішою.

Встановлено, що на оптимальне значення рішень впливає вихідна інформація (обмеження). Вони відсікають точність або її підживлюють необхідними додатковими даними. Порівняємо варіанти методів рішення задачі (табл. 2).

Таблиця 2

Структурна схема матриці задачі з урахуванням додаткових обмежень (4тип задачі)

Матриця змінних задачі щодо термінів звершення подій моделі T_i - $i = 1,2,...,8$	Матриця змінних задачі щодо обмежень часу моделі D_i, $t_{ij} \le D_{ij}$
Матриця обмежень терміну реалізації моделі $T_{зад} \le 16$	Матриця обмежень на час виконання ітерацій $\Delta t = D_{ij} - d_{ij}$
Примітка: в результаті вирішення задачі запропонованим методом визначається X_{opt}та T_{opt} (терміни реалізації операцій (*i-j*)), T_i, min залучення додаткових ресурсів при дотриманні $T_{зад}$	

Розбіжність у значеннях цільової функції становить приблизно 4,4%, що у великих проектах цілком припустимо при використанні потокового алгоритму теорії графів.

В результаті проведеного дослідження запропоновано інноваційний підхід оцінки організаційно-технічних рішень реалізації складних будівельних проектів в строк, встановлений інвестором, який розглядає варіанти оптимальних управлінських рішень на основі потокових моделей з урахуванням умов та обмежень можливих та необхідних в обліку виробничих ситуацій.Результати дали змогу вирішувати проблеми вибору терміну реалізації проекту на основі наявного досвіду, теорії графів і потокових алгоритмів. Виходячи з практичних можливостей і потреб, кожна з приведених задач управління охоплює початкові дані. Залежно від потреб замовника і доступного формування початкової моделі визначається складність і доступність рішення задачі комплексної експертизи, а також її ефективність, яка приблизно рівнозначна рішенню.

Література

1. Филлипс Д., Гарсиа-ДиасА. Методы анализа сетей. Москва : Мир, 1984. 496 с.

2. Павлов И.Д. Модели управления проектами:учебное пособие для студентов ЗГИА .Запорожье : Издательство ЗГИА, 1999. 316 с.

3. Радкевич А.В.,Павлов І.Д. Багатоцільові моделі організації капітального відновлення об’єктів: Монографія. Дніпропетровськ: Видавництво П.П.Свідлер, 2003. 225 с.

4. Павлов І.Д., Павлов Ф.І., Каплуновська М.О.Селектоновація управлінських рішень в будівництві: монографія. Запоріжжя : Видавництво ЗДІА, 2013. 212 с.

Кармазь М.В.,
судовий експерт сектору будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності
відділу товарознавчих, гемологічних,
економічних, будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗИ З ПИТАНЬ ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Землеустрій – сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональну організацію території адміністративно-територіальних одиниць, суб’єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил.

Землеустрій здійснюється суб'єктами господарювання, що є виконавцями робіт із землеустрою згідно із законом, за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також коштів громадян та юридичних осіб [1].

Документація із землеустрою (землевпорядна документація) – затверджені в установленому порядку текстові та графічні матеріали, якими регулюється використання та охорона земель державної, комунальної та приватної власності, а також матеріали обстеження і розвідування земель, авторського нагляду за виконанням проектів тощо.

Заходи із землеустрою – передбачені документацією із землеустрою роботи щодо раціонального використання та охорони земель, формування та організації території об’єкта землеустрою з урахуванням їх цільового призначення, обмежень у використанні та обмежень (обтяжень) правами інших осіб (земельних сервітутів), збереження і підвищення родючості ґрунтів [2].

Судова експертиза з питань землеустрою — це діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка відповідної землевпорядної документації на предмет її відповідності вимогам законодавства, встановленим стандартам, нормам і правилам, а також підготовка обґрунтованих та об’єктивних висновків для прийняття рішень щодо об’єктів експертизи, які є або будуть предметом судового розгляду.

Невідповідність документації із землеустрою та оцінки земель може порушувати права і законні інтереси суб’єктів земельних відносин (фізичних та юридичних осіб, територіальних громад, держави), у зв’язку з чим потреба у визначеності відповідності вимогам законодавства зазначеної документації є актуальною і спрямована на забезпечення прав на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад, держави і врегулювання земельних спорів.

З практики, судами та слідчими органами в основному ставляться питання щодо визначення відповідності вимогам законодавства наступних видів документацій із землеустрою та оцінки земель: а) проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, а також у разі зміни її цільового призначення; б) технічної документації із землеустрою щодо поділу та об’єднання земельних ділянок; в) технічної документації із землеустрою щодо встановлення відновлення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості); г) технічної документації з інвентаризації земель; д) технічної документації з нормативної грошової оцінки земельних ділянок та звітів з експертної грошової оцінки земельних ділянок.

При проведені досліджень щодо визначення відповідності вимогам законодавства документацій із землеустрою та оцінки земель необхідно звернути увагу на оформлення цієї документації та визначити послідовність виконання досліджень [3].

Із запровадженням принципу екстериторіальності погодження проектів землеустрою щодо відведення земельної ділянки територіальними органами

Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру почало проявлятися різне бачення розробки таких документацій.

Розбіжності у підходах до розробки проектів землеустрою щодо відведення земельної ділянки ускладнюють виконання поставлених завдань при наданні земельних ділянок для тих чи інших потреб.

Складність виникає через відсутність порядку розроблення землевпорядної документації або еталону кожної окремої документації, а також через суперечливість між законодавчими нормативними актами.

В результаті спрощення порядку надання земельних ділянок із земель державної і комунальної власності у власність і користування громадянам та юридичним особам надто узагальнився підхід до вирішення різних за змістом завдань. Разом з тим, відведення земельних ділянок для тих чи інших потреб регулюється відокремлено великою кількістю законів та прийнятих до них нормативно-правових актів. Але якщо проаналізувати їх, то вони не гармонують із землевпорядним процесом.

Землевпорядний процес — це послідовність дій та робіт від подання клопотання на одержання земельної ділянки до встановлення меж ділянки в натурі (на місцевості) та реєстрації права на неї.

У Законі України «Про землеустрій» визначено склад документів, які в обов’язковому порядку мають бути у тій чи іншій землевпорядній документації.

Законом зазначено, наприклад, у проекті землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність або користування мають бути присутні матеріали землевпорядного проектування (у разі формування земельної ділянки). Але жодним нормативним документом не визначено, яким чином здійснюється землевпорядне проектування у подібних випадках.

Зміст матеріалів землевпорядного проектування (у разі формування земельної ділянки) можна врегулювати порядком розробки проекту землеустрою щодо її відведення. До речі, приватні організації, які виконують землевпорядні роботи, неодноразово порушували питання необхідності розробки еталону такого проекту.

У 1999 році Держкомземом був розроблений «Еталон проекту відведення земельної ділянки юридичним та фізичним особам для будь-яких потреб». Але, фактично, цей Еталон стосувався відведення земельних ділянок під забудову.

Використовуючи зазначений Еталон, в окремих випадках так звані горе-спеціалісти намагалися заплутувати не складні за змістом проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок. Наприклад, вимагалося здійснювати вибір та попереднє погодження відведення земельних ділянок під городництво з орних земель запасу сільськогосподарського призначення державної власності, що у цьому випадку є недоречним.

Можливо, саме з цієї причини почали спрощувати порядок розроблення проектів відведення земельних ділянок для тих чи інших потреб. На жаль, таке спрощення зачепило ту частину земельних відносин та землевпорядного проектування, які спрощувати не можна.

Слід звернути увагу на те, що проекти відведення земельних ділянок лише за назвою і загально поставленим завданням подібні, а щодо шляхів вирішення поставлених перед проектувальниками завдань вони між собою помітно різняться. Наприклад, проект відведення земельної ділянки в оренду під розробку корисних копалин відкритим способом та будівництво постійних технологічних об'єктів із земель або земельних ділянок державної власності, які знаходяться у користуванні, є доволі складним. Розробку такого або подібного проекту відведення не можна порівнювати з іншими проектами відведення, наприклад, з проектом відведення земельної ділянки громадянину в оренду для городництва з орних земель запасу державної власності, а також у багатьох інших випадках. Тому стандартизувати одним еталоном такі документації не слід. Можна лише розробити стандарти окремих документів та підходи до їх оформлення. Приміром, встановити вимоги до оформлення окремих документів проекту відведення земельної ділянки [4].

Отже, існує нагальна потреба у приведенні вищезазначених законодавчих та інших нормативних актів у відповідність до будь-якого, але однозначного та послідовного порядку. Потрібно вдосконалити чіткі вимоги до розробки землевпорядної документації і правила їх перевірки. Що дасть змогу судовому експерту дотримуватися основних завдань експертизи з питань землеустрою, а саме, визначення відповідності розробленої документації із землеустрою до вимог земельного законодавства та інших нормативних документів з питань землеустрою та землекористування.

Література

1. Земельний Кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Дата оновлення: 20.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14 (дата звернення: 23.10.2019).

2. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. Дата оновлення: 20.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15 (дата звернення: 23.10.2019).

3. Буратевич О. І., Шишов М. А., Бікус Ю. Ф. Експертиза документації із землеустрою та оцінки земель. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 2015. (№ 60). С. 440-448.

4. Пашкевич І. Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки та її реєстрація. Проблеми, невідповідності та пропозиції. *Землевпорядний вісник*. 2018. (№ 3). С. 16.

Банах А.В.,
к.т.н., доц., зав. каф. міського будівництва і господарства,
Полікарпова Л.В.,
доц. каф. міського будівництва і господарства
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

ТЕХНІЧНИЙ СТАН МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ, ЩО ЕКСПЛУАТУЄТЬСЯ

Останнім часом спостерігається стрімке збільшенням кількості об’єктів міської забудови, зокрема багатоповерхових житлових будинків, що мають аварійний технічний стан, при тому, що термін їх експлуатації, згідно до чинних будівельних норм [1], складає 100 років. Натомість такі об’єкти експлуатуються лише 35-60 років. Впливам змін природного середовища під тиском антропогенних чинників також піддаються інфраструктурні об’єкти, вулично-дорожня мережа, об’єкти стратегічного значення, інженерні мережі.

Так, наприклад, у м. Чернігові 12 грудня 2016 р. по всій висоті будівлі 4-поверхового цегляного житлового будинку з терміном експлуатації 49 років обрушилися плити перекриття, 6 квартир перетворилися на руїни. Під завалами загинуло 2 людей. Щоб ліквідувати унеможливити подальше руйнування, довелося додатково розбирати торцеву стіну будинку (рис. 1-2).

Рис. 1. Обрушення плит перекриття житлового будинку в м. Чернігів

Рис. 2 Вид будівлі в м. Чернігів після демонтажу торцевої частини

За свідоцтвом мешканців, тріщина в стіні будинку з'явилася за декілька років до обрушення та поступово збільшувалася: в кімнатах спочатку почала промерзати стіна, виникли тріщини по підвісній стелі. З початку листопада 2016 р. тріщина в стіні стрімко збільшилася до 1,5 см завширшки. З'явився перепад висоти по підлозі, перекошувало двері. Будинок (частина) давав крен.

В Чернігові, за офіційними даними міської адміністрації, експлуатаційний термін прострочений у 4 тис. м^2 житла, вирішення проблеми потребує 2 млрд. грн. Аналогічний ризик обвалу мають ще кілька будинків. За словами мера, будинок «тріщить» з 1988 р., офіційно зареєстровані скарги мешканців «йдуть вже як мінімум 10 років».

5 березня 2018 р. розтріскався 5-поверховий житловий будинок в м. Запоріжжі за адресою бул. Шевченка, 42 (рис. 3). Розкриття наскрізних тріщин у стінах досягло 25 мм.

Рис. 3. Деформації житлового будинку в м. Запоріжжя на б. Шевченка, 42

Не дивлячись на те, що в самі короткі терміни було здійснено всіх необхідних заходів з ліквідації тріщин, будинок досі знаходиться в деформованому стані з нахиленими перекриттями, що створює дискомфорт для мешканців і змінює розподіл навантажень між несучими елементами будівлі, що в свою чергу може привести до відновлення деформування і розкриття тріщин. У Запоріжжі офіційно близько 80 аварійних житлових багатоповерхових будинків, що складає 1,5 % житлового фонду міста та

охоплює близько 10 000 мешканців.

В ніч з 28 на 29 серпня 2019 р. в м. Дрогобич повністю зруйнувалася частина 4-поверхового житлового будинку, 8 людей загинуло, ще 7 постраждало (рис. 4). Причина, яку виявили вже після трагедії, – надлишкові деформації, втрата стійкості та, як наслідок, обрушення середньої несучої стіни.

Рис. 4. Обрушення частини житлового будинку в м. Дрогобич (2019)

Аварійні ситуації трапляються не тільки з будівлями, але й із інженерними мережами водопостачання, каналізації, централізованого теплопостачання. Так, 5 листопада 2019 р. в Києві на перехресті центральних вулиць Саксаганського та Шота Руставелі зі жвавим рухом транспорту з-за прориву магістрантального трубопроводу теплопостачання та вимивання ґрунту утворилися провали проїжджої частини (рис. 5).

Рис. 5. Провал на центральних вулицях Києва з-за прориву теплотраси

Подібні ситуації періодично трапляються в багатьох містах України, не виключаючи й Запоріжжя, хоча й мають різний ступінь руйнівності.

Враховуючи те, що багатьом подібним випадкам в основному передують тривалі чисельні звернення громадян-мешканців будинків, надзвичайним

ситуаціям, пов'язаним з об'єктами забудови, можна запобігати. Шляхом запобігання аварійних ситуацій з будівлями, спорудами та інженерними мережами є періодичне їх обстеження з визначенням їх технічного стану з фіксацією у паспорті технічного стану.

З 1997 р. діяла постанова [2], яка містила чітку вимогу щодо забезпечення надійності й безпечної експлуатації будівель, споруд та інженерних мереж шляхом проведення періодичних обстежень з визначенням технічного стану вказаних видів об'єктів забудови та занесенням результатів до паспорту технічного стану. Після втрати чинності з 2017 р. законодавчі вимоги встановлюються Законами України [3, 4], але технічні вимоги у вигляді відповідних Державних будівельних норм (ДБН) «Експлуатація будівель і споруд» існують лише у вигляді проекту (з 2013 р.) і застосовуватися не можуть, до чого апелюють відповідальні особи та органи.

В той же час, стаття 28 [4] покладає на власників або користувачів об'єктів архітектури обов'язок забезпечувати періодичне обстеження і паспортизацію об'єктів. П. 1 статті 39^2 [3] також вимагає від власника або управителя об'єкту будівництва забезпечення періодичного обстеження, а абз. 3 п. 2 тієї ж статті регламентує відображення результатів обстеження у паспорті об'єкта будівництва.

П. 5 статті 39^2 [3] покладає контроль за дотриманням порядку проведення обстеження об'єктів на органи Державного архітектурно-будівельного контролю. У статті 41 цього ж Закону детально наведено права посадових осіб Державного архітектурно-будівельного контролю щодо проведення перевірок на об'єктах будь-якої форми власності.

Нажаль, органи Державного архітектурно-будівельного контролю не виконують своїх прямих обов'язків з причин, не тільки залежних від чиновників, а власники без штрафів і приписів не поспішають витрачати певні кошти на дотримання законів – обстеження своїх об'єктів і, відповідно, запобігання аварійних ситуацій та гарантування безпеки людей.

Література

1. ДБН В.1.2-14:2018. Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів. Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель і споруд. Київ: Мінрегіонбуд України, 2018. 30 с.

2. Про забезпечення надійності й безпечної експлуатації будівель, споруд та інженерних мереж : постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.1997 р. № 409. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/409-97-п (дата звернення: 06.11.2019).

3. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17 (дата звернення: 06.11.2019).

4. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14 (дата звернення: 06.11.2019).

Воденнікова Ок.С.
к.т.н., доц. каф. металургії,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя
Воденнікова Ол.С.
викладач ТОВ «НЦБП»

БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЙ ДЛЯ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД

Металеві конструкції є одним з найпоширеніших видів будівельних конструкцій. Практично у всіх видах будівель і споруд застосовуються металеві конструкції, особливо якщо при будівництві будівлі необхідні значні прольоти, навантаження і висота. Металеві конструкції володіють величезною кількістю переваг, такими як надійність, легкість, непроникність, індустріальність, що дозволяє широко застосовувати їх при будівництві.

Будівельна експертиза металоконструкцій представляє собою комплекс дій і заходів спрямованих на обстеження будівель і споруд з металевих конструкцій, виявлення дефектів і порушень таких конструкцій, визначення обсягів фактично виконаних будівельно-монтажних робіт, визначення технічного стану будівель або споруд. Перш за все, будівельна експертиза металоконструкцій, як і всі інші види будівельно-технічних експертиз спрямована на встановлення справжніх причин виникнення тих чи інших дефектів і пошкоджень.

При будівельному виробництві будівель і споруд з металевих конструкцій досить гостро стоїть необхідність як проведення технічного нагляду (будівельного контролю) під час виконання робіт, так і проведення будівельної експертизи після завершення робіт, тому що число некваліфікованих робітників здійснюють монтаж будівельних конструкцій зростає день у день.

Обстеження та оцінка технічного стану металоконструкцій здійснюється відповідно до ДСТУ Б В.2.6-210:2016, згідно якого обстеження будівель та споруд проводиться в три етапи:

– підготовчий етап обстеження;
– попереднє (візуальне) обстеження;
– детальне (інструментальне) обстеження.

При обстеженні сталевих конструкцій експерти проводять роботи, спрямовані на визначення:

– фактичного стану зварних, болтових і клепаних з'єднань;
– відхилень і кренів будівель та споруд від проектного положення;
– дефектів і механічних пошкоджень;
– фізичного зносу конструкцій;
– наявності та ступеня корозії;
– наявності деформацій і прогинів;
– міцності.

Обстеження металевих конструкцій носить індивідуальний характер і для

кожного обстеження розробляється своя програма.

Першочерговим завданням, яке покладається на діагностику технічного стану будівель і споруд, є з'ясування дійсного стану цілісності конструкції. Як правило, проведена експертиза стану споруд дозволяє зробити своєчасні висновки щодо можливості подальшої експлуатації і потреби проведення ремонтних робіт.

Одним з найпоширеніших напрямом обстеження металоконструкцій є корозійна експертиза, на підставі якої складається офіційний висновок про стан об'єкта, причини та види корозійного руйнування металоконструкції (рис. 1).

Так, в першу чергу, пасивні метали і сплави, на яких утворюються глибокі ураження - піттінги (рис. 2), піддаються піттінгової (точкової) корозії.

а б

а – наскрізна корозія стінки балки;
б – піннінгова корозія

Рис. 1. Корозійне руйнування металоконструкції

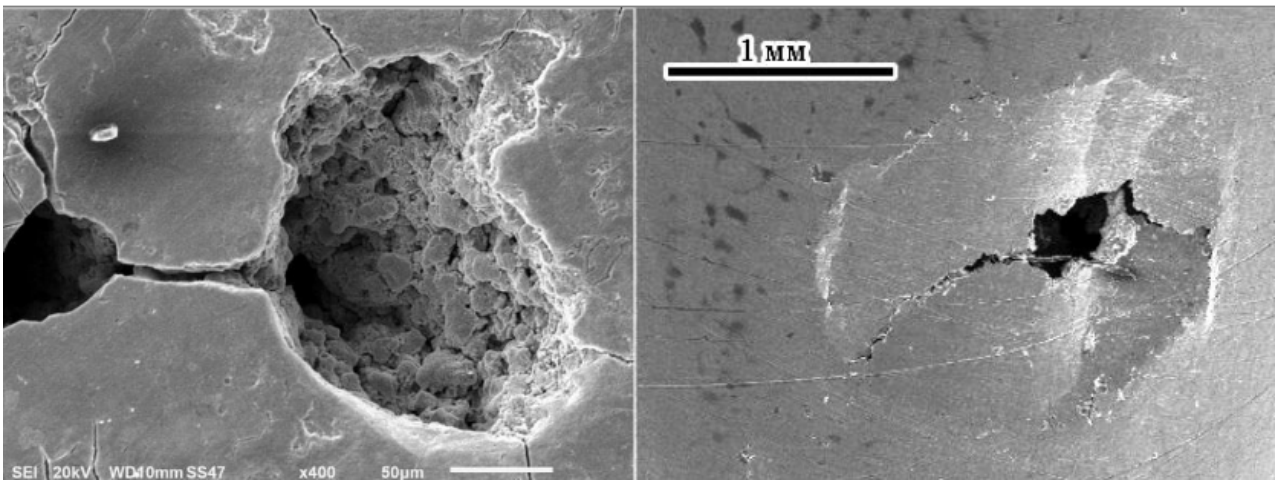

Рис. 2. Мікроструктура металопродукції, враженої піттінговою корозією

Виникнення піттингу пов'язане з порушенням пасивного стану на окремих ділянках поверхні металів і сплавів внаслідок впливу аніонів-активаторів (Cl^-, Br^-, J^-). На цих ділянках відбувається прискорене руйнування оксидних плівок, що викликає місцеве активування. Порушення пасивного стану на окремих ділянках призводить до збільшення швидкості корозії.

Такими ділянками можуть бути неметалеві включення (наприклад, сульфіди), межі зерен, ділянки з зниженою концентрацією хрому в твердому розчині, які можуть утворюватися при термообробці та інші. Для захисту від піттінгової корозії використовують електрохімічні методи, інгібітори і легування металу (наприклад, легування сталей хромом, кремнієм та молібденом).

Експертна оцінка корозійного стану діючого об'єкта (зокрема, металоконструкцій для будівель та споруд) здійснюється з метою визначення поточного фактичного стану і оцінки ступеня надійності системи для прийняття рішення про можливість подальшої експлуатації (прогнозування), необхідність проведення локального або капітального ремонту або повного припинення роботи. Вона проводиться з урахуванням результатів корозійного моніторингу, яка полягає в систематичному зборі, накопиченні і аналізі даних про зміну в часі стану, параметрів, умов та інтенсивності корозійного впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на металеві конструкції і споруди.

Роботи з виконання корозійної експертизи, як і в цілому з технічного діагностування, повинні виконуватися організаціями, для яких такий вид діяльності передбачений статутом, які мають у своєму розпорядженні необхідними засобами діагностування, нормативно-технічною документацією на діагностику металопродукції, а також мають навчених і атестованих в установленому порядку фахівців. До складу виконавців діагностичних робіт обов'язково повинні входити фахівці, які знають вимоги до конкретного виду металопродукції.

Таким чином, своєчасна будівельно-технічна експертиза металоконструкцій для будівель і споруд допомагає визначити їх технічний стан (ступінь фізичного зношення) та причини пошкоджень і руйнувань.

Данкевич Н.О
ст. викл. каф. промислового
та цивільного будівництва
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

ВИЗНАЧЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ КОШТОРИСНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ВИМОГАМ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА

Капітальне будівництво як вид господарської діяльності є одним із рушійних факторів розвитку економіки та забезпечення ефективності народного господарства. Це функціональна система у який капітальні вкладення перетворюються в основні фонди у вигляді готових до експлуатації будинків і споруд. Функціональне призначення капітального будівництва - реалізація інвестицій на створення нових і реконструкцію діючих виробничих і невиробничих об’єктів та їх подальше технічне переозброєння.

До основних нормативних актів, які регулюють відносини у сфері капітального будівництва, належать: Господарський та Цивільний кодекси України, закони «Про інвестиційну діяльність», «Про архітектурну діяльність», «Про основи містобудування», «Про майнову відповідальність за порушення умов договору підряду (контракту) про виконання робіт на будівництві об'єктів» та інші.

Кожна будівельна організація, фірма, перш ніж розпочати будівництво, визначає, яку ціну встановити на будівельну продукцію, який прибуток або доход, вона зможе отримати. В умовах ринкового господарювання ціна на будівельну продукцію визначається замовником (інвестором) і будівельною організацією (підрядником) на рівноправній основі у процесі укладання договору (контракту) підряду на будівництво конкретного об’єкту [8].

Особливістю договірних відносин у капітальному будівництві є система генерального підряду, суть якої полягає в тому, що замовник укладає договір з однією підрядною будівельною організацією - генеральним підрядником, який для виконання окремих комплексів робіт може залучати інші спеціалізовані організації на підставі договору субпідряду, тобто як субпідрядників. У цьому разі підрядник виступає перед замовником як генеральний підрядник, а перед субпідрядниками - як замовник. Для цього розробляється проектно-кошторисна документація на будівництво й уточнюються пропозиції замовника (інвестора) та підрядника, враховується вплив зовнішніх умов на ціну.

Проектно-кошторисна документація визначає кошторисну вартість будівництва.

Кошторисна вартість будівельних робіт визначається як сума коштів, що обумовлена кошторисними документами та необхідна для виконання робіт відповідно до проекту. Кошторисна вартість**,** обумовлена у складі кошторисної документації, є основою для фінансування робіт, а також відшкодування всіх витрат, необхідних для виконання певного обсягу будівельних робіт [**7**].

Одним із ключових нормативно-правових актів, які на сьогоднішній день регулюють порядок складення кошторисної документаціє, є ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 «Правила визначення вартості будівництва», яким визначаються основі положення щодо ціноутворення у будівництві - складення кошторисної документації. Даним стандартом регулюється система ціноутворення у будівництві, складання інвесторської кошторисної документації, визначення вартості нового будівництва, розширення, реконструкції будинків, ремонту житла, об'єктів соціально сфери, а також реставрації пам'ятників архітектури, вимоги вищезазначеного стандарту мають обов'язковий характер при визначенні вартості будівельних робіт, виконання яких здійснюється із залученням бюджетних коштів або коштів підприємств державної форми власності. Даним стандартом чітко визначено склад кошторисної документації залежно від стадії проектування та технічної складності об’єкта будівництва.

Вартість будівництва визначається ресурсним методом, що базується на нормативно-розрахункових показниках і поточних цінах на трудові та матеріально-технічні ресурси. Нормативним показником є витрати трудових і матеріально-технічних ресурсів, які визначаються на підставі державних

ресурсних елементних кошторисних норм. На підставі цих норм і поточних цін на трудові та матеріально-технічні ресурси визначаються прямі витрати. Інші витрати визначаються не за нормами, а розрахунково.

Після отримання дозволу на будівництво виникає необхідність у розробленні проекту об'єкта будівництва. Згідно зі ст. 5 та ст. 7 Закону України «Про архітектурну діяльність», розроблення такого проекту здійснюються на підставі вихідних даних для проектування, проектна документація розробляється під керівництвом або за участю архітектора, що має відповідний кваліфікаційний сертифікат, та затверджується його підписом та особистою печаткою. Проекти будівництва після їхнього затвердження відповідно до ст. 7 Закону України «Про архітектурну діяльність» підлягають комплексній державній експертизі [4].

Об'єктами дослідження будівельно-технічної експертизи у разі визначення вартості будівництва є: будівлі, споруди, інженерне та інше обладнання і документація до нього, зокрема, технічні паспорти, інвентарні справи; робочі проекти та робоча документація; специфікації, пояснювальні записки до проекту; висновки державної комплексної експертизи; локальні кошториси; загальні відомості щодо ресурсів; договори чи контракти; додаткові угоди; акти виконаних підрядних робіт; довідки щодо виконаних підрядних робіт; звіти про нормативне списання матеріалів; акти огляду прихованих робіт; календарні плани або мережеві графіки; журнали виконання робіт; акти введення в експлуатацію [1]. Дослідження об'єктів будівництва й документації виконується візуальним, аналітичним та інженерно-технічними методами із застосуванням відповідного обладнання. На підставі визначених обсягів робіт складається кошторисна документація з додержанням вимог.

Питання відповідності розробленої кошторисної документації вимогам нормативно-правових актів у галузі будівництва, можуть бути вирішені за наявності у експерта (експертів) відповідних фахових знань, в тому числі з вузько направлених питань, з проектування, будівництва та експлуатації об'єктів будівництва з урахуванням об'ємності матеріалів і складності об'єкта та інших його особливостей.

У сфері будівництва досить часто трапляються ситуації, коли при реалізації будівельно-монтажних робіт будівельне підприємство може навмисно або ненавмисно завищувати кошторисну вартість проведених робіт.

Найчастіше зустрічаються такі види завищення вартості будівництва:

– завищення обсягів виконаних будівельно-монтажних робіт на об'єктах за етапами будівництва;

– включення до звіту незавершених робіт;

– включення до звіту даних про обсяги робіт, що під час будівництва у звітному періоді не виконувалися та не передбачені проектом;

– необґрунтоване списання матеріалів [1].

Аналізуючи дані експертних організацій можна зробити висновок, що завищення даних про вартість виконаних робіт здійснюється за допомогою:

– застосування завищених розцінок робіт;

– необґрунтованого застосування коефіцієнтів, договірних цін, що збільшують вартість будівельних робіт;

– необґрунтованого застосування норм накладних витрат.

Таким чином для визначення відповідності розробленої кошторисної документації вимогам нормативно-правових актів у галузі будівництва експертним організаціям необхідно проаналізувати договірну документацію (договори підряду та додатки до них, додаткові угоди тощо), а також проектно-кошторисну та первинну звітну і виробничу документацію (форми КБ-2в, КБ-3, М-29, відомості списання матеріалів, журнал виконання робіт, акти огляду прихованих робіт, акти випробувань тощо) на виконання будівельних робіт. А також необхідно визначити, які будівельні роботи та у який термін повинні були виконуватись; який обсяг будівельних робіт і у який термін фактично виконані; обґрунтованість перенесення будівельних чи ремонтних робіт. Всі ці питання безпосередньо впливають на визначення якості проектних рішень з напряму кошторисної вартості будівництва.

Література

1. Гула Л. Особливості будівельно-технічної експертизи з визначення завищенні даних вартості виконання будівельно-ремонтних робіт із залученням бюджетних коштів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2017. № 865. С. 433-440.

2. ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 Правила визначення вартості будівництва. [Чинний від 2014–01–01]. Київ, 2013. 93 с. (Національні стандарти України).

3. ДСТУ-Н Б А.2.2-10:2012 Настанова з організації проведення експертизи проектної документації на будівництво. [Чинні з 2013-04-01]. Київ, 2012. 35с. (Національні стандарти України).

4. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 № 687. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14 (дата звернення 09.11.2019).

5. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17.02.2011 № 3038 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17 (дата звернення 09.11.2019).

6. Питання комплексної державної експертизи проектів будівництва: Постанова КМУ від 5 квітня 2006 р. № 427 URL: http://zakon3. rada. gov. ua/laws/show/427-2006 (дата звернення 09.11.2019).

7. Рогожин П.С., Гойко А.Ф. Економіка будівельних організацій. Київ: Видавничій дім «Скарби», 2001. 448с.

8. Управление проектами / под. ред. В.Д. Шапиро. Москва: Омега, 2009.959с.

СЕКЦІЯ 4.

ОБЛІК, АУДИТ, КОНТРОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ, ФІНАНСОВОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Метеленко Н.Г.
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Інженерного інституту
Запорізького національного університету

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА БЕЗПЕКА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА, ЩО ФУНКЦІОНУЄ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

В нинішньому глобалізованому світі від розвитку промисловості залежить стан економіки країни, рівень добробуту її населення. Розвиток промисловості у визначальній мірі залежить від промислової політики держави. За визначенням науковців, вона полягає у здійсненні цілісної скоординованої системи заходів органів державної влади, спрямованих на розвиток промисловості в цілому, окремих її галузей і підприємств через механізми регулювання, стимулювання, контролю та інших для вирішення стратегічних і тактичних завдань з розвитку національної економіки [1].

Впродовж 2011 – 2018 рр. років більшість вітчизняних підприємств промисловості зіткнулися з проблемами критичного впливу ризиків, зокрема ризиків втрати фінансової безпеки, на ефективність ведення бізнесу, можливості модернізації та розширення господарської діяльності. Ризик втрати фінансової безпеки підприємством – це деструктивні явища у фінансової рівновазі підприємства, які породжені циклічним розвитком взаємопов'язаних та взаємообумовлених кризових явищ як на макро-, так і на мікрорівні; він веде до знецінення власного капіталу за умов системної відсутності адекватних ідентифікаційних та антикризових заходів. Тому інформаційно-аналітична безпека промислового підприємства – це важлива складова менеджменту, яка забезпечує своєчасність та достовірність інформованості керівництва стосовно кризових ситуацій та спроможність реагування на ризики втрати фінансової безпеки.

Сьогодні стан промисловості України характеризується збитковою діяльністю практично 30% підприємств. Запорізька область це промисловий регіон, в якому сконцентровано важливі стратегічні галузі економіки України – металургія та машинобудування. Впродовж більше 20 років в Запорізькій області значно погіршувалася структура реалізованої промислової продукції – підвищувалася частка відносно дешевої сировинної продукції з низькою доданою вартістю і значно знижувалася частка високотехнологічної економічно

вигідної продукції з високою доданою вартістю.

Питома вага продукції машинобудування в структурі загального обсягу виробленої продукції в Запорізькій області з 40,6% у 1990 р. знизилася до 19,2% у 2013 р., 16,2% у 2015 р. Відбулося зниження показника питомої ваги і електричного устаткування у вартості виробленої промислової продукції області з 6,7% у 2013 р. до 3,7% у 2015 р. та 3,9% у 2017 р. Питома вага сировинної, відносно дешевої на світовому ринку, продукції металургії з 21,9% у 1990 р. зросла до 29,4% у 2013 р. і 39,9% у 2015 р.

Збитковість промислового виробництва Запорізької області, як показують аналітичні дослідження, була наслідком багатьох причин, до яких нами віднесено:

- складна політична ситуація в країні;
- неприйнятно високі ціні і тарифи на енергоресурси, які встановлюють монополісти заради неправомірного одержання надприбутків;
- необґрунтовано високі ціні на матеріали і комплектуючі;
- не доступні для виробників надвисокі ставки банківських кредитів;
- обов'язкова присутність посередників при поставках підприємствам енерго- та матеріально-технічних ресурсів, комплектуючих виробів, матеріалів і сировини;
- високий ступінь зносу основних засобів виробництва;
- застарілі технології виробництва;
- девальвація національної грошової одиниці.

Вагомою причиною збитковості промислових підприємств та їх руйнації є відсутність необхідної достатньої державної підтримки і регулювання діяльності вітчизняних промислових підприємств стратегічних галузей.

По значній кількості підприємств промисловості Запорізької області відбулися суттєві темпи спаду виробництва. На сьогоднішній день не відповідають ознакам бюджетоутворюючого підприємства, перебувають в процедурі банкрутства або припинили свою діяльність, ліквідовані такі, колись відомі не тільки в м. Запоріжжі, в Україні, а і на світових ринках, підприємства, як: ПрАТ «Абразивний комбінат», ПАТ «Електротехнологія», ПрАТ «ЗАЗ», ПАТ «Запорізький арматурний завод», ПрАТ «Південтрансенерго», ПрАТ «Запорізький електроапаратний завод», ПАТ «Перетворювач», ДП «Радіоприлад», КТ «Запорізький завод високовольтної апаратури», ПрАТ «Запоріжтрансформатор» та ін.

Аналіз статистичної інформації щодо фінансових результатів діяльності підприємств промисловості показує, що у 2012 році чистий прибуток промислових підприємств практично дорівнював чистому збитку (рис. 1), а починаючи з 2013 року збитки перевищували чисті прибутки впродовж п'яти років, тобто цей сектор економіки країни не в повній мірі забезпечував формування бюджетних надходжень. Також збиткові підприємства не генерують фінансових ресурсів для власного економічного розвитку, що призводить до ризику втрати фінансової безпеки.

Рентабельність операційної діяльності у промисловості України (рис. 2) в

період 2013 – 2016 рр. є від'ємною величиною, тобто, на наш погляд, збиткова діяльність підприємств промисловості це не проблема окремого підприємства, це проблема підприємств промисловості в цілому та певної галузі зокрема, тобто загальнодержавна проблема. Кризовими періодами є 2013 – 2016 рр., але впродовж всього періоду 2011 – 2018 рр. та першої половини 2019 р. рівень показників операційної рентабельності та рентабельності всієї діяльності є низьким та свідчить про неефективну операційну діяльність.

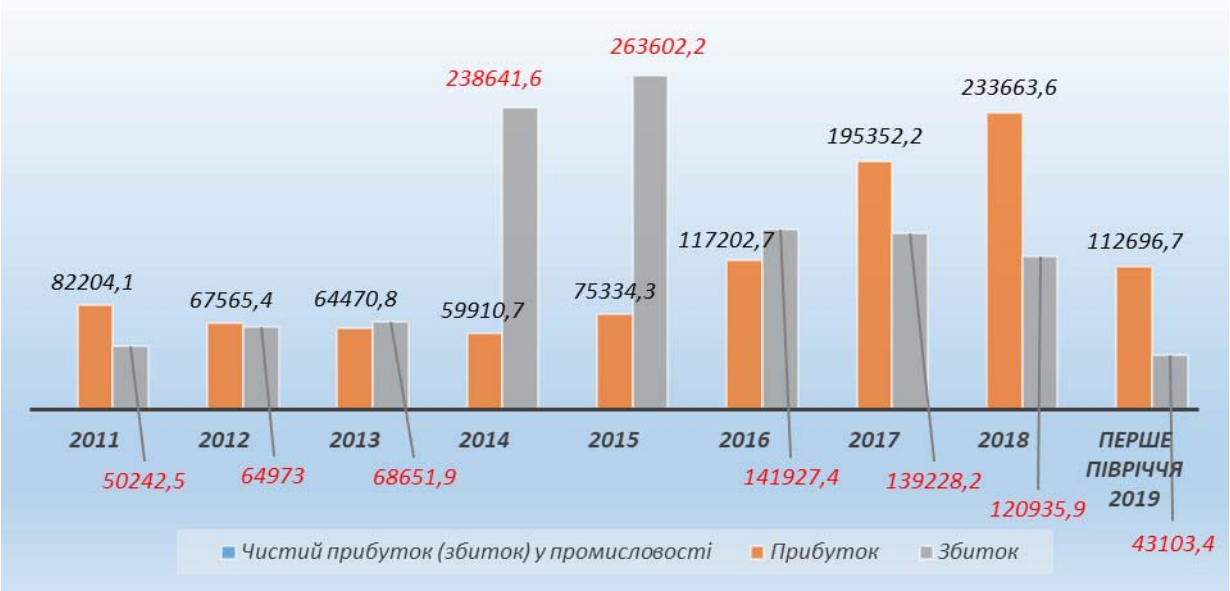

Рис. 1. Динаміка зміни чистого прибутку (збитку) впродовж 2011 – першого півріччя 2019 рр. в промисловості України, млн.грн.

Рис. 2. Динаміка показників рентабельності на рівні операційної діяльності та всієї діяльності у промисловості України

Дослідження інформаційно-аналітичної складової безпеки промислового

підприємства доцільно здійснювати на прикладі одного з підприємств електроенергетики Запорізької області. Справа в тому, що мова йде про вітчизняні підприємства електроенергетики, які є виробниками обладнання, що встановлено на більшості енергетичних об'єктів Національної атомної енергетичної компанії, Національної енергетичної компанії, на енергетичних об'єктах Укрзалізниці, на об'єктах енергогенеруючих компаній, на підстанціях вугіллядобувних підприємств, на деяких об'єктах Обленерго. Зупинка таких підприємств стратегічного призначення вимушує здійснювати повне переоснащення об'єктів електроенергетики України, тобто відбувається імпортозаміщення продукції вітчизняного виробника.

Ми розуміємо, що виробничі системи багатьох підприємств стратегічних галузей є «застарілими» та потребують значних обсягів інвестицій задля забезпечення виробництва продукції відповідного міжнародним стандартам рівня якості. З іншого боку, ми повинні віддавати собі звіт в тому, що зупинка підприємств призводить до зростання безробіття та втрати висококваліфікованого персоналу, на отримання знань та досвіду якого необхідно буде витратити і кошти, і тривалий час. Тобто, на певний період галузь залишається без фінансових та трудових ресурсів, а для безпеки держави це вкрай негативний розвиток подій.

Не можна залишати поза увагою питання міжгалузевих зв'язків. Міжгалузеві зв'язки (рис. 3) та кооперація у випадку втрати окремого галузевого виробництва тільки підсилюють залежність держави від імпорту товарів та продукції; збільшують валютні потреби, що негативно позначається на курсі національної валюти.

Рис. 3. Структура споживачів продукції підприємства електроенергетики Запорізької області

До системних ознак фінансової небезпеки промислових підприємств

електроенергетики Запорізької області впродовж останніх десяти років нами віднесено такі:

- питома вага експорту менше 30 %, він є нестабільним;
- з 2009 р. значний обсяг власних оборотних коштів відволікається на сплату ПДВ, що знижує мобільність підприємства в обороті коштів;
- для упорядкування сплати до Державного бюджету ПДВ всіма контр-агентами на ринку податкова політика держави була спрямована на здійснення постійного (щомісячного) контролю за співвідношенням формування податкових зобов'язань та податкового кредиту між контрагентами, що мають відносини зі здійснення господарської діяльності; якщо в ланцюгу відносин виникає сумнівний контрагент, то підприємство має додаткові фінансові зобов'язання з ПДВ, знижується обсяг валових витрат, можливо, настає кримінальна відповідальність;
- з 2009 р. основними покупцями продукції підприємства стають державні підприємства НЕК «Укренерго» та НАЕК «Енергоатом»; відносини з державними підприємствами характеризуються тендерною процедурою закупівель, що унеможливлює формування підприємством гнучкої цінової політики в періоди спаду товарного ринку;
- особливістю відносин цього періоду з державними підприємствами є низький рівень передплат (30 %) або навіть їх відсутність, що спонукає підприємства до виготовлення продукції за власні оборотні кошти або за кредитні кошти; також умови контрактів з державними підприємствами передбачають остаточний розрахунок протягом 30 днів після виготовлення та відвантаження продукції замовнику;
- державна політика цього періоду не була спрямована на підтримку вітчизняного виробника, тому завантаження виробничих потужностей таких підприємств не надавало змоги покривати витрати постійного характеру (енергоресурси, оренда землі, інші податки та збори в місцевий та державний бюджети), що призводило до зростання збитків.

До високовартісного та вагомого ризику втрати фінансової безпеки слід віднести нестабільність фінансового ринку України, що, починаючи з 2009 р., призвело до фінансової кризи та неспроможності підприємств промисловості обслуговувати кредитні ресурси. Кредитна ставка НБУ за короткостроковим кредитуванням зросла з 11 % у 2009 р. до 25,5 % у 2016 р.; при цьому курс долара США зріс з 7,7 грн. за 1 дол. США у 2009 р. до 25,5 грн. за 1 дол. США у 2016 р.

Ризиком втрати реальної вартості дебіторської заборгованості є приклад періоду політичної кризи. Підприємство у січні 2013 р. отримало державне замовлення на виготовлення продукції з передплатою 30%, тому, не маючи вільних власних оборотних коштів, а також для забезпечення своєчасного виконання договорів постачання, було прийнято рішення здійснити кредитування в обсязі 20 млн.грн. під 21% річних. Погашення цієї дебіторської заборгованості за відвантажену продукцію відбулось вже у 2015 р. Відповідно до курсу долара США на той час, дебіторська заборгованість вже склала 1 млн.

дол. США, тобто фінансові втрати підприємства від зростання курсу дол. США – 50% від загальної суми боргу. Вимушений механізм обслуговування кредитних ресурсів впродовж 2014 – 2015 рр. привів до нарощування чистих збитків та «просування» підприємства до банкрутства. Таким чином, непродуктивні втрати капіталу підприємства обумовлені впливом таких зовнішніх чинників: неповернення дебіторської заборгованості протягом 18 місяців; політична криза в країні 2013 – 2014 рр.; зміна курсу дол. США, а саме з 8 грн. за 1 дол. США у 2013 р. до 22 грн. за 1 дол. США у 2015 р. Слід констатувати, що це втрати капіталу, які спричинені виключно неефективною державною політикою відносно вітчизняного виробника та політичною кризою в країні.

Таким чином, стан промисловості сьогодні характеризується таким: представлені системні ризики в електроенергетиці є характерними для інших галузей промисловості; однією із основних причин обвалу промисловості України стало недостатнє фінансування для забезпечення необхідного своєчасного переоснащення й оновлення основних засобів виробництва, що обумовило їх кількісне, фізичне й моральне виснаження до критичної межі; промислова політика уряду впродовж періоду, що аналізується, сприяла банкрутству і руйнуванню багатьох промислових підприємств, в першу чергу великих, в результаті чого зменшувалися обсяги дохідної частини державного бюджету, а значна кількість працездатних людей залишилася без роботи.

Аналіз ключових показників фінансової звітності (табл. 1) іншого промислового підприємства електроенергетики Запорізької області надає змогу стверджувати, що як абсолютні показники фінансової звітності, так і відносні аналітичні індикатори в повній мірі характеризують фінансову ситуацію на підприємстві та дозволяють їх використовувати для прийняття управлінських рішень.

Таблиця 1

Динаміка ключових показників, що характеризують рівень фінансової стійкості (фінансової безпеки) промислового підприємства Запорізької області

Показник / період	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Перевищення собівартості реалізованої продукції над чистим доходом (млн.грн.)	-434,56	-261,69	-1 158,5	-907,77	-252,45
Перевищення фінансових зобов`язань над вартістю активів (млн.грн.)	-192,62	1 890,91	3 911,75	4 114,73	4 739,37
Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською (млн.грн.)	1 007,0	510,69	486,92	505,94	338,94
Розрахунок EBITDA (млн.грн.)	219,97	77,81	901,82	628,62	225,62

Продовження таблиці 1

Показник / період	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Рентабельність по EBITDA, %	16,11	7,1	38,34	27,2	13,88
Коефіцієнт БІВЕРА	0,01	0,008	0,005	0,008	0,008
Фінансовий леверидж (Debt ratio)	1,47	2,18	3,27	2,21	2,48
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,23	0,17	0,14	0,22	0,17
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,32	-0,54	0,01	0,01	-0,6

Результати проведеного дослідження дозволяють запропонувати якісні та кількісні інформаційно-аналітичні індикатори фінансової безпеки промислових підприємств, які ґрунтуються на діагностиці кризових явищ:

- чисті доходи від реалізації продукції повинні перевищувати обсяг кредитних ресурсів, що залучались для тимчасового покриття потреби у поточних фінансових ресурсах підприємства; це є ознакою спроможності обслуговування кредитних ресурсів;
- якщо впродовж декількох років з моменту залучення кредитних ресурсів (на поповнення оборотного капіталу) підприємство не в змозі розрахуватись за основною сумою боргу, слід розуміти, що такий борг є загрозою втрати фінансової самостійності через зобов'язання перед банком у вигляді «заставного майна»;
- заборгованість з податкових платежів, що супроводжують заробітну плату, повинна бути в обсязі не більше місячного платежу; за інших умов – ми констатуємо, що має місце заборгованість із заробітної плати, тобто чистого обсягу доходів не вистачає для покриття витрат на оплату праці; нестача фінансових ресурсів для покриття прямих витрат (витрати на матеріали, оплату праці), які складають близько 50% собівартості та вище, свідчить про високий ризик втрати фінансової безпеки;
- якщо спостерігається сплата Єдиного соціального внеску на користь держави в повному обсязі, але при цьому зростає заборгованість із виплат заробітної плати – констатуємо намагання керівництва підприємства уникнути адміністративної та кримінальної відповідальності, але при цьому – існує соціальна безвідповідальність по відношенню до працівників підприємства, що у підсумку призведе до судових процесів та примусового виконання керівництвом та власниками підприємства своїх обов'язків перед персоналом;
- поступове зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги є результатом нестачі фінансових ресурсів для забезпечення поточної діяльності; якщо така ситуація спостерігається одночасно зі зниженням чистого доходу від реалізації продукції, зростанням заборгованості із заробітної плати, необхідністю обслуговування

кредитних ресурсів попередніх періодів, збитковою діяльністю – констатуємо фінансову неспроможність покриття витрат на виробництво та його обслуговування, та як наслідок – високу ймовірність втрати іміджу підприємства та фінансової незалежності;

- незначні обсяги дебіторської заборгованості у порівнянні з суттєвими обсягами короткострокових зобов'язань (за співставними статтями) – результат демпінгової комерційної політики, яка неминуче веде до банкрутства; якщо короткострокова дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги не повертається більше одного фінансового року – має місце ризик втрати її реальної вартості, який може перевищувати 50%;
- якщо впродовж тривалого періоду часу чисті доходи від реалізації продукції менше за операційні витрати – має місце накопичення непокритих збитків та втрата ринкової вартості підприємства.

Таким чином, інформаційно-аналітичні індикатори безпеки промислового підприємства, що функціонує в умовах фінансової кризи, являє собою систему показників (абсолютних та відносних), які використовуються з метою діагностики ознак кризи та прийняття управлінських рішень щодо їх нейтралізації.

Література

1. Мазур В.Л. Проблеми промислової політики в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2016_12_4 (дата звернення 10.10.2019).

Воронкова В.Г.
д.філос.н., проф., зав.кафедри менеджменту організацій
Інженерний Інститут Запорізького національного університету

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕКСПЕРТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ВИМОГА ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми експертизи проектів з цифровізації суспільства в тому, що перехід до цифрової економіки є світовою тенденцією, тож підготовка експертних менеджерів як вимога цифровізації суспільства повинна стати поштовхом для розвитку бізнесу-моделей через застосування ІТ-рішень, що збільшить кількість і якість продукції та послуг, а також практичні кроки до формування цифрової економіки в майбутньому.

Мета дослідження - розкрити концептуалізацію експертизи проектів з цифровізації суспільства та умови підготовки експертних менеджерів, її понятєво-категоріальний апарат, еволюцію основних категорій у вимірі «цифровізації» та затребуваність концепції цифровізації як креатора цифрового середовища, в основі якого новий рівень взаємодії «людина-соціум-цифрові технології», що змінює самі моделі соціальності як такої.

Цінними для нас є доробки з цифрового суспільства та цифрової освіти таких авторів, як Р. Арона, Д. Белла, Е. Гідденса, Л. Берталанфі, З. Бжезинського, І. Валлерстайна, М. Кастельса, Ю. Лотмана, Н. Лумана, У.

Матурана, Дж. Нейсбіта, О.Тоффлера, Ф.Фукуями, на основі яких розгорталася еволюція інформаційного суспільства в постінформаційне і цифрове, що вимагає нової моделі експертного менеджменту.

Ми маємо зрозуміти, що розвиток цифрових технологій формують унікальні умови для виникнення нових макросоціальних процесів, а саме з працівниками і роботодавцями нових трудових відносин, враховуючи глобальний аспект. Важливою особливістю сучасного розвитку у рамках технології цифрового стаффінгу реалізовані нові високотехнологічні підходи до залучення цифрового персоналу. Цифрова економіка епохи Інтернету формує унікальні умови для виникнення нових відносин між роботодавцями і працівниками, так і між компаніями, що розсіяні по всьому світу. Епістемологічний характер формування концепції експертного менеджменту як вимога цифровізації суспільства та праксеологічне її вирішення на користь ефективності креативної цифрової економіки свідчить, що експертний менеджмент повинен володіти необхідними і достатніми ресурсами (кадрами, лідерами, інфраструктурою, фінансами) для відтворення та ефективного розвитку, що торкається соціальної царини підвищення ефективності експертних моделей завдяки використанню інформаційних технологій у проектній діяльності.

З середини 2000-х рр. експертний менеджмент формується як прикладна наука, яка інтенціонує свої дослідження на вивченні цифрових технологій заради підтримки проектної діяльності цифрової економіки [1, с.114-124]. Важливим є використання міжнародного досвіду в питаннях реалізації цифрових стратегій, усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації шляхом залучення інвестицій, поглиблення співпраці з ЄС.

Актуальним є створення нових можливостей для реалізації експертного людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних і «цифрових» індустрій та бізнесу. Матриця інформаційних технологій підтримки проектної діяльності цифрової економіки, як і будь-який масштабний процес, актуалізує дискурсоосмислення взаємовідносин «людина, техніка, суспільство, технології, бізнес, інфраструктура, освіта, експертний менеджмент», що є центральною у всій проектній діяльності.

Формування концепції експертного менеджменту як вимога цифровізації суспільства повинно зосереджуватися навколо питань:

1. Цифрова економіка як драйвер переходу до інформаційного суспільства.
2. Сучасні цифрові технології і кібербезпека.
3. Нова індустріалізація та технологічний розвиток в Україні.
4. Статус індустрії 4.0 в Україні та регіонах.
5. Підвищення ефективності працівників за допомогою спеціального програмного забезпечення.
6. Цифрова економіка та трансформація бізнес-моделей.
7. Цифрова економіка: менеджмент, технології, безпека.
8. Партнерство та спільні проекти в цифровій економіці 4.0.
9. Інтелектуальні інформаційні технології обробки великих даних, Інтернет речей та вбудованих систем для цифрової індустрії.
10. Практичні приклади цифрової трансформації бізнесу: переваги і

недоліки.

11. Кібербезпека ІТ-інфраструктури – практичні аспекти.

Запорізький регіон є одним із лідерів з виробництва промислової продукції, електроенергії та продуктів харчування. Тим не менше, на часі залишається впровадження цифрових технологій у виробництво, що значно підвищить ефективність роботи бізнесу та його конкурентоздатність [2, с. 13-27], формування концепції експертного менеджменту як вимога цифровізації суспільства та підготовки спеціалістів з експертного цифрового менеджменту.

Формування концепції експертного менеджменту як вимога цифровізації суспільства повинна упроваджуватися у бізнес-моделі та освітянську галузь, що вимагає коригування наукових досліджень у контексті проблем четвертої промислової революції, яка вносить нові виклики та надає нові можливості для закладів вищої освіти та України в цілому. В контексті креативної моделі інноваційно-технологічної моделі освіти акцент ставиться на розвиток науки, освіти, ноу-хау, інформаційних технологій «нової хвилі». Сьогодні креативна освіта цифрового суспільства включає інформаційне забезпечення сучасного розвитку соціуму; цифрові ресурси і управління ними; цифрові послуги в контексті Інтернет-економіки; цифрові послуги і підприємництво; цифрові системи, їх технічна підтримка та управління ними; розвиток комп'ютерного добробуту як чинника розвитку другої епохи машин та їх позначення на розвиток науково-технічних досягнень.

Література

1.Voronkova, Valentyna, Kyvliuk, Olga, Nikitenko, Vìtalina, Oleksenko, Roman "Stem-education" as a factor in the development of "smart-society" : forming of "stem-competence. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* Запоріжжя. 2018. Вип. 72. Р.114-124.

2. Воронкова В. Г. Концепція розвитку проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової трансформації до Smart-суспільства *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії* : *зб. наук. праць.* 2016. Вип. 67. С. 13-27.

Макаренко А.П. **д.е.н., проф. кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту,**
Меліхов Є.В. ст. гр.ІПЗ–18–1бд
Інженерного інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

РЕЙДЕРСТВО ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Одночасно з появою приватної власності з'явилися охочі заволодіти чужим майном незаконним шляхом. Вони почали розробку різних методів заволодіння власністю. Сам процес незаконного захоплення майна отримав назву «рейдерство».

Рейдерство (від англ. Raider, спочатку «учасник нальоту») - силове недружнє поглинання підприємства проти волі його власника, що має

переважне становище на даному підприємстві, або керівника; процес, пов'язаний з рейдерством, називається «рейдерське захоплення».

Білі рейдери діють методом корпоративного шантажу в рамках чинного законодавства. В нашій країні вони трапляються доволі рідко і є більш характерними для країн із розвиненою економікою та високою бізнес-культурою. Такий тип рейдерства дозволяє змінювати керівництво, скуповувати акції та борги кредиторів на законних підставах.

Початок атаки – скуповування акцій за порівняно високими цінами. Зазвичай рейдерам достатньо скупити 10-15 відсотків акцій, щоб ініціювати проведення зборів акціонерів з необхідним порядком денним, наприклад, зміною керівництва підприємства. Найчастіше керівники не йдуть на переговори, після чого рейдери переходять до дій.

«Сіре» рейдерство включає більш агресивні і де коли навіть силові дії, прикриті рішеннями судів, державних і правоохоронних органів, і може мати мету повністю захопити компанію-жертву. Юридичне оформлення рейдерських дій може бути настільки якісним, що створює видимість відсутності порушень закону. Саме до числа «сірих» рейдерів відносяться найнебезпечніші компанії, що спеціалізуються на захопленні підприємств. Вони мають кваліфіковану юридичну і економічну служби і часто називаються інвестиційними компаніями.

Чорні рейдери для отримання результату використовують кримінальні методи (захоплення, підробка документів, реєстрація компаній на підставних осіб, підкуп силових структур, чиновників, суддів і судових виконавців, фізичне усунення невигідних осіб). Результати діяльності чорних рейдерів украй негативні, оскільки вони безпосередньо зазіхають як на власність особи, так і на її життя, здоров’я, честь та гідність.

Найбільш характерними методами «чорних» рейдерів є скуповування акцій і боргових зобов'язань, ініціювання процедури банкрутства, протиправний доступ до реєстру акціонерів, значне заниження вартості підприємства тощо. Особливий інтерес для рейдерів становлять державні та приватні підприємства, що володіють нерухомістю.

Отже, рейдерство в Україні з’явилось і отримало розповсюдження саме через недосконаліть законодавства і корупційність органів влади. Існують наступні типи рейдерських захоплень, а саме: силове захоплення, додемісія, контроль над менеджментом, інформаційний терор, скупівля акцій, реприватизаційне захоплення, боргове захоплення, юридичний терор, захоплення за допомогою реєстратора.

Активізація скупівлі акцій - вірна ознака підготовки рейдерського захоплення підприємства. Як вже говорилося, рейдер зацікавлений в придбанні якомога більшої кількості акцій. Він може запропонувати дуже високу ціну, і буде постійно турбувати акціонера своїми пропозиціями, адже він купує не акції, він купує можливість шантажу - якщо його проект вдасться він або захопить підприємство, або продасть свій пакет змученому власнику на

порядок дорожче, ніж купував. Іноді рейдери отримують доступ до бази даних акціонерів і починають «обробку» акціонера - дзвонять додому і навіть приходять. Часті перевірки підприємства з боку контролюючих органів теж повинні насторожити керівництво.

Отже, для боротьби з рейдерством потрібно, в першу чергу, створити ефективну депозитарну систему власників акцій підприємств, розробити законодавчі норми, захищаючі приватну власність, не дозволяючи через суди відбирати справедливо придбані активи, унеможливити швидку передачу у власність спільних об'єктів, надати можливість поновлення юридичного статусу незаконно реорганізованої юридичної особи, створити відкриті списки судових позовів і судових рішень, де мали місце факти рейдерського захоплення підприємств.

Література

1. Варналій З.С., Живко З.Б. Роль державних інституцій в удосконаленні державного регулювання у сфері протидії рейдерству. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.* 2014. № 154. С. 12.

2. Гарагонич О.В. Етапи рейдерського захоплення акціонерних товариств. *Вісник Академії адвокатури України.* 2013. № 3(28). С. 27–28.

3. Друзін Р.В. Засади забезпечення протидії недружньому злиттю і поглинанню підприємств. *Фінанси, банки, інвестиції.* 2013. № 5. С. 36.

Ткаченко Є.Ю.
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови господарювання вимагають відпідприємства забезпечення постійногозахисту його економічних інтересів та стабільного розвитку.

Забезпеченняфінансової стабільності та можливості швидко реагувати на зовнішні і внутрішні загрози підприємства можливо за умови формування дієвої системиуправліняфінансовою безпекою.

В економічній літературі під фінансовою безпекою підприємстварозуміють складову економічної безпеки підприємства, яка характеризується наявністю:

– збалансованого фінансового стану,

–стійкістю до загроз;

– здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, а також місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів;

– спрямованістю на ефективний і сталий розвиток.

Фінансова безпека підприємства постійно знаходить під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз.

До зовнішніх загроз відносять:

– несприятливі макроекономічні умови: загальноекономічна ситуація в країні і регіоні, кризи;

– урядові кризи;

– нестабільність нормативно-правової бази, податкової, кредитної і страхової політики;

– рівень інфляції і прогноз інфляції;

– нестабільність валютної політики держави і / або валютного курсу;

– брак коштів для інвестування в регіоні, низький рівень інвестиційної активності;

– несприятливі умови кредитування підприємств, зміна процентних ставок за кредитами;

– недобросовісна конкуренція на ринку;

– несприятлива криміногенна обстановка в регіоні, поширення кримінальних і фінансових злочинів у фінансово-кредитній сфері;

– природні катаклізми.

Внутрішніми загрозами підприємства визнають:

– некваліфікований менеджмент та помилки впланування і ухвалення тактичних рішень;

– слабке маркетингове опрацювання ринку;

– недостатню ліквідність активів підприємства;

– низький рівень кваліфікації основного персоналу;

– неконкурентну цінова політика; слабке технічне озброєння підприємства;

– перебої в роботі устаткування і комунікацій;

– помилки в організації збереження фінансових і матеріальних цінностей;

– просочування стратегічної і фінансової інформації підприємства, недоліки в організації роботи служби безпеки підприємства;

– низький рівень бізнес репутації підприємства;

– відсутність планування діяльності підприємства в аварійних ситуаціях та недотримання контрактів і договірних зобов'язань [1]

Для забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки підприємству треба приділяти багато уваги питанням управління її рівнем. Можна виділити декілька етапів управління рівнем фінансової безпеки підприємства:

Етап 1. Визначення цілейуправління фінансовою безпекою підприємства.

На цьому етапі визначаються поточні та довгострокові цілі управління фінансовою безпекою підприємства.

Етап 2. Розробка стратегії управління фінансовою безпекою підприємства.

При цьому:

–здійснюється аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища;

– формується інформаційна база, в основі якої знаходитьсястатистична та фінансова звітність підприємства;

– досліджується сучасний станфінансових ринків, проводяться аналітичні огляди та спеціальні дослідження тощо.

Етап 3. Формування портфелю стратегій управління фінансовою безпекою підприємства.

Цій етаппередбачає розробкута оцінку альтернатив стратегій управління фінансовою безпекою підприємства, їх вибір і формування стратегічного набору.

Стратегії повинні орієнтувати на максимальну та своєчасну адаптацію діяльності підприємств до динамічного фінансовогосередовища для досягнення стратегічних цілей.

Етап 4. Аналізстратегічних альтернатив, вибір та розроблення стратегії.

На цьому етапі формується вибір стратегії, доцільної для підприємства за конкретних умов господарювання та яка максимально підвищить довгострокову ефективність організації. При цьому враховуються факторів зовнішнього та внутрішнього середовища та рівень фінансової безпеки.

Етап 5. Реалізація обраної стратегії.

Цей етап передбачаєреалізацію стратегії, яказабезпечує підприємству:

– формування та ефективне використання фінансових ресурсів,

– виявлення найефективніших напрямів інвестування,

– відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства,

– визначення головної загрози з боку конкурентів,

– вибір напрямів фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

Успіх реалізації обраної стратегії забезпечить підприємству необхідний рівень фінансової безпеки та умовидля сталого розвитку.

Література

1.Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Київ: Фенікс, 1999. 338 с.

2. Бланк И.А. Управлениефинансовойбезопасностьюпредприятия. Київ : Эльга ; Ника-Центр, 2004. 784 с.

3. Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: монографія. Київ: Національна академія управління, 2010. 232 с.

4. Мартюшева Л.С., Кузенко Т.Б., Литовченко. О.Ю. Фінансова безпека підприємств : конспект лекцій. Харків : ХНЕУ, 2008. 140 с.

Меліхова Т.О. д.е.н., проф., зав. кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту,
Лєвтєрова Л. магістрант групи ОА-18-1мз
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

При здійсненні фінансово-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства використовуються виробничі запаси, які займають важливу частину в активах підприємства. Своєчасна та якісна інформація про надходження, рух та наявність залишку матеріалів на потрібну дату має суттєве значення для управління запасами сільськогосподарського підприємства.

Неналагоджена система управління виробничими запасами призводить до несвоєчасного забезпечення сільськогосподарського підприємства необхідною матеріалами або до надлишкового запасу матеріалів, що може привести до їх псування та втрати. При неефективному управлінні запасами зростає ризик отримання підприємством збитку. Для поліпшення інформаційної безпеки на підприємстві потрібно вдосконалювати обліково-аналітичне забезпечення запасів шляхом деталізації субрахунків.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про сільськогосподарську продукцію та розкриття інформації про них у фінансовій звітності відображено у П(С)БО 30 «Біологічні активи» [1].

Для узагальнення інформації про наявність і рух належних підприємству запасів сировини і матеріалів (у тому числі сировини й матеріалів, які знаходяться в дорозі або переробці), будівельних матеріалів, запасних частин, матеріалів сільськогосподарського призначення, палива, тари й тарних матеріалів, відходів основного виробництва призначено рахунок 20 «Виробничі запаси» [2]. За дебетом рахунку 20 «Виробничі запаси» відображаються надходження запасів на підприємство, їх дооцінка, а за кредитом - витрачання на виробництво (експлуатацію, будівництво), переробку, відпуск (передачу) на сторону, уцінка тощо [2].

На підприємстві на субрахунку 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення» обліковуються насіння, що використовуються для висаджування, посіву та відгодівлі тварин безпосередньо в господарстві. Також на цьому рахунку обліковуються мінеральні добрива, отрутохімікати для боротьби зі шкідниками й хворобами сільськогосподарських культур [2].

Для удосконалення обліку виробничих запасів на сільськогосподарському підприємстві запропоновано у робочий план рахунків внести зміни шляхом відкриття субрахунків четвертого та п’ятого порядку, а саме відкрити субрахунок 2081 «Зернові культури» з наступною деталізацією та поділом на: 20811 «Пшениця озима», 20812 «Кукурудза», 20813 «Ячмінь ярий», 20814 «Гречка», 20815 «Горох»; та відкрити субрахунок 2082 «Технічні культури» з

наступною деталізацією та поділом на: 20821 «Льон», 20821 «Соняшник», 20823 «Коріандр»; а також відкрити субрахунок 2083 «Матеріали для боротьби з шкідниками й хворобами сільськогосподарських культур» з поділом на 20831 «Мінеральні добрива» та 20832 «Отрутохімікати».

Отже, для удосконалення обліку виробничих запасів на сільськогосподарському підприємстві пропонується до робочого плану рахунків внести додаткові субрахунки до субрахунку 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення». Додаткова деталізація субрахунків зменшить вірогідність допущення помилок в обліку виробничих запасів, що забезпечить якість ведення обліку на сільськогосподарському підприємстві та підвисить ефективність його діяльності. Вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення запасів підвиситься рівень інформаційної безпеки на підприємстві в цілому.

Література

1. П(С)БО 30 «Біологічні активи» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05 (дата звернення: 17.10.2019)

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99 (дата звернення: 17.10.2019)

Шапуров О.О.
к.е.н., доц. каф. фінансів,
банківської справи та страхування,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ МЕТАЛУРГІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні тенденції світової економіки спрямовані на постійні інновації: розвиток робототехніки, ІТ – технологій, виробництво наноматеріалів та наноструктурованого покриття, впровадження когнітивних наук.

На думку багатьох вчених сировинні галузі третього технологічного укладу стримують динаміку національної економіки та необхідно всебічно стимулювати третинний сектор економіки (сектор фінансових послуг, ІТ – послуг).

Але слід зауважити та виділити основні фактори на захист сировинних галузей, зокрема металургійного сектору економіки:

1) Кожен рік виробляється та продається на світовому ринку майже 1,5 млн.т. сталі та з кожним роком цей показник зростає (2016 р. – 1,621 млн.т). Україна входить в десятку експортів світу;

2) Металургійна галузь є стратегічною складовою національного виробництва, основною бюджетоутворюючою та експортною галуззю економіки України;

3) Україна має великі запаси залізних і марганцевих руд, енергетичного вугілля, є діючі металургійні підприємства з окремими елементами сучасних технологій і поки ще висококваліфіковані кадри, а також великі потенційні потреби на модернізацію діючого металофонду країни;

4) Більшість підприємств промисловості, які створюють 30% ВВП належать до галузі металургії та знаходяться в старопромислових регіонах.

Тому пріоритетним напрямом держави та регіонів є збереження фінансової безпеки підприємств старопромслових регіонів металургійного виробництва.

Для збереження фінансової безпеки необхідно створити дієвий методологічний підхід, який буде давати оцінку збоїв діяльності металургійного підприємства.

Основні етапи методологічного підходу оцінки фінансової безпеки металургійного підприємства:

1) Коефіцієнтний аналіз ліквідності, платоспроможності та стійкості;

2) Визначення типу фінансової стійкості;

3) Оцінка ліквідності балансу металургійного підприємства

4) Визначення рівня фінансової безпеки

Розглянемо на прикладі ПАТ «Запоріжсталь» запропонований методологічний підхід.

Етап 1. Проведення аналізу ліквідності, платоспроможності та стійкості ПАТ «Запоріжсталь» за останні 3-5 років (порівняння з нормативними значеннями. Розрахунки наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості ПАТ «Запоріжсталь»

Показники	Рік			Нормативи
	2016	2017	2018	
Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості				
Коефіцієнт автономії	0,50	0,42	0,47	>0,5
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,50	0,58	0,53	<0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	2,01	2,36	2,12	1-2
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,57	0,48	0,52	0,75-0,9
Коефіцієнт фінансового ризику	1,01	1,36	1,12	<0,7
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,04	0,10	0,19	0,3 - 0,5
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	0,21	0,53	1,17	0,5 - 0.8
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом	0,04	0,07	0,13	>0,1
Коефіцієнтний аналіз ліквідності та платоспроможності ПАТ «Запоріжсталь»				
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,33	0,11	0,13	0,2-0,35
Коефіцієнт термінової ліквідності	6,02	11,00	13,01	0,7 - 0,8 опт. 1
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт загального покриття)	1,22	1,19	1,32	1-2
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації коштів	0,24	0,16	0,15	0,5 - 0,7

Етап 2. Визначення типу фінансової стійкості ПАТ «Запоріжсталь». Розрахунок наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Визначення типу фінансової стійкості ПАТ «Запоріжсталь»

Показники	2016р.	2017р.	2018р.
1. Власні оборотні кошти	865207	2732545	5964153
2. Довгострокові зобов'язання	3012500	3409429	3006951
3. Короткострокові кредити банків і кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	14267771	29201984	31784127
4. Запаси	4086059	5133494	5112500
5. Наявність власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів (п.1+п.2)	3877707	6141974	8971104
6. Наявність власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків для формування запасів (п.1+п.2+п.3)	18145478	35343958	40755231
7. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів (п.1– п.4)	-3220852	-2400949	851653
8. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для і формування запасів (п.5–п.4)	-208352	1008480	3858604
9. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків для формування запасів (п.6–п .4)	14059419	30210464	35642731
10. Тип фінансової стійкості	нестійкий фінансовий стан	нормально стійкий фінансовий стан	абсолютна фінансова стійкість

Етап 3. Оцінка ліквідності балансу металургійного підприємства ПАТ«Запоріжсталь». Результати розрахунків наведено в таблиці 3 та 4.

Таблиця 3

Розраховані групи активів та пасивів балансу ПАТ «Запоріжсталь»

Активи	2016р.	2017р.	2018р.	Пасиви	2016р.	2017р.	2018р.
А1	1028554	348928	423708	П1	244132	378782	202327
А2	17531310	34558851	40932172	П2	13956214	28793758	31166554
А3	3886350	5640930	6334392	П3	3083968	3173512	3179746
А4	18186945	22381613	21909639	П4	23198154	29641022	33900303

Таблиця 4

Порівняння груп активів та пасивів ПАТ «Запоріжсталь» за період 2016-2018рр.

Активи	2016р.	2017р.	2018р.	Норматив
А1іП1	>	<	>	>
А2іП2	>	>	>	>
А3іП3	>	>	>	>
А4ІП4	<	<	<	<

Етап 4. Визначення рівня фінансової безпеки ПАТ «Запоріжсталь». Рівень фінансової безпеки можна визначити виходячи з запропонованого алгоритму, який наведено в таблиці 5.

Таблиця 5

Алгоритм визначення рівня фінансової безпеки

Рівень фінансової безпеки	Коефіцієнтний аналіз	Оцінка типу фінансової стійкості	Ліквідність балансу
Абсолютна фінансова безпека	Коефіцієнти на 95-100% відповідають нормативам	Абсолютна фінансова стійкість	Всі нерівності відповідають нормативам
Фінансова безпека з поточними фінансовими загрозами	Коефіцієнти на 50-75% відповідають нормативам	Нормально стійкий фінансовий стан	Перша нерівність не відповідає нормативу, інші відповідають
Фінансова небезпека з стратегічними фінансовими загрозами	Коефіцієнти на 25-50 % відповідають нормативам	Нестійкий фінансовий стан	Дві або більше нерівностей не відповідають нормативу

Таким чином виходячи з запропонованого методичного підходу ПАТ «Запоріжсталь» відповідає першому рівню фінансової безпеки – абсолютна фінансова безпека.

Література

1. Терещенко О.О., Невмержицький Я.І.,Куліш А.П., Терещенко С.І.Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни - заг. ред. О.О. Терещенка; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Вид. 3-тє, без змін. Київ: КНЕУ, 2009. 312 с.
2. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Вид. 2-ге, без змін. Київ: КНЕУ, 2009. 588 с.
3. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. Фінансовий менеджмент: підручник. кер. кол. авт. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Вид. 2-ге, без змін.

Київ: КНЕУ, 2008. 535 с.
4. Кірейцев Г.Г.Фінансовий менеджмент. Житомир: ЖІТІ, 2001. 440 с. URL: http://buklib.net/books/28032/.
5. Фурик В. Г., Кулик І. М..Фінанси підприємств: Практикум. Вінниця: ВНТУ, 2010. 93 с. URL: http://posibnyky.vntu.edu.ua/fin/3.htm.
6. Шапуров О. О. Аналіз сучасних тенденцій у металургії: інноваційно-інвестиційний розвиток та конкурентоспроможність на світовому ринку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 11. С. 168-173. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_11_39

Сіліна І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Проблема забезпечення економічної безпеки підприємств є однією з найбільш значущих в управлінській діяльності, оскільки її рішення служить запорукою підвищення конкурентоспроможності, завоювання міцної ринкової позиції і забезпечення сталого розвитку підприємства.

Під безпекою підприємства слід розуміти його захищеність від негативного впливу сукупності соціальних, економічних, екологічних, правових і силових внутрішніх і зовнішніх факторів. Найважливішою складовою безпеки підприємства є його економічна безпека, яку інтерпретуємо як захищеність підприємства, а саме: його капіталу, персоналу, матеріальних і нематеріальних активів, прав, позицій на ринках, іміджу та перспектив його подальшого розвитку від негативного впливу сукупності економічних ендогенних і екзогенних факторів.

Керівники підприємств повинні приймати рішення в умовах невизначеності, що визначається знаходженням кордонів правомірного та обґрунтованого ризику, психологічним сприйняттям ризику, забезпеченням соціальної та економічної безпеки. Успіх в ситуаціях ризику може бути забезпечений лише при взаємодії всіх важелів ринкової економіки в цілому і за умови своєчасної діагностики фінансового стану кожного конкретного суб'єкту господарювання.

Діагностика фінансового стану суб’єктів господарювання визначається як важливий інструмент забезпечення їх життєстійкості за сучасних умов важко передбачуваного динамічного зовнішнього середовища.

Діагностику фінансового стану доречно проводити у таких формах [1, с. 182]:

– оцінювання діяльності суб'єкту господарювання, тобто проведення аналізу показників, що визначають ефективність діяльності, згідно зі стратегічними цілями підприємства;

– здійснення експрес-діагностики фінансового стану підприємства, тобто проведення аналізу системи взаємопов'язаних показників, які визначають загальний фінансовий стан діяльності підприємства;

– здійснення контролю фінансових показників, що визначать наслідки фінансової діяльності, для нейтралізації негативної динаміки.

Більшість науковців при визначенні фінансового стану підприємства використовують показники фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, показниками прибутковості (рентабельності) та оборотності капіталу (ділової активності) [2] (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік діагностичних показників для оцінювання фінансового стану суб'єктів господарювання

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Норматив
Діагностичні показники для оцінювання фази залучення капіталу		
коефіцієнт автономії	ф. 1, ряд. 1495 ф. 1, ряд. 1900	>0,6
коефіцієнт маневрування власного капіталу	ф. 1, ряд. 1495 + ряд. 1595 – ряд. 1095 ф. 1, ряд. 1495	>0,5
коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	ф. 1, ряд. 1595 ф. 1, ряд. 1495 + ряд. 1595	зменшення
коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	ф. 1, ряд. 1495 + ряд. 1595 – ряд. 1095 ф. 1, ряд. 1100	>0,1
коефіцієнт фінансового левериджу	ф. 1, ряд. 1595 ф. 1, ряд. 1495	<1
коефіцієнт реальної вартості майна	ф. 1, ряд. 1010 ф. 1, ряд. 1300	>0, збільшення
Діагностичні показників для оцінювання фази розміщення капіталу		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	ф. 1, ряд. 1165 ф. 1, ряд. 1695	0,2-0,35
Коефіцієнт швидкої ліквідності	ф. 1, ряд. 1195 + ряд. 1100 ф. 1, ряд. 1695	0,7-0,8

Продовженнятаблиці 1

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Норматив
Коефіцієнт загальної ліквідності	ф. 1, ряд. 1195 ф. 1, ряд. 1695	>1
Коефіцієнт критичної ліквідності	ф. 1, ряд. 1195 – ряд. 1100 ф. 1, ряд. 1695	>0,8
Власні оборотні кошти	ф. 1, ряд. 1495 + ряд. 1595 – ряд. 1095	Зростання
Діагностичні показників для оцінювання фази використання капіталу		
Коефіцієнт оборотності ак- тивів (капіталу)	ф. 2, ряд. 2000 (ф. 1, гр. 3 ряд. 1300 + гр. 4 ряд. 1300) / 2	зростання
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	ф. 2, ряд. 2000 (ф. 1, гр. 3 ряд. 1195 + гр. 4 ряд. 1195) / 2	зростання
Коефіцієнт оборотності за- пасів	ф. 2, ряд. 2000 (ф. 1, гр. 3 ряд. 1100 + гр. 4 ряд. 1100) / 2	зростання
Коефіцієнт оборотності де- біторської заборгованості	ф. 2, ряд. 2000 (ф. 1, гр. 3 ряд. 1125 + ряд. 1130 + ряд. 1135 + ряд. 1155 + + гр. 4 ряд. 1125 + ряд. 1130 + ряд. 1135 + ряд. 1155) / 2	зростання
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	ф. 2, ряд. 2000 (ф. 1, гр. 3 ряд. 1695 + гр. 4 ряд. 1695) / 2	зростання
Рентабельність активів	ф. 2, ряд. 2350 × 100% (ф. 1, гр. 3 ряд. 1300 + гр. 4 ряд. 1300) / 2	зростання
Рентабельність власного Капіталу	ф. 2, ряд. 2350 × 100% (ф. 1, гр. 3 ряд. 1495 + гр. 4 ряд. 1495) / 2	зростання
Рентабельність продажу	ф. 2, ряд. 2350 × 100% ф. 2, ряд. 2000	зростання
Рентабельність виробництва	ф. 2, ряд. 2350 × 100% ф. 2, ряд. 2050	зростання

Діагностика фінансового стану підприємства по вищезазначеним показникам дає змогу виявити диспропорції у кругообігу капіталу, які негативно впливають на фінансовий стан суб'єкту господарювання, та в свою чергу, забезпечити його економічну безпеку.

Слід зазначити, що вибір конкретних методів повинен диктуватися особливостями галузі, в якій працює підприємство, а в окремих випадках навіть самі методики можуть і повинні піддаватися коригуванню з урахуванням специфіки галузей.

В ринкових умовах суб'єкт господарювання функціонує при підвищеному ризику і невизначеності. Тому керівник нової формації повинен не стільки шукати бізнес із заздалегідь передбачуваних результатом без ризику, скільки вміти відчувати ризик, оцінювати його ступінь і не переходити за допустимі межі економічної безпеки.

Ризики і невизначеність виступають невід'ємними рисами господарської діяльності і процесів управління. Невизначеність розглядається як умова ситуації, в якій не можна оцінити ймовірність потенційного результату. Часто така ситуація виникає, коли впливають на ситуацію чинники нові і про них не можна отримати достовірну інформацію. Тому наслідки прийняття управлінського рішення важко передбачити.

Зазвичай, стикаючись з невизначеністю, менеджер намагається отримати додаткову інформацію та експертними методами, а частіше інтуїтивними визначити ймовірність досягнення результату.

Можна виділити наступні чинники, які породжують ризик: загрози та обмеження зовнішнього середовища; форс-мажорні обставини; внутрішні загрози; недостатня компетентність персоналу управлінців (менеджерів); несумлінність і неспроможність партнерів. Ризик виявитися обманутим в угоді або зіткнутися з неплатоспроможністю боржника, неповоротних боргів, особливо в нинішніх умовах, досить реальний.

Працівники служби економічної безпеки повинні оволодіти прийомами фінансового аналізу, щоб на його основі виявляти найбільш вразливі місця в економіці господарюючого суб'єкта, чітко і ясно обґрунтувати необхідні заходи втручання для виходу зі скрутного становища. Діагностика фінансового стану повинна стати повсякденним інструментом управління. Однією з найважливіших завдань забезпечення економічної безпеки є виявлення, оцінка та мінімізація підприємницьких ризиків. Це необхідно для попередження негативних наслідків тих чи інших ризиків і вживання прийняття адекватних превентивних заходів.

Література

1. Городня Т.А., Мойсеєнко І.П. Економічна та фінансова діагностик: навч. посіб. Львів: Магнолія, 2014. 282 с.

2. Кизим М. О., Забродський В.А., Зінченко В.А., Копчак Ю.С. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: монографія. Харків: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2003. 144 с.

Феофанов Л.К., к.е.н., доцент кафедри обліку,
аналізу, оподаткування та аудиту,
Меліхов В.В., магістрант групи ОА-18-1мз,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНОГО ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Успішне здійснення виробничого процесу полягає у правильному ведені аналітичного обліку виробничих запасів, виробництва та готової продукції. Важливим фактором розвитку виробничих підприємств є стабільна забезпеченість підприємства виробничими запасами, створення умов ефективного виробництва та своєчасне відвантаження продукції покупцям.

Для удосконалення обліку витрат на виробництво готової продукції пропонуємо субрахунки другого порядку до рахунку 23 «Виробництво»:

– 231 «Виробництво авіаційних двигунів і газотурбінних приводів індустріального застосування Д-36»;
– 232 «Виробництво авіаційних двигунів і газотурбінних приводів індустріального застосування Д-136»;
– 233 «Виробництво авіаційних двигунів і газотурбінних приводів індустріального застосування Д-436»;
– 234 «Виробництво авіаційних двигунів і газотурбінних приводів індустріального застосування Д-18Т»;
– 235 «Виробництво авіаційних двигунів і газотурбінних приводів індустріального застосування Д-336»;
– 236 «Виробництво авіаційних двигунів і газотурбінних приводів індустріального застосування АІ-336».

Для удосконалення обліку готової продукції пропонуємо субрахунки другого порядку до рахунку 26 «Готова продукція»:

– 261 «Готова продукція - авіаційні двигуни і газотурбінні приводи індустріального застосування Д-36»;
– 262 «Готова продукція - авіаційні двигуни і газотурбінні приводи індустріального застосування Д-136»;
– 263 «Готова продукція - авіаційні двигуни і газотурбінні приводи індустріального застосування Д-436»;
– 264 «Готова продукція - авіаційні двигуни і газотурбінні приводи індустріального застосування Д-18Т»;
– 265 «Готова продукція - авіаційні двигуни і газотурбінні приводи індустріального застосування Д-336»;
– 266 «Готова продукція - авіаційні двигуни і газотурбінні приводи індустріального застосування АІ-336».

Отже, удосконалення аналітичного обліку виробництва готової продукції сприяє забезпечення строгого порядку випуску, приймання, зберігання й відвантаження готової продукції. Дані аналітичного обліку повинні містити інформацію для знаходження резервів зниження виробничої собівартості продукції в частині раціонального використання виробничих запасів та зниження норм витрат.

Гамова О. В., к.е.н., доц.кафедри обліку,
аналізу, оподаткування та аудиту
Гнатєва Х.В., магістрант групи ОА-18-1мз,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

,

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТА ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Однією з умов повноцінного функціонування суб'єкта господарювання є наявність на його балансі основних засобів. Це вимагає постійного контролю за ефективністю використання основних засобів для потреб управління виробничою діяльністю. Одним із основних завдань обліку основних засобів як невід'ємної складової економічної експертизи є надання повної, правдивої та неупередженої інформації щодо них.

Внутрішній контроль основних засобів як невід'ємної складової економічної експертизи регулюється в першу чергу Законом України «Про аудиторську діяльність». Він спрямований на створення нової незалежної системи фінансового та податкового контролю задля захисту інтересів підприємства та визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні.

Основні засоби займають вагоме місце в господарській діяльності підприємства, їх частка дозволяє оцінити рівень забезпеченості необхідними умовами для здійснення фінансової діяльності суб'єктом господарювання.

Надзвичайної актуальності управління основними засобами набуває у зв'язку з широким розповсюдженням застосування прикладних програм з обліку, аналізу, аудиту, корпоративного управління тощо. Підвищення ефективності використання основних засобів підприємств є одним з основних питань у період переходу до ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Сучасний етап розвитку України характеризується тим, що держава намагається побудувати власну, самостійну і перш за все ефективно діючу економічну систему, що в свою чергу потребує постійного вдосконалення управління господарськими процесами в усіх сферах господарювання, і особливо це стосується виробництва. Необхідною умовою здійснення господарської діяльності є забезпечення підприємства основними засобами.

Основні засоби є сукупністю засобів праці, які функціонують у натуральній формі протягом кількох років у сфері матеріального виробництва або нематеріальної сфери, які, відповідно до бухгалтерських звітів, включені до складу основних засобів.

Отже результатами дослідження є сформований комплексний підхід до формування системи внутрішнього контролю та обліку основних засобів як невід'ємна складова економічної експертизи.

Феофанова І.В., к.е.н, доцент кафедри
обліку, аналізу, оподаткування та аудиту,
Гончарова В.С., магістрант гр. ОА–18–2мз,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНЕ-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

На сучасному етапі стабілізації економічної ситуації в Україні головною проблемою є недосконаліть податкової системи. Особливо це стосується законодавчого та нормативно-правового регулювання оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Правове регулювання повинне забезпечувати рівновагу між оптимальними умови ведення господарської діяльності та наповнення бюджету країни.

Діяльність суб'єктів малого підприємництва регламентується низкою законів та нормативних документів, які повинні спонукати підприємців на якісне, правильне, правдиве висвітлення господарських операцій та ведення бухгалтерського обліку. Порушення цих норм може привезти до негативних наслідків та кримінальної відповідальності.

До цих документів належать:

Конституція України;

Господарський Кодекс України;

Податковий Кодекс України;

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» 4618-VI від 23.03.2012 р.;

П(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» зі змінами та доповненнями згідно з Наказом Міністерства фінансів 31.05.2019 р. №226 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку;

Наказ Міністерства фінансів №579 від 19.05.2015 р. «Про затвердження форм книги обліку доходів і книги обліку доходів та витрат та порядків їх ведення»;

Наказ Міністерства фінансів №369 від 17.03.2017 р. «Про затвердження Змін до наказу Міністерства фінансів України від 19 червня 2015 року № 578».

Конституція України є найважливішим нормативно-правовим актом, який визначає права та обов'язки народу України та захищає інтереси громадян. Так Конституція передбачає право на ведення підприємницької діяльності та обов'язковість сплати податків до бюджету. Таким чином всі суб'єкти господарювання повинні сплачувати податки.

Господарський кодекс визначає, що суб'єктами малого бізнесу є фізичні особи – підприємці та юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує 10 млн євро, розрахований за середньорічним курсом Національного банку України [1].

Для розвитку та економічної підтримки малого бізнесу було впроваджено Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього

підприємництва в Україні» 4618-VI від 23.03.2012 р. В цьому законі зазначається, що основними напрямками державної політики у сфері розвитку малого бізнесу є запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві.

Спрощена система оподаткування передбачає 4 групи та сплату єдиного податку. Граничний дохід, який дозволяє суб'єктам малого бізнесу бути на спрощеній системі – 5 млн грн. Отже, в законодавчій базі існує розбіжність між показниками, за якими підприємства відносяться до малих, та критеріями, за якими підприємства можуть бути платниками єдиного податку. Це призводить до того, що не всі суб'єкти малого бізнесу можуть реалізувати право на спрощену систему оподаткування. Умови для запровадження спрощеної системи оподаткування регулюється Податковим кодексом України.

Податковий Кодекс України був прийнятий 02.12.2010 р. та набув чинності 01.01.2011 р. Головною метою Податкового Кодексу України є регулювання нарахування, адміністрування та сплата податків та зборів. Недосконала податкова система призводить до частих змін в ПКУ. Нормативна база ПКУ хоч і дає можливість спростити ведення обліку та сплати податків для малого бізнесу, проте заважає взаємодіяти з підприємствами, які знаходяться є на загальній системі оподаткування. Це просто економічно невигідно. ПКУ передбачає обов'язковість ведення обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності [2].

Для регулювання правильності сплати єдиного податку Наказом Міністерством фінансів №579 від 19.05.2015 р. «Про затвердження форм книги обліку доходів і книги обліку доходів та витрат та порядків їх ведення» прийнято форму книги обліку доходів та книги обліку доходів і витрат та правила їх заповнення. Ці книги в обов'язковому порядку реєструються в державному органі. Порушення в порядку ведення та реєстрації цих книг може призвести до великих штрафів.

На основі облікових даних повинна бути сформована фінансова звітність, в якій розраховується база оподаткування. П(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» зі змінами та доповненнями згідно з Наказом Міністерства фінансів 31.05.2019 р. №226 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку» дає можливість суб'єктам малого бізнесу складати звітність за спрощеною формою. Це безумовно позитивно впливає на діяльність бізнесу, та дозволяє відкрито та правильно звітувати перед контролюючими органами.

Сума доходів за звітний період повинна бути відображена в податковій декларації платника єдиного податку. Форма податкової декларації прийнята Наказом Міністерства фінансів №369 від 17.03.2017 р. «Про затвердження Змін до наказу Міністерства фінансів України від 19 червня 2015 року № 578». Дана форма є простою та зрозумілою, тому звітувати перед державними не є проблемою, головне – дотримуватись строків подання та сплати податку.

Закон України від 20.09.2019 р. № 128-IX «Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та інших законів України щодо

детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг» передбачає обов'язкове ведення РРО суб'єктами малого підприємництва. Перевагою цього закону є те, що тепер державі легше контролювати готівкові кошти суб'єкта малого бізнесу, але є й ряд недоліків для самих підприємців. Так підприємцю необхідно за власний кошт придбати та впровадити в своєму бізнесі недешевий касовий апарат. Друга проблема стосується як продавця та і покупця інтернет-магазину. При введенні РРО покупець повинен сплатити в повному обсязі товар навіть його не переглянувши. Це може призвести до втрати клієнтів, розвитку тіньової економіки та навіть ліквідації підприємства.

Отже, важливим фактором для стабільного розвитку економіки країни є впровадження законодавчого та нормативно-правового регулювання оподаткування малого бізнесу. Але на сучасному рівні законодавча база є недосконалою. Складна податкова система та велике податкове навантаження сприяє розвитку тіньової економіки та ускладненню ведення господарської діяльності малими підприємствами. Тому слід переглянути зміст законодавчих та нормативно-правових документів та обов'язково усунути всі розбіжності та недоліки, зменшити податкове навантаження та спростити документальний облік податків та зборів.

Література

1. Господарський кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15

2. Податковий кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/stru

Подмешальська Ю.В. к.е.н., доц.
кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту,
Олексенко К.О., магістрант групи ОА-18-1мз,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

УДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Події, що відбуваються в Україні протягом останніх років висувають необхідність направлення змін на реалізацію європейського вектору. Тобто трансформаційні процеси, що відбуваються, потребують проведення реформ у вітчизняному обліку. Дієва та чітка система обліку розрахунків з покупцями та замовниками є необхідною умовою оптимізації грошового обороту будь-якого підприємства, а також його стабільного та ефективного функціонування. Актуальність удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками в умовах адаптації до європейського бізнес-середовища полягає у тому, що вони пов'язані з виконанням договірних зобов'язань підприємства та часто призводять до необхідності участі в адміністративних, цивільних та господарських спорах.

Необхідність удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками підтверджується наявністю великої кількості проблемних питань,

збільшенням частки безнадійної заборгованості, зростанням кількості розрахунків на підприємствах.

Дослідження обліку розрахунків з покупцями та замовниками в ході проведення аудиту на більшості підприємств, виявляє багато недоліків щодо обліку розрахунків з покупцями та замовниками, а саме: недосконаліть змісту Наказу про облікову політику на підприємстві; відсутність додатку до Наказу – графіку документообігу; відсутність графіка індивідуальної роботи бухгалтера-фінансиста; відсутність посадової інструкції; недосконаліть робочого плану рахунку.

Рекомендаціями аудитора за наданими вище недоліками щодо Наказу про облікову політику можуть бути наступні:

- розкрити групування за строками виникнення та погашення дебіторської заборгованості;

- розкрити дані стосовно аналітичного обліку дебіторської заборгованості, що позитивно вплине на проведення аналітичних процедур, адже лише за його допомогою можна більш глибоко та детально контролювати стан дебіторської заборгованості на підприємстві.

Тобто, для вдосконалення обліку з покупцями та замовниками на підприємстві, аудитор може запропонувати ввести наступні документи:

– реєстр сплачених документів;

– накопичувальну відомість простроченої дебіторської заборгованості.

Реєстр буде поповнюватися щодня, оплачені видаткові накладні будуть переходити в інший реєстр, задля контролю за своєчасністю оплати. Цей реєстр дуже ефективний, адже показує заборгованість покупців та замовників за кожною видатковою накладною та актом надання послуг. Також має інформацію про те, які строки оплати, сума оплати, сума видаткової накладної та іншу інформацію. Звіт має накопичувальну інформацію на кінець місяця.

Запропоновані зміни підвищать аналітичність розрахунків з дебіторами, розділивши покупців та замовників, дозволять відокремити розрахунки за готову продукцію, товари та послуги і надані роботи.

На стадії оформлення остаточного аудиторського висновку, аудитор має критично оцінити отримані аудиторські докази, розглянути проблеми й недоліки, виявлені внутрішньою системою контролю обліку розрахунків з покупцями та замовниками, сформулювати пропозиції щодо їх усунення та вдосконалення існуючої системи обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Такі пропозиції доцільно систематизувати за результатами аудиторської перевірки для підвищення ефективності облікового процесу та враховувати при перегляді внутрішньо-фірмових стандартів аудиту. Крім того, аудитор протягом певного часу після надання аудиторського висновку має продовжувати періодичне спілкування з клієнтом на предмет виявлення чинників, що можуть вплинути на його судження, та у зв’язку з цим подальшу співпрацю з клієнтом варто розглядати як окрему стадію аудиторського процесу.

Таким чином, створення чіткої та дієвої системи аудиту розрахунків з покупцями та замовниками здатне забезпечити ефективне функціонування підприємства, покращити систему розрахунків, скоротити обсяги безнадійної заборгованості та відвантаження продукції покупцям, які не в змозі за неї розрахуватися.

Фатюха В.В., к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

РОЛЬ БЮДЖЕТУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова безпека держави насамперед залежить від фінансової безпеки суб'єктів господарювання, які безпосередньо створюють ВВП. Фінансова безпека окремих суб'єктів господарювання залежить від їх здатності самостійно розробляти та втілювати фінансову стратегію відповідно до загальних стратегічних корпоративних цілей в умовах невизначеного і конкурентного середовища. Це здатність підприємства здійснювати свою фінансову діяльність ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків [1].

Бюджетування є однією із основних управлінських технологій, які дозволяють досягти та підтримувати фінансову безпеку на належному рівні. Бюджетування, як управлінська технологія, дозволяє керівництву з одного боку спроектувати таке фінансове становище в майбутньому, яке задовольняє, а з іншого проконтролювати процес досягнення такого становища.

Вважається, що бюджетування – це технологія фінансового планування, обліку, контролю доходів і витрат, одержуваних від бізнесу на всіх рівнях керування, що дає змогу аналізувати прогнозовані й отримані фінансові показники [2]. Бюджетування можна розглядати в трьох проекціях: як управлінську технологію, що містить у собі такі складові як бюджетний регламент та бюджетну структуру; як процес розробки та складання зведеного фінансового бюджету підприємства; і безпосередньо, як систему, всебічного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень. Всі три проекції взаємопов'язані. Впровадження бюджетування починається із розробки організаційної та фінансової структури підприємства, розробки чіткої ієрархії підпорядкування та виділення центрів фінансової відповідальності. Розробляється бюджетний регламент. Потім розробляються операційні бюджети. Бюджет це план, який характеризує кількісний бік діяльності. Операційні плани лежать у площині операційної діяльності, до них належать: бюджет продажів; бюджет виробництва; бюджет прямих матеріальних затрат; бюджет прямих затрат на оплату праці; бюджет виробничих накладних затрат; бюджет запасів па кінець звітного періоду; бюджет виробничої собівартості готової продукції; бюджет комерційних витрат та бюджет адміністративних витрат. За результатами цих бюджетів розраховується обсяг умовно-змінних та умовно постійних витрат. На базі цих бюджетів формується зведений фінансовий бюджет, який складається із бюджету доходів та витрат, бюджету руху грошових коштів та бюджету по балансовому листу. Це у загальному вигляді планова фінансова звітність підприємства. Бюджет доходів та витрат формується першим після складання операційних бюджетів. На цьому етапі відбувається перехід операційних показників плану у вартісні. Бюджет доходів

та витрат базується на показниках чистого доходу від реалізації продукції та собівартості реалізованої продукції, відображає у вартісних показниках майбутні господарські операції та фінансові результати, пов'язані з їх реалізацією. Отримавши попередній бюджет доходів та витрат, можна провести CVP-аналіз: розрахувати точку беззбитковості, визначити запас фінансової міцності, проаналізувати обсяги операційного та чистого прибутку. У разі, якщо отриманий прибуток за наявною виробничою програмою не задовольняє потреб підприємства чи є недостатнім для досягнення стратегічних цілей, необхідно провести цільове планування прибутку. Цільове планування прибутку потребує перегляду операційних бюджетів та вимагає виявлення додаткових джерел фінансування нової операційної програми. На наступному етапі складається бюджет руху грошових коштів, який дає уяву про рух грошових потоків за різними видами діяльності та відображає рівень фінансового забезпечення виконання виробничої програми. Бюджет по балансовому листу є «прототипом» Форми 1, який відображає фінансовий стан підприємства у майбутньому, після завершення бюджетного періоду. Аналітик має змогу провести попередній аналіз майнового стану у перспективі, розрахувати коефіцієнти ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості тощо. Якщо отримані результати незадовільні, то це привід знову повернутися до операційних планів та виробничої програми. Необхідно пам'ятати, що фінансове становище підприємства нерозривно пов'язане із економічним станом підприємства; із спроможністю виготовити якісну продукцію в необхідному обсязі за оптимальною ціною та реалізувати її.

Процес побудови бюджетів дозволяє розглядати підприємство в різноманітних проекціях, отримувати інформацію по окремих підрозділах, відділах, центрах доходів та витрат, та по підприємству в цілому. Це унікальна інформаційна база, яка дозволяє просканувати підприємство та винайти резерви для оптимізації витрат та підвищення ефективності діяльності.

Кінцевою точкою бюджетування є зведений бюджет. Підприємство, яке має ефективну систему бюджетування, на виході має майже автоматичний управлінський процес: є встановлені планові показники, є відповідальні особи за виконання цих показників, є процедура контролю та аналізу. Бюджетування як процес розроблення, виконання, контролю та аналізу фінансового плану охоплює всі боки діяльності господарської структури та дає змогу зіставити витрати й отримані результати на наступний період [3]. Таким чином, ефективно працююча система бюджетування на підприємстві безпосередньо підвищує рівень його фінансової безпеки.

Література

1. Єпіфанов, А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

2. Некрасенко Л. А., Рибалка Ю.М. Складові управління фінансовою безпекою підприємств С. 162-167. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/ nppdaa/3.2/162.pdf>.

3. Квасницька Р.С., Джерелейко С.О. Концептуальні підходи до визначення поняття «бюджет підприємства». *Вісник Хмельницького національного університету.* 2010. № 1. Т. 1. С. 30–33.

Тараненко В.Є.,
к.е.н., доцент кафедри соціального
забезпечення та податкової політики,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро

НЕЗАДЕКЛАРОВАНА ПРАЦЯ В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗИ ТА НАСЛІДКИ

Серед питань фінансової безпеки підприємства часто розглядається питання незадекларованої праці. В цілому це - соціально-економічне явище, яке є наслідком невиваженої фіскальної політики, недобросовісної конкуренції на ринку праці.

В Україні найчастіше незадекларована праця спостерігається у вигляді проведення діяльності без державної реєстрації, неоформлення трудових відносин, приховування від державних органів частини заробітної плати або відпрацьованого робочого часу, тобто виплати заробітної плати «у конвертах», фіктивної самозайнятості, замаскованих трудових відносин тощо [1]. Виходячи з цього й виникають різні терміни, що характеризують таке явище: неофіційна, неформальна, незареєстрована, тіньова, незадекларована, прихована, підпільна зайнятість.

Причини виникнення незадекларованої праці в Україні складають значний перелік. Умовно їх можна поділити на три групи: з боку роботодавців, з боку найманих працівників і з боку держави.

Якщо розглядати причини участі працівників у нелегальній, незадекларованій праці, то частіше за все серед них можна виділити правову необізнаність; обмежені можливості офіційного працевлаштування; бажання збільшення доходів за рахунок уникнення податків, вторинної незадекларованої зайнятості, зловживання соціальною допомогою (безробіття, догляд за дитиною, трудове каліцтво, хвороба), зловживання субсидіями тощо. Однак набуваючи на перший погляд вигоду, працівник позбавляється гарантованого державою розміру заробітної плати, виплати своєчасно та не нижче мінімальної заробітної плати, офіційної відпустки, відпустки по догляду за дитиною тощо, соціального страхування. Крім того, роботодавцем можуть порушуватися всі трудові права найманого працівника.

Причини використання роботодавцями незадекларованої праці більш прозаїчні: уникнення складних процедур реєстрації, звітування; скорочення витрат на податки, на соціальні внески, на заходи з безпеки та гігієни праці; збільшення прибутковості. Наслідком використання незадекларованої праці стає в першу чергу недобросовісна конкуренція і втрата переваг на ринку. При цьому макроекономічним наслідком цього явища стане зростання податкового навантаження (через ненадходження відповідних податків та обов’язкових

платежів), і як циклічний наслідок - мотивація до використання незадекларованої праці задля уникнення збільшеного податкового тягаря.

Часто до незадекларованої праці спонукають такі фактори, як складні процедури реєстрації, звітування; високий рівень оподаткування і соціальних внесків; непривабливі соціальні гарантії; низька ефективність роботи контролюючих органів; мала ефективність економічних та адміністративних санкцій, передбачених за порушення законодавства; невідповідність чинного законодавства реаліям на ринку праці.

Неофіційно працевлаштований працівник позбавлений законодавчого захисту та повністю залежить від роботодавця та його дій по відношенню до працівників, втрачає підстави відстоювати свої права у судах у разі конфлікту з роботодавцем.

Також існує загроза формування недобросовісної конкуренції для тих суб'єктів господарювання, які повністю забезпечують виконання зобов'язань щодо сплати податків, охорони праці і соціального забезпечення працівників, яка призводить до погіршення бізнес-середовища та інвестиційного клімату.

Отримання додаткових прибутків суб'єктом господарювання у разі використання незадекларованої праці можуть бути значними. Економія лише на сплаті єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування складатиме 22% від розміру фонду оплати праці. Однак слід зважати на те, що на сьогодні в Україні встановлено розміри штрафів за порушення трудового законодавства для юридичних та фізичних осіб – підприємців, які використовують найману працю:

1) 125 190 грн. за наступні порушення:

- фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору
- оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичного виконання роботи повний робочий час
- виплату заробітної плати (винагороди) без нарахування та сплати ЄСВ;

2) 41 730 грн. за недотримання мінімальних державних гарантій в оплаті праці (наприклад, за не оплату роботи в нічний час, роботу в вихідний або святковий день, понадурочну роботу та інші питання оплати праці);

3) 12 519 грн. за такі види порушень:

- порушення встановлених строків виплати заробітної плати працівникам, інших виплат, передбачених законодавством про працю, більш як за один місяць, виплата їх не в повному обсязі.

4) 41 730 грн. за недотримання встановлених законом гарантій та пільг працівникам, які залучаються до виконання обов'язків, передбачених законами України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про альтернативну (невійськову) службу», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

5) 4 173 грн. за порушення інших вимог трудового законодавства, крім передбачених вище [2; 3].

Крім цього, роботодавець, який не оформляє офіційно працівників, провокує безвідповідальне ставлення їх до роботи, ухиляння від поставлених завдань, неетичну поведінку. Також слід розглядати ризик натрапити на аферистів, внаслідок чого понести фінансові втрати.

Попередні розрахунки розмірів штрафів та економії сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування вказують на те, що за наявності кількох десятків неоформлених працівників насправді штраф є більш економним, ніж офіційна сплата єдиного внеску.

Самі ж працівники, яким виплачується неофіційна заробітна плата, ладні терпіти відсутність соціального страхування задля збільшення свого доходу зараз, а не примарної пенсії в майбутньому. Лише тоді, коли колишній незареєстрований працівник залишається без роботи та заробітної плати за кілька місяців, приходить усвідомлення про втрачені права.

Державна служба України з питань праці також є контролюючим органом в даному питанні. Інспектування праці здійснюється нею в межах виконання завдання щодо нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб. Відповідно до цього Державна служба України з питань праці збирає дані щодо кількості звернень громадян, планових та позапланових перевірок підприємств на предмет встановлення фактів порушення національного законодавства, видів виявлених порушень та їх кількості.

Проте зазначимо, що використати цю інформацію для встановлення обсягів та характеру незадекларованої праці в Україні неможливо. Дані про перевірки не відповідають критеріям репрезентативності стосовно усього обсягу піднаглядних суб'єктів господарювання, а регістри обробки даних про перевірки не передбачають виокремлення показників щодо різних форм прояву незадекларованої праці. Таким чином, інформація про результати перевірок свідчить більше про результати й обсяги роботи Державної служби України з питань праці, але не дають можливість оцінити реальні масштаби цих форм незадекларованої праці [4].

На нашу думку, ситуація з незадекларованою працею в Україні є наслідком не стільки бездіяльності контролюючих органів, скільки зростання рівня оподаткування доходів та розмірів соціальних внесків. Якщо звернутися до даних про розподіл кількості штатних працівників за рівнем заробітної плати, то стає зрозумілим, що серед офіційних доходів превалюють ті, що межують з рівнем мінімальної заробітної плати. Це означає, що роботодавець погоджується сплатити мінімум, встановлений законодавчо, але не йде на зростання офіційної заробітної плати через небажання збільшувати собівартість продукції [1].

Тож головною умовою подолання явища незадекларованої праці мають

бути виважені дії для досягнення балансу між консультаціями роботодавців та найманих працівників та правозастосуванням, тобто застосуванням фінансових каральних інструментів.

Література:

1. Barannik L., Taranenko V. Undeclared labor issues in the context of social protection of the interests Ukrainian citizens. 12th International conference «Science and society». Hamilton, Canada (07.06.2019) p.260-264.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів Україні щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці: Закон України від 28.12.2014 №77-VIII. : URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-19.

3. Деякі питання здійснення державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю: Постанова Кабінету Міністрів від 21 серпня 2019 р. № 823. : URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2019-%D0%BF.

4. Проект ЄС-МОП. Зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці і подолання незадекларованої праці // URL: http://dsp.gov.ua/wp-content/uploads/2018/05/protydija-nezadeklarovanij-praci-1.pdf

Шапурова О.О.
Директор ДВНЗ «МПЕК»

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Економічний потенціал трактують як діалектичну взаємодію потенціалів продуктивних сил, техніко-економічних відносин, організаційно-економічних відносин, відносин власності та господарського механізму відповідно до цілей та поставлених завдань.

Категорія «економічний» характеризує одну із підсистем суспільних відносин, в якій з погляду системного підходу до її змісту відображається сукупність всіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії. Такими основними елементами економічної системи є продуктивні сили (люди, засоби виробництва, що використовуються людьми, сили природи, наука, форми та методи організації виробництва, а також інформація), техніко-економічні, організаційно-економічні, виробничі відносини (або відносин власності в економічному аспекті) та господарський механізм [1, с. 21].

Існують безліч підходів трактування сукупного економічного потенціалу суб'єктів господарювання.

Представники ресурсного підходу дають наступні визначення сукупному економічному потенціалу:

1) сукупний економічний потенціал – це узагальнена збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця й часу [2];

2) сукупний економічний потенціал – сукупність ресурсів, які в процесі виробництва набирають форми факторів виробництва [3];

Представники виробничого підходу ототожнюють потенціал з масштабами діяльності виробничого підприємства, а для його характеристики найчастіше використовують такі показники як виробнича потужність, знімання продукції з одиниці виробничої площі тощо [4].

Прихильники доходного підходу трактують потенціал як узагальнену характеристику роботи підприємства, проявом сукупного впливу взаємозалежних його сторін: виробничого, майнового, фінансового і ділового потенціалів.

Вчені управлінського підходу вважають, що основою потенціалу є людські ресурси. На їх думку сукупний економічний потенціал – сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства.

Різні підходи до трактування економічного потенціалу наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Підходи до визначення поняття «сукупний економічний потенціал»

Підходи до визначення економічного потенціалу	Основні положення підходу	Недоліки
Ресурсний підхід	Сукупність ресурсів, які в процесі виробництва набирають форми факторів виробництва	Потенціал підприємства розглядається як наявність ресурсної складової та потенційної можливості її використання, а не як взаємопов'язана сукупність ресурсів та можливостей підприємства, яка визначає перспективи його діяльності
Виробничий підхід	Потенціал ототожнюється з масштабами діяльності виробничого підприємства, а для його характеристики найчастіше використовував такі показники як виробнича потужність, знімання продукції з одиниці виробничої площі тощо;	Ототожнення тільки з масштабами діяльності підприємства не дає можливість повністю охопити всі структурні складові економічного потенціалу
Доходний підхід	Відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату	Термін «економічний потенціал» більш схожий на «майновий потенціал» або «фінансовий потенціал»
Управлінський підхід	Сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства.	Основним фактором, від якого залежить вся господарську діяльність, є людські ресурси. При цьому не розглядаються всі інші ресурси підприємства

На основі аналізу літературних джерел крім підходів до визначення економічного потенціалу, можна систематизувати підходи щодо його формування.

Процес формування потенціалу підприємства є одним із напрямів його економічної стратегії і передбачає створення і організацію системи ресурсів і компетенцій таким чином, щоб результат їхньої взаємодії був чинником успіху в досягненні стратегічних, тактичних і операційних цілей діяльності підприємства.

Наукова спільнота виділяє наступні основні наукові підходи до процесу формування сукупного економічного потенціалу, які графічно зображено на рисунку 1.

Рис. 1. Підходи до формування сукупного економічного потенціалу

Щодо розкриття змісту сукупного економічного потенціалу в межах концептуального підходу, то логічним є розгляд його структурних складових.

Структуризація потенціалу, на думку переважної більшості авторів, передбачає виділення локальних потенціалів. Проте підходи і точки зору з приводу складу та структури економічного потенціалу істотно різняться від основних складових (трудового, природного і виробничого) до двох-трьох десятків.

В.Б. Іванов, О.М. Кохась, С.М. Хмелевський пропонують для структуризації потенціалу використовувати ресурсний підхід. Виходячи з цього підходу економічний потенціал включає: технічні ресурси, технологічні ресурси, кадрові ресурси, просторові ресурси, інформаційні ресурси, ресурси організаційної системи, фінансові ресурси [5].

Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. відносять до сукупного економічного потенціалу: засоби праці, робочу силу, предмети праці [6].

Л.В. Дікань розглядає економічний потенціал як систему трудового, інвестиційного, природно-ресурсного та інноваційного потенціалів [7].

Група авторів [1] виділяють суб'єктивну (науково-технічний потенціал, управлінський, потенціал організаційної структури, маркетинговий потенціал) та об'єктивну складову (виробничий, інноваційний, фінансовий, потенціал відтворення) сукупного економічного потенціалу.

На наш погляд, основою потенціалу суб'єкта господарювання є сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства. Тобто основою функціонування та розвитку підприємств народного господарства країни є інтелектуальний потенціал персоналу підприємства, який дає поштовх до розвитку всіх інших структурованих складових (виробничого, інноваційного, фінансового, потенціалу відтворення).

Сформована структура сукупного економічного потенціалу та рівні процесу взаємодії потенціалів наведена на рисунках 2,3.

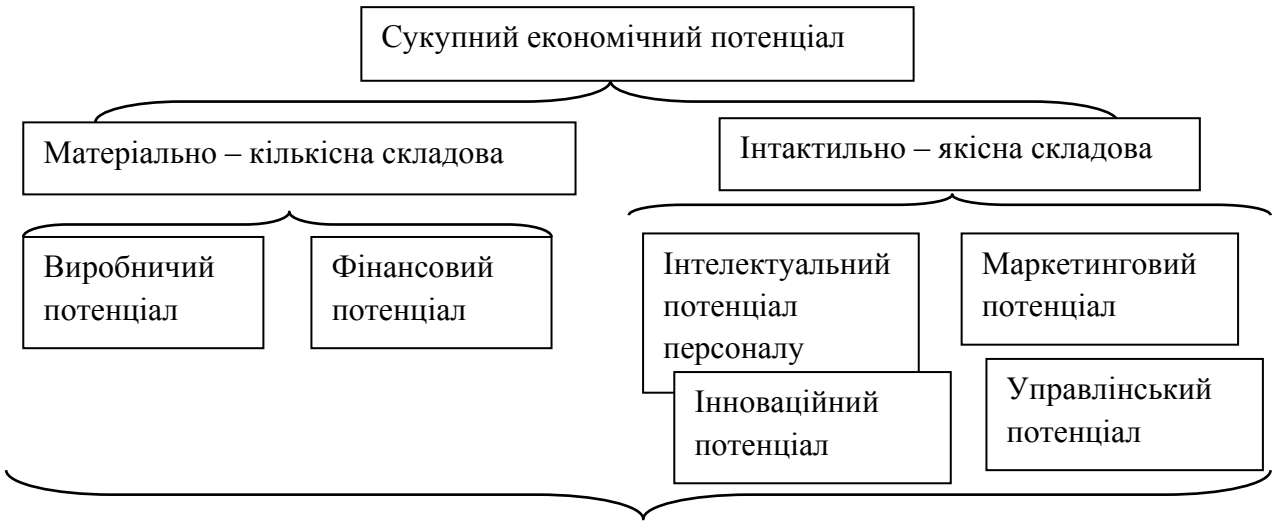

Рис. 2. Структура сукупного економічного потенціалу

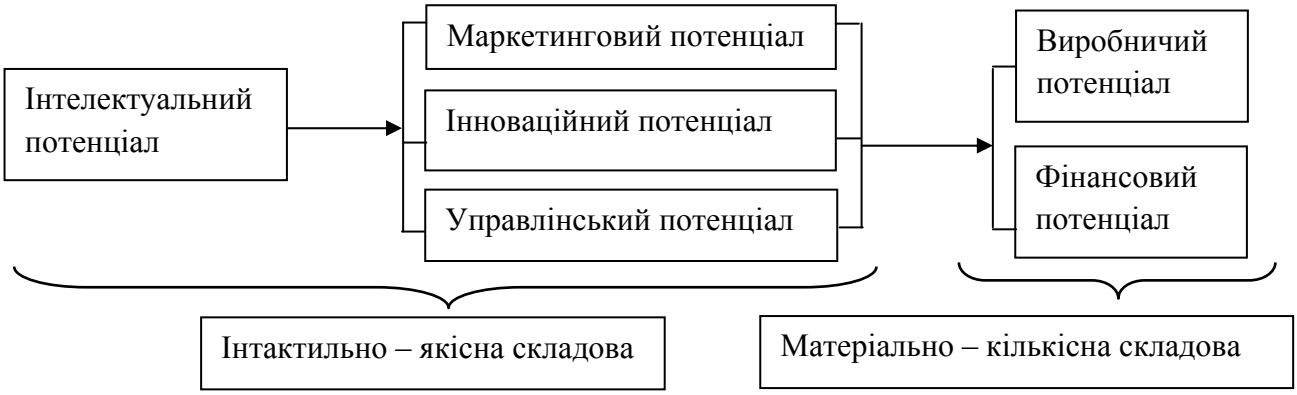

Рис. 3. Рівні процесу взаємодії потенціалів

На нашу думку сукупний економічний потенціал – це система взаємодії матеріальної та інтактильної складової направленої на гармонічне існування в умовах внутрішнього та зовнішнього середовища за рахунок ефективних механізмів господарювання та управління.

Основою матеріально – кількісної складової є виробничий та фінансовий потенціал. До інтактильно – якісної складової можна віднести інтелектуальний, комунікаційний, маркетинговий, інноваційний та управлінський потенціали.

В результаті впливу інтелектуального потенціалу формується комунікаційний, маркетинговий, інноваційний та управлінський потенціал. Сукупна взаємодія перелічених потенціалів формує фінансовий та виробничий потенціал (матеріальну складову потенціалу господарської діяльності підприємств).

Література

1. Хобта В.М., Солодова О.А., Кравченко С.И. , Фищенко О.Н. Формирование хозяйственных решений : монография . Донецк : Каштан, 2003. 416 с.

2. Абалкин Л.Й. Диалектика социалистической экономики. Москва : Изд-во «Наука», 1981. 25 с.

3. Анчишкин А.И. Наука-техника-экономика. 2-ое изд. Москва: Экономика, 1989. 384 с.

4. Лапін Є.В. Економічний потенціал підприємства промисловості: формування, оцінка, управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук. Харків : НТУ «Харківський політехнічний ін-т», 2006. 37 с.

5. Іванов В.Б., Кохась О.М., Хмелевський С.М. Потенціал підприємства: навчальний посібник. Київ:Кондор, 2009 300с.

6. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 316 с.

7. Дікань Л.В. Сучасні підходи до визначення поняття «інноваційний потенціал». Комунальное хозяйство городов: Науч.-техн.сб. Вып. 52. Київ: Техніка, 2003. С.84-89.

Чакалова Н.С.
ас. кафедри обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту,
Інженерний Інститут ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКОНТУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ВІДПОВІДНО ДО П(С)БО ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Дисконтування – метод приведення майбутньої вартості грошових коштів до їх вартості в поточний період. Грошові суми у фінансових операціях і комерційних угодах завжди пов'язані з конкретними моментами часу, тому при розробці управлінських рішень у галузі фінансів необхідно постійно зіставляти минулі, поточні та наступні видатки та доходи. Необхідність у врахуванні фактора часу у фінансових операціях зумовлена нерівноцінністю однієї й тієї самої суми в різні моменти часу [4, С. 178].

Наказом Мінфіну України від 16.09.2019 р. № 379 [1], який набрав чинності з дня його офіційного опублікування 28.10.2019, відкориговано правила бухгалтерського обліку довгострокової дебіторської заборгованості щодо визнання відповідних статей у балансі за їх теперішньою, тобто дисконтованою вартістю (рис. 1).

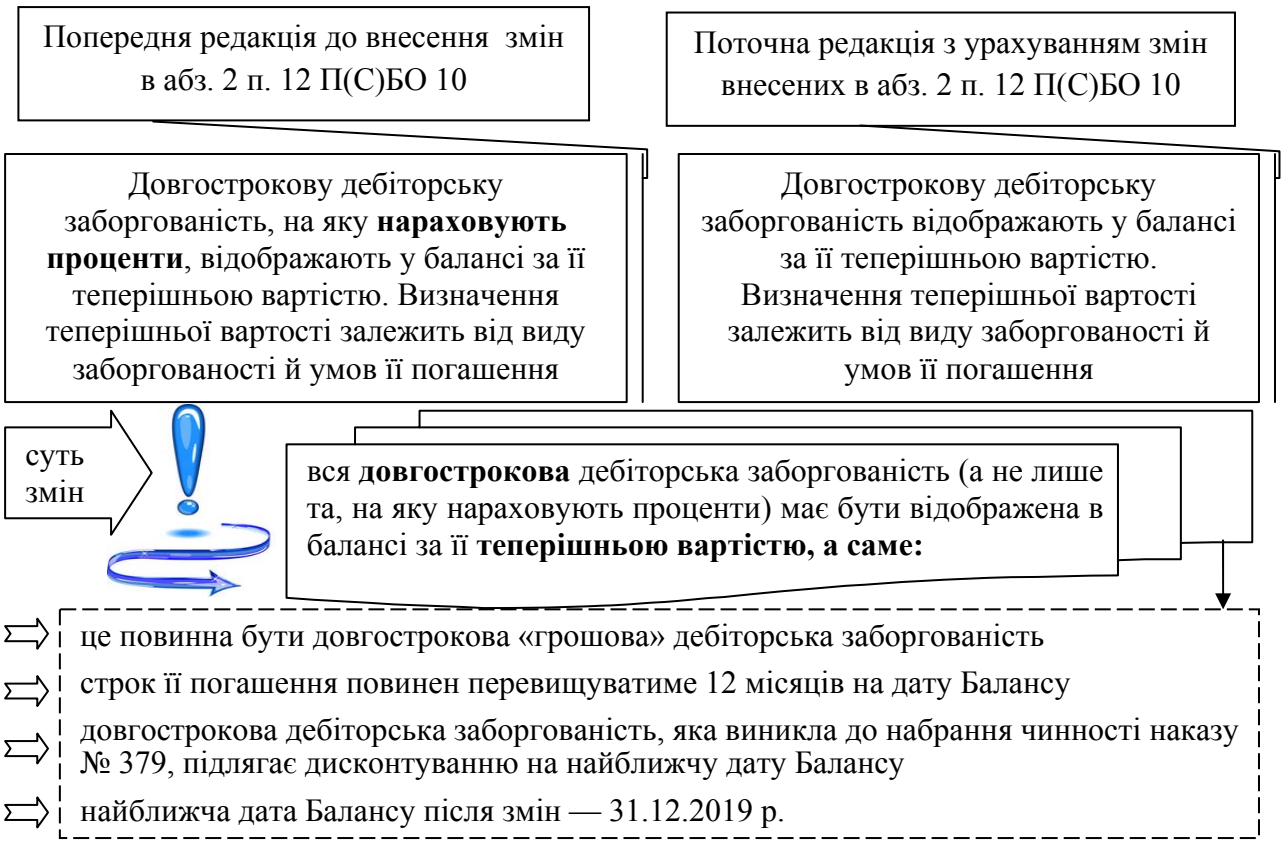

Рис. 1. Сутність основних поправок щодо дисконтування дебіторської заборгованості відповідно до наказу № 379

Дисконтування довгострокової дебіторської заборгованості може стати об'єктом економічної експертизи при вирішенні як адміністративних спорів з контролюючими органами, так і при судових справах з боржниками. Так як в першому випадку дохід від різниці між номінальною вартістю та дисконтованою вартістю, що потрапить до фінансового результату, буде доходом і для розрахунку податку на прибуток, а в другому випадку сума дисконтування стане підставою для претензій між позикодавцем та боржником щодо її сплати або розмірів.

Отже, головне завдання економічної експертизи — перевірка господарських операцій, що відображаються в документообігу підприємства.

В межах економічної експертизи довгострокової дебіторської заборгованості, яка підлягає дисконтуванню проводиться експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності (рис. 2).

ОБ'ЄКТАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З «ГРОШОВОЇ» ДОВГОСТРОКОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ МОЖУТЬ БУТИ:

- первинні бухгалтерські документи щодо обліку довгострокової дебіторської заборгованості, яка підлягає дисконтуванню;
- реєстри бухгалтерського обліку, де відображена довгострокова дебіторська заборгованість, яка підлягає дисконтуванню;
- документи фінансової звітності, в яких відображається довгострокова дебіторська заборгованість, яка підлягає дисконтуванню на дату Балансу;
- статистична звітність за відповідні періоди щодо довгострокової дебіторської заборгованості, яка підлягає дисконтуванню;
- акти ревізій і контрольних перевірок щодо довгострокової дебіторської заборгованості, яка підлягає дисконтуванню;
- роздруковані та завірені електронні документи, в яких представлені дані про довгострокову дебіторську заборгованість, яка підлягає дисконтуванню;
- організаційно-розпорядчі та планово-регулювальні документи, які містять інформацію про довгострокову «грошову» дебіторську заборгованість, складені на підставі законодавчих та нормативних актів.

Рис. 2. Об'єкти економічної експертизи при досліджені «грошової» довгострокової дебіторської заборгованості

Таким чином, метою економічної (бухгалтерської) експертизи з досліджуваного питання є установлення відповідності чинному законодавству відображення в обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток та виконання зобов'язань між боржником та позикодавцем з врахуванням змін до деяких

нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку на поточну дату.

Отже, проведення експертизи відповідно до законодавства діючого на дату дослідження надасть можливість:

- уникнути у висновку експерта формування інформації з недотриманням або відхиленням від методики дослідження під час проведення експертизи;
- пред'явити у висновку незалежного експерта достовірні факти, які сприяли (могли сприяти) вчиненню правопорушення та мають значення для справи.

Література

1. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку: наказ Міністерства фінансів України від 16.09.2019 р. № 379. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1065-19 (дата звернення 26.10.2019).

2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.98 р. № 53/5. Дата оновлення 22.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (дата звернення 25.10.2019)

3. Про судову експертизу: Закон України прийнятий Верховною радою від 25.02.1994 р. №: 4038-XII. Дата оновлення 17.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення 23.10.2019).

4. Словник фінансово-правових термінів / За заг. ред. д. ю.н., проф. Л.К. Воронової. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ: Алерта, 2011 558 с.

Стоєв В.Л.
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства,
Коваленко Є.С. магістрант гр. ПТБ-18-1мз,
Інженерний інститут
Запорізького національного університету

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Нормативно-правовою базою сучасної України визначено, що малими підприємствами є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

- балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро;
- середня кількість працівників – до 50 осіб.

Конвертація валюти для цілей складання фінансової звітності відбувається за курсом на кожну конкретну дату валютування. За приблизними підрахунками, для того, щоб відповідати критеріям малого підприємства фінансові показники в національній валюті на рік повинні складати:

- балансова вартість активів – до 120 мільйонів гривень;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 240 мільйонів гривень;
- середня кількість працівників – до 50 осіб.

Враховуючи розмір вартості активів малих підприємств та тривалий період переходу країни від планової до ринкової економіки, серйозною проблемою для малих підприємств є забезпечення фінансової безпеки, як наприклад:

- вчасне повернення активів у вигляді дебіторської заборгованості з метою недопущення переривання виробничого циклу;
- доступ до довгострокового дешевого кредитування або інвестицій.

Двадцять вісім років окреслені проблеми не вирішувались. Повернення дебіторської заборгованості займало багато часу та потребувало великих витрат для супроводу процесу повернення боргу, що давало можливість недобросовісним контрагентам не здійснювати оплату за поставлені товари (роботи, послуги) та значний час безкоштовно користуватись чужими активами.

У зв’язку з валютною політикою Національного банку України доступ до довгострокових дешевих кредитів також був неможливий.

Щодо захисту інвестицій – то тут справи виглядали ще гірше. Колізії в законодавстві, а також відсутність законодавчо встановленої мотивації, для посадових осіб виконавчої гілки влади, захищати активи підприємств та інвестиції кредиторів, надавали можливість для численних зловживань своїми обов’язками, що призводило до втрати активів підприємства в кожному конкретному випадку і втрати довіри до держави України в глобальному сенсі в очах потенційних інвесторів.

Аналізуючи нормативні акти Національного банку України вбачається, що з березня 2019 року в Україні спостерігається позитивна тенденція на валютному ринку. Якщо така тенденція з боку національного регулятора буде спостерігатись і надалі, то є сподівання що ставка за кредитами згодом стане значно меншою.

Разом з тим, треба зауважити що і сусідня Республіка Беларусь починаючи з 2019 року надає можливість дешевого кредитування підприємствам України на закупку (оновлення) основних засобів вироблених у Беларусі.

Щодо захисту активів та повернення дебіторської заборгованості, треба зауважити, що ситуація змінилась 21.10.2019 року із введенням в дію Кодексу України з процедур банкрутства, який є лише одним з низки документів прийнятих з метою поліпшення фінансової безпеки малих підприємств та інвестиційної привабливості України.

Так наприклад, тепер скасовано межу боргових зобов’язань коли кредитор має змогу звернутись до господарського суду із заявою про банкрутство боржника. Крім того, в Кодексі дуже ретельно регламентовано

діяльність арбітражних керуючих та їм надані реальні інструменти повернення виведених з підприємства активів протягом останніх трьох років.

За результатами проведених досліджень вбачається позитивна тенденція на шляху впровадження інститутів фінансової безпеки малих підприємств на території України. Так, протягом останнього року, в національному законодавстві з'явились ефективні методи захисту активів та інвестицій. На національному рівні спостерігається рух країни до практик розвинутих країн у сфері захисту фінансових активів.

Разом з тим, через малу освіченість та непоінформованість у нових можливостях, значна частка малого бізнесу України продовжує користуватись старими інструментами фінансової безпеки. За приблизними підрахунками, на переформатування моделі ведення бізнесу на загальнодержавному рівні у національних підприємців, по різним оцінкам, піде від півтора до двох років.

Проте, наведений прогноз може значно скоротитися в часі у випадку різкого інвестування в економіку країни з боку західних компаній.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від від 16.07.1999 № 996-XIV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1999. № 40. ст.365.
2. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України Кодекс України; Закон, Кодекс від 18.10.2018 № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 19. ст.74.
3. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс. 2015. 196 с.
4. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua.

Кущик А.П. к.е.н., доцент ЗНУ,
Купріна А.В., магістрант 2 курсу групи 8.0728-2-з,
спеціальність «Фінанси і кредит» ЗНУ

ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОТРЕБИ ПІДПРИЄМСТВА В ОБРОТНИХ КОШТАХ

Оборотні кошти - одна з найскладніших фінансових концепцій для власника малого бізнесу. Насправді, термін означає дуже багато різних речей для багатьох різних людей. За визначенням оборотний капітал - це сума, на яку оборотні активи перевищують поточні зобов'язання. Однак, якщо ви просто проводите цей розрахунок кожного періоду, щоб спробувати проаналізувати оборотний капітал, ви не досягнете великого результату, з'ясовуючи, які потреби у ваших оборотних коштах та як їх задовольнити.

Таким чином, ви отримаєте грошову допомогу від постачальника і матимете позитивний залишок грошових коштів. У цьому сценарії зростаючий

бізнес не відчував би напруги, оскільки запаси будуть попередньо фінансуватися постачальниками.

Більш корисним інструментом для визначення ваших оборотних коштів є операційний цикл. Операційний цикл аналізує цикли дебіторської заборгованості, товарно-матеріальних цінностей та кредиторської заборгованості за днями. Іншими словами, дебіторська заборгованість аналізується середньою кількістю днів, необхідних для отримання коштів на рахунку. Кредиторська заборгованість аналізується середньою кількістю днів, необхідних для оплати рахунка-фактури постачальника [1].

Більшість підприємств не можуть фінансувати операційний цикл, лише за рахунок кредиторської заборгованості. Отже, необхідне фінансування оборотних коштів. Цей дефіцит, як правило, покривається за рахунок чистого прибутку, отриманого внутрішніми або зовнішніми запозиченими коштами або їх комбінацією.

Деякі малі підприємства мають достатній резерв готівки для фінансування сезонних потреб в оборотних коштах. Однак для новоствореного бізнесу це велика рідкість. Якщо ваше новостворене підприємство відчуває потребу в короткострокових оборотних коштах протягом перших кількох років роботи, у вас будуть кілька потенційних джерел фінансування. Важливо - планувати заздалегідь.

Ось п’ять найбільш поширених джерел короткострокового фінансування оборотних коштів:

Власний капітал. Якщо ваш бізнес перебуває на першому році функціонування та ще не став прибутковим, можливо, вам доведеться розраховувати на власний капітал для короткострокового поповнення оборотних коштів. Це можуть бути, як власні заощадження, так і кошти члена сім`ї, товариша або стороннього інвестора.

Торгові кредитори. Якщо у вас склалися особливо хороші відносини з вашими торговельними партнерами ви, можливо, зможете отримати їх допомогу у наданні короткострокових оборотних коштів, з відстрочкою платежу. Якщо ви раніше сплачували своєчасно, торговий кредитор, можливо, буде готовий продовжити термін сплати, щоб ви могли виконати велике замовлення. Наприклад, якщо ви отримаєте велике замовлення, яке ви зможете виконати, відвантажити та зібрати за 60 днів, ви можете отримати 60-денні умови від свого постачальника, якщо зазвичай даються 30-денні терміни. Торговий кредитор захоче підтвердити замовлення і, можливо, побажає змусити вас сплатити заставу як захист.

Факторинг. Факторинг - ще один ресурс для короткострокового фінансування оборотних коштів. Після того як ви надали усі свої дані, компанія, яка займається факторингом, купує дебіторську заборгованість по вашому рахунку. Цей вид фінансування дорожчий, ніж звичайне банківське фінансування, але його часто використовують нові підприємства [1].

Кредитна лінія Кредитні лінії банки часто не дають новоствореному підприємству. Однак якщо ваш новий бізнес добре капіталізується власним капіталом і у вас є застава, ваш бізнес може претендувати на таке джерело фінансування. Кредитна лінія дозволяє позичати кошти на короткострокові потреби, коли вони виникають. Кошти повертаються після того, як ви збираєте

дебіторську заборгованість, що була наслідком короткострокового піку продажів. Кредитні лінії, як правило, відкриваються на один рік і, як очікується, будуть виплачуватися протягом 30 - 60 днів поспіль десь протягом року, щоб забезпечити використання коштів лише для короткострокових потреб.

Короткострокова позика. Незважаючи на те, що ваше новостворене підприємство може не отримати кредитну лінію у банку, ви можете мати успіх у отриманні одноразової короткострокової позики (менше року) для фінансування тимчасових потреб оборотних коштів.

Більшість підприємств потребують короткострокових оборотних коштів у певний момент своєї діяльності. Наприклад, роздрібні торговці повинні знайти оборотні кошти для фінансування сезонного нарощування запасів між вереснем та листопадом для різдвяних продажів. Але навіть бізнес, який не є сезонним, періодично переживає пікові місяці, коли замовлення незвично великі. Це створює потребу в оборотних коштах для фінансування отриманих запасів та накопичення дебіторської заборгованості[2].

Щоб розблокувати кошти вкладені у ваш товар, вам потрібно:

Дієвий контроль та управління запасами дозволить зменшити необхідний обсяг оборотних коштів, оскільки метою є розпродаж товарних запасів до мінімального рівня.

Оптові покупці завжди намагаються збільшити розміри замовлень для отримання знижки у постачальника, тому важливо встановити максимальний рівень замовлення для вашої компанії.

Як власник бізнесу, ви повинні оцінити ваш конкретний бізнес і переконатися, що вигоди переважають додаткові витрати при прийнятті рішення.

Деякі постачальники вимагають робити мінімальне замовлення, і ця кількість вже може перевищувати необхідну. У цьому випадку вам слід почати домовлятися про кращі умови. Якщо ви зіткнулися з мінімальним замовленням, спробуйте домовитись про відстрочку платежу за цим конкретним замовленням або розділити платежі відповідно до очікуваних продажів товару.

Важливо керувати своїм запасом товарів, відповідно до ваших продажів та можливостей фінансування.[2].

Найкращий вихід - з’ясувати рівень, який реально зможе підтримувати ваш бізнес при мінімальних грошових коштах. Лише згодом ви зможете розглянути можливість отримання знижки, адже тепер ви знаєте про додаткові грошові кошти, які вам необхідні. Завдяки цій підготовці ви будете мати змогу покращити грошовий потік. Таким чином, ви зможете контролювати свої витрати, а це означає що ви зможете розширювати свій бізнес.

Література

1. How to Determine Your Working Capital Needs. URL:https://www.entrepreneur.com/article/225658 (Last accessed: 22.10.2019).

2. Funding for Small Businesses: How Much Working Capital is Needed to Grow Your Small Business? URL: https://www.excelsiorgrowthfund.org/business_resources/Funding-for-Small-Businesses-How-Much-Working-Capital-is-Needed-to-Grow-Your-Small-Business-_95_resource.htm (Last accessed: 22.10.2019).

МАТЕРІАЛИ

КРУГЛОГО СТОЛУ

«Сучасні проблеми та перспективи проведення економічних, товарознавчих, будівельних експертиз»

13листопада 2019 року